

OGUZNAME

(Emsal-i Mehmedalî)
XVI. yy.da Yazılmış
TÜRK ATASÖZLERİ KİTABI

Hazırlayan
Samed ALİZADE

Eklerle Yayına Hazırlayan
Prof.Dr.Ali Haydar BAYAT

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMAK VAKFI

İstanbul - 1912

OĞUZNÂME
(EMSÂL-İ MEHMEDALİ)
XVI.yy.da Yazılmış
TÜRK ATASÖZLERİ KİTABI

Hazırlayan
SAMED ALİZÂDE

Eklerle Yayınlayan
Prof.Dr. ALİ HAYDAR BAYAT

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI
İSTANBUL - 1992

Bu eser

Bakanlar Kurulu'nun 20.7.1980 tarih ve 8/1307 sayılı kararıyla kamu yararına hizmet verdiği kabul edilerek vergili müasifiyeti tanınmış olan
TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFInın yayındır.

Her hakkı mahfuzdur.
TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFInın müsaadesi olmaksızın tamamen, kısmen veya herhangi bir değişiklik yapılarak iktibas edilemez.

Baskı

ETAM A.Ş. Matbaa Tesisleri Tel: (22) 36 00 51 - ESKİSEHIR

Haberleşme Adresi

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI
P.K.94 34471 Aksaray/İSTANBUL
Tel: 511 10 06 - 511 18 33

Milli Yayın No. : 92-34-Y-0147-97
ISBN : 975-498-057-8

İÇİNDEKİLER

Önsöz	VII-XV
Mürikliyin Sönmeyen Işığı	15-36
Metin	36-103
Sözlük	104-128

SUNUŞ

Azerbaycan'ın kıymetli Türkoloğu Samed Alizade tarafından 1987'de, Petersburg'daki el yazması asılından Türk Dünyasına kazandırılan bu eser, ne yazık ki Türkleri bölen, parçalayan, birbirine düşürüp sömürülmelerine ve soyulmalarına başıta olan kırı alfabesiyle basılmıştır.

Prof.Dr.Ali Haydar Bayat, Alizâde'nin bu her türlü takdire değer çalışmasını, yeni bir tertiple ve biraz daha işleyerek Türk alfabesi ile bütün Türk dünyasına açtı. Burada Alizâde'ye de Bayat'a da gerçekten minnet ve şükran borçluyuz.

Oğuzname gibi özümüze-törenimize aynalık vazifesi gören eserlerden gün ışığına çıkarılacak kim bilir daha neler vardır. Bilinenlerin aktarılması, bilinmeyenlerin bulunması, özüne aslina saygı olaan genç araştırmacımızı bekliyor. Kültürü parçalanmış, kültür eserleri yağma edilmiş, başka kültür unsurlarının yanında kendi değerleri horlanmış bir millet hiçbir şey olamaz. Devlet adamları yaptıkları yolla, barajla, fabrika-larla öğünmezler. Çünkü buradaki rolleri sadece milletin parasını harcamaktır. Yabancı kültür karşısında kendi kültürünü korumak ve geliştirmek için gayret sarfeden, kısaca amansız şekilde süren kültür emperyalizmine karşı barajlar kurabilen ve zafer kazanan devlet adamları ögünme hakkında sahiptir.

Prof.Dr.Turan Yazgan

ÖNSÖZ

"Atalar sözün dutmiyan yabana atılır"

Türkiye Türkçesinde Atasözleri denen, geçmişe doğru girdildiğinde Atalar Sözü seyrek olarak da Atalar Sözleri şeklinde geçen ve Anadolu'nun yöre ağızlarında Deyişet, Ozanlama; Türkçenin değişik lehçelerinde Comak, Samah, Oranlama (Çuvaş), Eski söz (Kazan) Kart Sözü (Kırım), Tabma, Ulular Sözü (Doğu Türkistan), Nakıl (Türkmen), Makal, (Doğu Türkistan'dan Kırım'a kadar), Darb-i Mesel, Darb-i Kelâm, Emsâl, Cümle-i Hikemiye, Deme, Demece, Eskiler Sözü olarak geçen atasözlerimiz¹, duygusal, düşünsel ve hayat görüşlerimizin binlerce yıl içinde geçirdiği deneyimlerle kazanılan, halkın yazılı olmayan anayasası gibidir.

Yeri geldikçe kullandığımız kısa, öz fakat mana yüklü atasözlerimiz, sözlü gelenegin bir ürünü olmakla beraber, yazılı abidelerin ortaya çıkmasıyla da edebî metinlerin içinde kullanılmaya başlanmıştır. İlk örneklerini VIII. yüzyılda *Orhun Kitâbeleri*'nde tespit ettiğimiz² Türk atasözlerine ilâveten, *Köktürk Devri*'den kalma Runik harflerle kağıda geçirilmiş atasözleri listesinde on beş³, *Uygur Devri*'nden de yirmi kadar⁴ atasözü günümüze ulaşmıştır. XI. yüzyıldan itibaren yazılan eserlerde yeri geldikçe atasözlerinin kullanıldığı görülmektedir. Meselâ *Divan-Lügati't-Türk*'de 291⁵, *Kitâb-i Dedem Korkut*'da 60

1 Aydin Oy, "Ata Sözü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. IV, 1991, ss.44-46.

2 Ahmet Çafiroğlu, "Orhun Abidelerinde Atasözleri", *Halk Bilgisi Haberleri*, C.I Sayı 3, 1930, s.43-46.

3 Osman F. Sertkaya, "Eski Atasözleri Üzerine", *Şükrü Elçin Armağanı* Ankara 1983, s.275-291.

4 Resîî Rahmetîlî Arat, *Eski Türk Şiiri*, Ankara 1965, s. 272-275; Osman F. Sertkaya, A.g.m.

5 Necîb Asîm, *Divan- Lügati't-Türk'den Me'hûz Eski Savlar*, *Evkaf Matbaası*, İstanbul 1338, 56s; Ferit Birtok, *En Eski Türk Savları*, *Türk Dil Kurumu*, Ankara 1944, 122 s.

kadarı¹ orjinal şekilleriyle tesbit edilmiştir. Bunlardan başka **Kutadgu Bılıg**'den² başlayarak günümüzde kadarki birçok manzum eserde, divanlarda³, kafife ve vezin endişesiyle değişiklikle uğratılarak kullanılmıştır.

Ayrıca, atasözlerini belli bir düzen içinde (alfabelik veya kollarına göre) toplayan kitaplar da XV. yüzyıldan itibâren yazılmaya başlanmıştır. Yazma olarak Türkiye ve Dünya kütüpanelerinde muhafaza edilen bu eserlerin⁴ bir kısmı yayınlanmıştır⁵.

Türk Kültür hayatına kazandırılan bu tip eserlerin sonucusu, Leningrad (Petersburg) Devlet Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi, El yazmaları Bölümü'nde esas adı **Kitâb-ı Oğuz-nâme** veya **Emsâl-i Mehmedali** olan, fakat Emsâl-i Türkî adıyla kayıtlı (No. 121/58) yazmadır. Varlığı XIX. yüzyıldan itibâren bilinmesine rağmen yakın zamana kadar gün yüzüne çıkarılmayan bu eser, Azerbaycan Türkologlarından **Samed Alızâde** tarafından 1987 de, Baku'da Kiril Harfleri ile önsöz, metin, notlar ve sözlük kısımlarını ihtiva eden 222 sahifelik bir kitap olarak yayınlanmıştır⁶. Önemi ölçüsünde kültür dünyamızda sesini duyuramayan bu eser hakkında şimdîye kadar biri

1 Aydin Oy, "Dele Korkut'a Atasözleri I, II", Türk Dili, C. VI, Sayı 61, 65, 1956, s.39-41, 266-272; Aynı Yazar, Tarih Boyunca Türk Atasözleri, İş Bank. Yayınları, İstanbul 1974, s. 162-165.

2 Tunç Gülensoy, "Kutadgu Bılıg'de Hikmetler", Türk Kültürü, c.IX, Sayı 98, 1970, s.89-105.

3 Gürbâhi, *Pseudâme* (Hz. M. Hengirmen), Kültür Bakanlığı, Ankara 1983; Ahâh S. Levent, *Divan Edebiyatı* 3. Baskı, İstanbul 1980, s. 429-480; Delîr Delçin *Edebiyatname*da Atasözleri I, Türk Dil Kurumu, İstanbul 1945.

4 Teskil adlı Tip Kitabının içinde, Fatih Kütiphanesi no.3443. **Kitâb-ı Atalar** be Ferîmâyed Oğul, Sîleymanîye Kütiphanesi Fatih Bölümü, 3543/2, n.115b-136a. Durub-ı Emsâl Mütakimzâde Sîleyman Saadeddin, Sîleymanîye Kütip, Pertev Paşa Bölümü, 614/13, v. 308b, 316a. Durub-ı Emsâl, Yeşilzâde Mehmed Salih, Sîleymanîye Küf. Yâzma Bağışlar Bölümü 290. Selçuknâme, Yâzıcıolu Ali, İçinde Oğuznâme başlığı ile atasözleri var. Topkapı Sarayı Revan Köşkü Kitaplığı 1390. *Hazîhî'r-Risâlet min Kelimât-ı Oğuz-nâme el Meşhur bi Atalar* sözü, Berlin Kraliyet Kütiphanesi, Pertsch Kataloglu, C. IV, No. 34-1, Berlin 1889, s.65-67. Bibliothèque National, Ancien Fonds Turc, No. 237. Daha geniş bilgi için bkz. Aydin Oy, Tarih Boyunca Türk Atasözleri, İstanbul 1972, s. 355-359.

5 Velled İzbudak, **Atalar Sözi**, Türk Dili Kurumu, İstanbul 1936, 82 s. P. N. Boratav, "Quatre vingt Quatorze Proverbes Turcs du XVe Siècle Restés Inédits, Orient, Vol. VII, No. 2, Leiden 1954, pp.223-249. Günay Kut, "Atasözleri ve Deyimlere ait Manzum ve Minyatürlü Yazma bir Eser", Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık I, İstanbul 1986, s. 73-112, 199-209.

6 Samed Alızâde, **Oğuznâme**, Yâzıcı Neşriyat, Baku 1987, 222 s.

Türkiye'de¹diğer Baku'da² iki tanıtıcı yazı kaleme alınmıştır.

Kapağında **Emsâl-i Mehmedali** veya **Mecmâ'u'l Mehmedali** yazan el yazmanın birinci sahifesi "**Haza Kitâb-ı Oğuz-nâme**" sözleri ile başlar. Bilindiği gibi **Oğuznâme**, ecdadımız olan Oğuzlar'ın destanı menkibelerinden, tarihlerinden bahsededen eserler olmanın yanında, aynı zamanda günlük yaşayışlarına ait gözlemleri, ahlaki öğütleri, yorumları ihtiva eden az söyle çok şeyi anlatan atasözleri de demektir. XVI. yüzyıl sonlarında istinsah edildiği tahmin edilen Oğuznâme, her sahifede 15 satır ihtiva eden rîk'a meyilli nesih hatla harekeli olarak yazılmıştır. Yazmada mevcut 1863 atasözünün dokuzu Arapça veya Farsça kelâm-kibar, otuz kadarı da muhtelif şiirlerden mîsrâları ihtiva eder. 112 atasözü de **Samed Alızâde** tarafından müstehcenliği veya okunamadığı için noktalarla geçistirilmiştir.

Oğuznâme ile Türkiye'de yayınlanmış atasözlerimize ait eserler üzerinden yaptığımız mukayeseli çalışma sonucu, **Dîvan-lügati-Türk**'deki 291 atasözünün 15'i (**Tablo I**), **Kitâb-ı Dedem Kortud**'daki yaklaşık 60 atasözünün 20'sinin (**Tablo II**), Velled çelebi'nin yayınladığı XV. yüzyıl sonuna ait atasözleri kitabındaki 698 sözün 193'ü (**Tablo III**), Gûvâhi'nin **Pendînâme**'sindeki 475 atasözünün 220'sinin (**Tablo IV**), Gûnay kut'un neşrettiği manzum atasözlerine ait yazmadaki 268 sözün 90'ı (**Tablo V**) ve Feridun F. Tûlbentçi'nin³ **Dil Kurumu**'nun⁴ yayınladıkları eserlerdeki atasözlerinin yaklaşık 373'ünün müsterek olduğunu tesbit etmiş bulunuyoruz. Bir başka deyişle **Oğuznâme**'deki 1863 atasözünün 1180 kadarı diğer atasözlerine ait kitaplarda yoktur.

Yurt dışında Kiril alfabeyle yayınlanan bu eserden Türkiye'deki araştırmacıların bir kısmının haberdar olmaması, olsa dahi alfabe değişikliği sebebiyle faydalananamayacakları düşün-

1 Cevat Heyet, "Oğuznâme veya Mecmâ'u'l Emsâl-i Mehmet Ali", Türk Kültürü, C. XXVI, Sayı307, 1988, s.38-43.

2 A.C.Alızâde-S.H. Mehdiyeva, "Folklor İrsimizden", Edebiyat, Dil, İncicesen, Sayı Baku 1989, 132-133.

3 Feridun F. Tûlbentçi, Türk Atasözleri, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul 1963.

4 Ömer Asım Arsoy, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II-III, Türk Dil Kurumu, Ankara 1971, 1976; Bölge Ağızlarından Atasözleri ve Deyimler, Türk Dili Kurumu, Ankara 1969.

cesiyle *Oğuznâme*'yi Türkiye kültür hayatına kazardırmayı düşündük. Bu amaçla Arap alfabe düzenine göre tasnif edilmiş bulunan atasözlerini, araştırcılara kolaylık olması için Lâtin alfabe sırasına göre yeniden tasnif ettil. Ayrıcaya **Samed Alizâde**'nin hazırladığı lûgat kısmını, başta Tarama ve Derleme sözlüklerinden faydalananarak daha geniş hazırladık. Böylece çok sayıda arkaik kelimeyi ihtiva eden *Oğuznâme*'nin daha kolay anlaşılacağı kanaatindeyiz.

Samed Alizâde'nin "Müdrikliyin sönmeyeş işiği" başlığı altında *Oğuzmane* hakkındaki görüş ve düşüncelerini ihtiva eden kısmı da aynen koyduk. Bundaki esas düşünüşemiz metnin öneminin yanında yetmiş yılın kalın duvarlarla birbirinden ayrı düşen ve bu arada Türkiye'nin geçirdiği "Dil devrimine" rağmen her iki kardeş ülke insanları arasındaki dil birliğini Azerbaycan'ı yeterince tanımayanlara göstermektedir.

Bu şekilde yayınlanan *Oğuznâme*'nin en önemli eksikliği, okuyuşlardaki muhtemel hataları tesbit imkânını sağlayacak faksimilesinin bulunmayışıdır. İleride faksimileyle birlikte nesredilirse halk kültürüyle uğraşanlar yanında, dil bilginlerinin de mesguliyet sahasında gireceği şüphesizdir.

Eseri Türk Dünyasına kazandıran muhterem **Samed Alizâde**'ye minnet ve şükranlarımızı sunarken biz de Türk-Azerbaycan Kültür ilişkilerine bir nebzə aracı olmanın sevincini duyuyoruz.

Prof. Ali Haydar BAYAT

TABLO I

Oğuznâme-Divân-ı Lügati't-Türkde müşterek atasözleri (ilk sayılar atasözlerinin *Oğuznâme*'deki, ikincisi **DLT**'deki numarasıdır)

221					
72	222	220/74	706/41	1532/124	1794/139
	223				
114/125		412/242	783 226	1735/93	
			784		
214/64		619/191	1090/286	1775/251	

TABLO II

Oğuznâme-Kitab-ı Dedem Korkud'daki müşterek atasözleri (Sayilar Atasözlerinin *Oğuznâme*'deki numaralarıdır)

65	89	136	683	986
66	133	137	689	1157
67	134	666	694	1289
82	135	677	789	1624

TABLO III

Oğuznâme-Veled Çelebi neşrineindeki müsterek atasözleri
(ilk sayılar atasözlerinin **Oğuznâme**'deki,
ikincisi V. Ç. nesri numaralarıdır)

11/373	285/387	619/240	1539/103
14/426	290/435	620/130	1025/218
18/133	293/29	627/134	1029/638
69/437	312/194	628/70	1041/657
70/30	321/453	635/246	1042/671
72/332	344/53	641/90	1044/214
75/640	350/303	644/16	1050/25
79/322	371/436	656/197	1052/18
80/76	386/95	669/80	1084/37
98/7	393/111	677/136	1090/62
112/19	397/264	690/587	1091/117
114/410	480/201	702/471	1157/613
136/3	414/421	719/275	1158/119
142/174	415/96	736/525	1161/310
157/64	444/57	778/14	1169/210
159/17	482/150	783/389	1219/375
168/171	488/27	789/22	1233/183
169/152	493/385	797/386	1283/38
176/510	495/478	822/633	1285/663
178/85	496/21	842/44	1290/225
187/288	501/382	848/358	1291/648
204/26	506/280	849/23	1305/190
212/480	508/583	850/97	1324/695
214/155	512/207	855/13	1326/5
220/584	515/383	860/331	1337/238
225/320	519/312	869/45	1364/628
226/329	527/170	872/342	1417/146
229/101	558/144	873/42	1442/333
446/430	561/294	893/102	1457/36
250/367	580/349	924/265	1460/267
252/327	588/451	940/266	1469/189
261/67	593/567	969/40	1481/355
271/203	596/242	990/431	1491/311
273/428	598/233	992/247	1498/225
280/620	640/490	993/577	1508/163
283/424	615/393	1013/330	1530/6
			1532/93
			1845/344

TABLO IV

Oğuznâme-Pendnâme'de müsterek atasözleri
(ilk sayılar **Oğuznâme**'deki, ikinciler **Pendnâme**'deki
sözlerin bulunduğu beyit numaralarıdır.)

12/1179	257/111	482/745	789/919	1091/1062
18/2016	261/694	496/1661	796/750	1158/1509
25/1795	263/2106	501/1747	797/751	1169/2003
36/2000	273/1467	506/695	810/2052	1208/1770
42/117	279/188	508/2005	822/823	1219/2039
57/290	288/680	523/1754	825/1223	1230/1171
72/671	293/1824	527/1791	840/1258	1233/125
73/1822	298/1518	553/212	841/377	1275/2038
74/425	299/623	557/909	842/805	1291/1702
79/815	312/1516	572/1289	849/920	1293/1823
81/2007	343/1275	575/752	854/1777	1301/110
86/1830	344/697	580/1706	855/894	1312/1037
112/1333	350/1113	585/635	857/1749	1324/679
146/596	364/1522	588/1281	860/382	1326/401
152/1233	365/1520	589/1280	863/122	1366/926
159/890	369/1060	619/963	868/1985	1393/2072
164/432	377/1109	620/463	869/461	1395/2111
166/584	385/104	635/1412	872/1703	1413/1456
169/1722	386/1612	641/1511	882/1257	1440/749
174/1772	388/1565	650/1484	891/1181	1442/467
176/600	390/1027	656/1984	893/2053	1457/1459
177/598	392/978	678/1175	897/1117	1466/1704
187/354	393/1108	682/426	907/353	1473/1523
190/2058	399/979	690/1298	969/929	1479/1548
201/114	410/1839	696/441	988/956	1485/2010
205/287	414/1654	700/1528	990/698	1505/53
208/1259	415/115	706/828	992/962	1530/443
213/957	423/1493	718/98	993/400	1532/2040
214/458	429/1522	719/177	1013/21	1539/386
220/406	436/1837	738/105	1050/488	1540/387
224/395	437/1414	752/907	1071/889	1549/839
225/353	444/1413	756/897	1073/1480	1552/1515
226/820	445/1402	783/1895	1076/421	1563/827
229/631	467/2006	786/1112	1090/1264	1565/1894
1580/1765	1652/376	1710/1761	1742/2071	1794/1766
1585/1763	1656/1721	1711/93	1748/1274	1795/1825
1586/551	1685/905	1715/682	1763/455	1798/419
1589/1711	1687/194	1723/702	1766/1738	1821/824
1590/1143	1693/424	1728/840	1767/1724	1829/288
1604/1716	1701/1222	1730/960	1771/430	1840/99
1633/108	1703/392	1773/1771	1777/2042	1845/119
1638/632	1706/388	1741/903	1779/1295	1854/1741

TABLO V

Oğuznâme-Günay Kut'un neşretildiği manzum atasözlerinde müşterek atasözleri.
(ilk sayılar atasözlerinin Oğuznâme,
ikinci G.Kut neşri numaralarıdır)

11/1	386/58	700/149	1046/138	1589/91
18/3	388/60	706/53	1050/141	1590/92
70/9	390/59	781/194	1071/150	1591/90
79/1	392/62	782/162	1076/151	1625/246
94/13	399/64	783/161	1233/198	1636/250
120/19	410/67	792/157	1393/211	1701/254
131/23	414/77	794/160	1440/214	1709/255
141/18	416/79	842/170	1442/215	1728/256
177/30	504/102	849/176	1480/216	1733/257
208/32	506/103	853/175	1505/225	1766/258
214/34	508/104	854/181	1506/223	1772/260
242/36	516/106	855/184	1508/224	1815/261
261/38	595/115	857/185	1539/56	1817/263
273/39	598/114	858/178	1540/55	1840/265
274/40	606/117	863/188	1558/239	1853/268
312/45	656/142	868/190	1571/88	1854/267
321/46	687/193	990/129	1571/88	
344/49	688/220	1045/133	1587/93	

MÜDRİKLİN SÖNMEYEN İŞİĞİ

Elyazmalar adamları bir-birine yahinlaşdırır.
Tebietle, incesenette ünsiyet kimî eleyazmalarla tamışlıq da insanın hayatine neciblik getirir, onu bese riyyettin medeniyet yolundaki büyük herekâtın iştirakçısı edir.

Akademisyen İ. Y. KRAČOVSKÝ

Ereb elifbaşı ile yazılmış Emsâl-i Mehemedeli, yahud Mecmeu'l-emsâl-i Mehemedeli adlı veregleri çohdan saralımiş atalar sözü ve derbi-meseller toplusunun birinci sehifesi haza Kitâb-ı Oğuznâme (Bu Oğuznâme Kitabıdır) sözleri ile başlanır. Başlığın herfleri iridir, ayındır. Buradaki Oğuz atalar sözü ve meselleri bir-birinin ardına düzülmüşdür.

Doğrusu ilk defa hemin eleyazıması ile tanış olarken üreyim az gala dayandı. Sanki giymetli incilerle dolu bir mücrünü salıp-sindiracağımından gorhudum. Heyretlendirici cehet o deyildi ki, her cümle, her ifâde lingvistik seciyyesi, idebî-tarihî koloriti ile derhal dikgeti çekirdi; hey! Meni teeccübldiren ulu bâbalarımızın bu müdrilik definesinin ümumi sanbalı, misilsiz elmî-medeni deyeri idi. Onlar eserlerini min illerin zûlmetini yarip keçmişdi, öz bedî terâvetini, mezmân sigletini az da olsun itirmemişdi, rûhen me'nevîyatımıza yahin olan mügeddes kelâmları ile yanarı, yanığı ile nur saçan şamlar tek bu gün de ömrümüzün me'nâsını ışığlandırmaga gâdir idi...

Oğuz atalar sözleri ile ilk tanışlığım 1964. ilde oldu. Leningrad Dövlət Universiteti'nde e'zamiyetde idim. Şerg Fakültesi'nin kitaphanasında sahlanılan eleyazmaları nezerden keçi-

rirken diggetimi bir menbe husûsile celb etdi: **Emsâl-i Türk** (elyazma kataloga bu adla düşmüştü). Hemin âbidenin bütöv foto suretini çihamrag istedim, mümkün olmadı; lâkin numuneler götürübildim.

Belelikle, eserin başlangıç ve son sahifelerinin fotosu artı mende idi. İlk araştırmalar gösterdi ki, elyazma Azerbaycan ve Türk folklorunun en gedim gaynaklarındandır, Oğuz Atalar sözü ve derb-i mesellerinden ibâret mecmüedir. Abidenin hem grafik orfografik cehetlen, hem de dil husûsiyetlerine göre spesifik seviyesi vardı. Bu münâsibetle dil tarihine aid yazılarmda nümûneler verdim. Ancak elyazma bütövlükde örenilmemiş galdı; çünkü o zaman Orta Esr Azerbaycan yazılı abîdelerinin paleografyası ve imlâ hususiyetleri ile meşguldüm. Dyer terefden, eserin metni tam elde yoh idi, be'zi meseleler helelik şüpheliyi: göresen abîde tercümedir, yohsa orjinal? Müstegil ve ilkin nûshedir. Yahud köçürülmüş variant? O zamanlar atalar sözü nümûnelerinin mecmüede fragmental seciyye daşıyıp-daşımaması bârede de heç bir me'lûmâtâm yoh idi. Ahî, ister dil, isterse de edebî (Janr, forma) mensûbiyyetine göre garışig elyazmalar az deyildi.

Son illerde Azerbaycan Dövlət Ünivərsiteti'nin Türkologiya kafedrasında elmî teddigat plânına uygun olarak gedim yazılı abîdeler üzre aparılan kompleks iş prosesinde hemin eserle yeniden marağlandım. 1984-cü ilin Yanvar ayında teşebüsüm ve hahişimle kafedranın müdürü mərhum Professor Ferhad Zeynalov Leningrad Dövlət Ünivərsiteti'nin baş müellimi Efrasiyab Vekilov'a mektup yazdı, onun vasitesile elyazmanın tam metnini (Fotoşuretin) alıp, teddigat üçün ihtiyyârma verdi. İndi heyli vaht keçdikten sonra **Emsâl-i Mehemedelli**'nin bibliografik, edebî-tarîhî ve lingvistik karakteri hakında genaetimi bildirmekle, eserin metnini küll halında ohuculara tegdim edirəm.

Geyd etdiyim kimi, elyazma Leningrad Dövlət Ünivərsiteti'nin Serg Fakültesi'nin Kitaphanası'nda (elyazmalar Şö'besi: inv. 121/58) mühafizə olunur. Titul sahifesinde eserin ve tertibi-müellifin adı Ereb elifbası ile cüzi fergle iki defa yazılmış: **Emsâl-i Mehemedeli** ve **Mecmeü'l-emsâl-i Mehemedeli**.

İ buradaca Fransız ve Ereb elifbası ile keçen eserde kitabın sahibi olmuş şehsin de adı gösterili: **Yevgeni Timayev**. Lâkin ehtimâl ki, Ereb elifbası ile olan geydin müellifi başga adamdır. Sehifenin son terefinde yuharda herekeli nesh hetti ile "Yevgeni Timayevin kitaplardan Yevgeni Timayer" şeklinde aşağıda yazılmış. İlkinci geydin altında iki defa **Dal**, **Sin**, **dad** ve **gayn** herfleri tekrar edilib, bu herfler **büyük ebced** hesabı ile yene de 1864 regemini verir. Ahrîncı sehifede metnin sonundaki **Allahu e'lem bissevab** (Allah daha yahsi bilir) sözlerinin ardında cepeki şeklinde eserin yazılış tarihi, yeri yazılmış megsedi ve kâtiibi barede melûmatlar varsa da, çetin ohunur. Erepçe geydde gösterilir ki, kitap Recep ayının 4-cü gününde tamamlandı. Bu geydden sonraki garmag şekilli hett eger tesadüfi çekilmeyipse seyag hetti ile "1000"regemine berâberdir ve altındaki 9 regemi ile birlikte 1009-cu ile işâredir. Hemen Hicrî tarihine esâsen mecmüenin XVI. esrin sonunda, yahud XVII. esrin evvellerinde geleme alındığını (eslinde, başka bir menbeden görürdüünü) güman etmek mümkündür. Yegin ki, bu birinci ve sonuncu köçürülmeye olmayıp. Çünkü nûşenin özü de kalligrafik ve orfografik hususiyetlerine göre azi bir-iki esr evvelki dövrün tesevvürünü yaradır. Türk dilinde yazılmış daha sonraki geydleri kimse sanki gesden pozmuş, garalamışdır. Böyüdücü şîşe vasitesiyle ancag aşağıdaki sözler ohunur: "...Mekân-ı İskender Çelebi Mehellesi... dövlethanâsında bir kaç gün ârâm üzre iken bu kitabı çalışdırı tegrir eyledik... oldu." Göründüyü kimi, pozulan sözler hörmâtlı şehsin (dövlethanâ hörmâtlı adamların menziline deyilerdi) adını, kâtibin adını, yahud eserin degig yazılış tarihini bildirir. Her halda, "bir kaç gün ârâm üzre iken" ifâdesinden düşünmek olar ki, mecmüenin o zaman ki, nûshesi ya gedimleyine göre tebii şekilde kôrlanmak, ya da bu veya diger sebebden mehv olmag tehlikesine me'rûz galipmiş: onu tezelemek, yahud nûsheleri çoğaltmag zerûri imiş.

Kitabın hecmi 78 sehifedir, her sehifede 15 setir yerleşdirilip. Metn gara mürekkeble rig'e hett növine meylli neshme köçürülüp. Veregler sehifelenmeyeip sehifelerin sıra nömresi

yohdur; Orta esr elyazma kitablarının en'enesine uygun ola-
rag, her sehifenin altında (sol kuşede) növbeti sahifenin birinci
sözü yazılır; ara-sıra kâtipin tegsiri ucundan ohunmayan, an-
laşılmaz galan sözler-ifâdeler sehifenin sağında, yahud solun-
da eyni hette derkenar şeklinde geyd edilip.

Mecmuedeki nûmûneler klâsik poetika ganûnu ile-Ereb elifbasındaki herfelerin sırası ile düzülmüştür: **Elif** herfi (bu herf söz evvelinde Azerbaycan dili saitlerinin hamsına aiddir) ile başlananlar kitabin ilk sehifelerine **ya** herfi ile başlananlar ise son sehifelerine yerleştirilip. Yazı dilinin tarihi prensipleri bâhiminden kâtip Ereb imlâ üslûbu esas götürüp; ona göre de **cim** herfi ç ve c sesini, **kaf** herfi ise hem k, hem de g, üstünde üç nögte goyulupsa, **sâgîr** nun seslerini bildirir.

Oğuznâme ulu babalarımızın dil ve tefekkür incilerinin sistelli şekilde bize çatdırın, Azerbaycan ve Türk dilleri tarihini muhtelif cehetden öryenmek işine hidmet edecek çok giymetli yazılı edebî abidedir. Elyazmasının spesitik paleografiyası ve imlâsi vardır. Eslinde, bu **Özüne mahsuslug** bir sıra yazılı abidelere nisbeten **Emsâl-i Mehemedîlinin** üstününü gösterir. Tekçe onu demek kifâyetdir ki atalar sözü ve meselelerde tebiî olaraq Ereb-Fars sözleri azılık teşkil etdiyi için kâtipin işletdiyi herekeler esâsen millî sözlerin ohunuşunu asanlaşdırımag ve degileştirmek megsedi daşıyır. Onun orjinal yazı mânerası, kalligrafik üslûbu olduğunu söz sonunda yazılı **te, gaf, nun** dal herfleri aydın gösterir; bu herfler öz normal ölçü ve grafik şekillerinden heyli ferglidir. Eylazmada soldan birleşmeyen herfler (**Elif, dal, vav, ze, re**) sonraki herflerle, bezen de bir-biri ile bittişdirilerek hususi tipli ligaturlar yaratır.

Oğuznâme, Kitâb-ı Dedem Korkud'un Dresden nûshesinden sonda rast geldiyim ikinci elyazmadır ki, kâtip cümleleri birbirinden ayırmag için ümmüleşdirici durgu işâresi kimi küçük daireciklerden istifâde edir. Amma be'zen durgu işâresinin özü de konkretleşdirilir, şert ve inkâr şekiliçili fe'llerden sonra vergül evezine işlenerek daireciyin üstünden mailî hett çekilir; bu işâre, bir növ, müasir elibamızdaki ö herfini hatırlatır. Mürekkep cümle menzum dildedirse, birinci misra-cümle ile

onun devamı olan cümle arasında Ereb elifbasındaki tenvin işâresi, yahud riyâziyatda saniye işâresini hatırladan çepke beraberlik goyulur, Mürekkep sözler ve söz birleşmeleri, üstündeki husûsî ile (Rum regemi ile yazılan 5-V kimi) nezere çarpıdırılır.

Süphe yohdur ki, **Oğuznâme**de toplanmış atalar sözü ve mesellerin büyük ekseryyetinin dili tarîhen evvelki dövrlerle (IX-XI esrler) aiddir. Lâkin elimizdeki nûshe, artıg deyildiyi kimi, özünden evvelki nûsheden köçürüllüp. Bunu abîdenin leksikondaki en gedim gatla sonraki lugevî gatlارın ferginden başga bir sıra sözlerin imlâsında kâtipin tereddüdü, bile-bile **seh-ve** yol vermesi de bürüze verir. Ele bil, müsenîf, garışısındaki yazılı menbenin telebi ile şüurlu şekilde öz dövrünün yazı normalarından yayınır bu veya diğer sözün konteksdeki menâsını tehrif etmemeye çalışır. Metin diggetle araşdırıdigda aydınlaşıır ki, bele sözlerin bezisi onun özüne de nâmâ'lum galip. Meselen ehtiyaç olmadığı halda, **yed** (yedek, yüyen) sözünün **elif** le yazılması (başga numûnelerde bu sözdeki e saiti fethe ile eks olunup) gösterir ki, kâtip "Yedi bağlı eşeğin de an" cümlesinde **yad, yaddâş** mefhumunu da düşünüp Bege, **yeyeyin** söz-formlarındaki şekilçiler de **elif** ile yazılır. Elif herfinin bu cûr imlâ vezifesi **Kitâb-ı, Dede Gorgud'un** Dresden nûshesinde olduğu kimi, yazı-dilinin daha gabâkî merhelerinin tezâhürü idi. Düşünmek olar ki, **Oğuznâme**'nin ilkin yazılı nûsheleri Şarkî Türkçe (Haganiyye)- Uygur yazı en'enesi ile yaranıpçı. "İş bacaranındır" cümlesiinde birinci söz herekesiz **elif** le yazılır. Sanki kâtip bu sözün **aş, eş** yohsa iş olması üzerinde coh fikirleşip, konkret variant seçmekten ehtiyyat ederek onun şekil ve me'nâca nece gavramak lâzım olduğunu ohucunun ihtiyâsına burâhip. "Ulu sevilme adam adama gerek olur" cümlesi de **sevilme** sözü herekesizdir. Kâtip onun **söyleme** (danışgâda: **söleme**) yohsa sevilme kimi başa düşmek lâzım olduğunu degig bilmeyip.

"Bilmeze bulut yükter" meselinde de birinci söz kâtibe nâmâ'lum olduğu için herekesiz yazılır. Ona göre de hemin sözü Ereb elifbazındaki grafik şekline esasen **balmez** kimi de ohumag mümkündür. "Kahal övret beşigi yaturken önerür"

cümlesinde son sözdeki **kaf** herfi üzerinde üç nöggte yohdur; bele olduğda **ökermek**, **ögermek** kimi ohunan fe'ller me'nâ vermir. Biz neçe yerde bu tipli veziyete rast gelerek ki, bele imlâ uygunsuzluklarını mehanikî yanlışlıg hesab etmek çetindir.

Elyazmada Azerbaycan dilinin tarihî orfografiyası bahiminden meragli sayıla bilecek başka hususiyetler de var. Meselen Ü saitini diger dodaglanan saitlerden ferglendirmek için **vav** herfi üzerinde büyük ve küçük hecimli iki **zemme** işâresinden istifâde edilip. Be'zi sözler orta esrler yazı gaydalarının (Ereb imlâ üsûlunun) hilâfına setîreden setre köçürülüp: Meselen **de-nizdeki** sözünde sonuncu heca teze setre köçürüldüyü halde, **varanla** sözünde birinci heca setrin sonunda sahlanılır. Be'zi kömektek sözlerin (üçün) goşması, kim bağlayıcısı ve **dehi** edati ait oldugları söyle bitişik yazıldıgına da tesadüf edilir.. Terkibinde **h** samiti olan Azerbaycan dili sözleri abîdede daha çok **gaf** herfi ile yazılıp: **yig** (yih-), **ogu** (ohu-), **girg** (gîrh) ve s. Lâkin **gorhu** sözü hem **gah**, hem de **ha** herfi ile, **yohsul** ve **yahi** sözleri ise her yerde **ha** herfi ile yazılmışdır. Yadda galan fonetik hüsusiyetler sırasında **a>o** ve **h>h̄** evezlemelerini göstermek olar. Elyazma üçün aşağıdaki fonetik variantların birinci terefleri tebîî alâmetini eks etdirir: **yova ~yava**, **hor ~har**, **ho ~ho**, **hal ~hal**, **halva ~halva**, **hazır ~hazır**, **hası ~hesir**.

Şüphe yohdur ki, Oğuz folklorunun en lâkonik nümûneleri atalar sözü ve meseller toplanan mecmüe Leningrad Üniversitesi'nin Kitaphanasına hele kecen esrden dahil olmuşdur. Çünkü mecmüeni, her halde, XIX. esrin sonlarında Rus Türkologu V.D. Smirnov görmüş ve **Oçerk İstorii Turestkov İitteraturı** adlı megalesinde **Oğuznâme**'nin adını çekerek, onun birinci sehifesindeki ilk atalar sözünü nûmûne göstermiştir. (Bah. Vseobşaia İstoriya Literaturi, IV.C,

25-ci burah., SPb, 1892, seh.443) V.D. Gordlevski de **İz Istorii Osmanskoy Poslovitsi i Pogovorki** eserinde, V.D.Smirnov'a istinâden **Oğuznâme** adını ve hemin nûmûneni tekrarlamışdır. (bah Z.Elizâde. Azerbaycan atalar sözlerinin heyâti. Bakı Yazıcı 1985, s. 25). Bes'nece olmuşdur ki **Oğuz-**

nâme

nâme bir esrden artig müddet erzinde elmî dairelere me'lûm ola ola nâme'lûm galmış, neşr ve teddig edilmemişdir?

Bunun bir neçe sebebi vardır:

1-Görünür, be'zi tedgigatçıların dikgetini elyazmanın katıldıkları adı yayındırılmıştır; çünkü XIX. esrin sonlarında Türk, Azerbaycan ve Tatar atalar sözlerinden küçük nûmûneler metbûatda, yahud elyazma şeklinde **Emsâl-i Türkân**, **Emsâl-i Ecem** ve **Emsâl-i Tatar** adları ile tegdim olunurdu. Bu veziyetde bizim abîdenin orijinalliği o geder da yada düşmezdi.

2-**Oğuznâme** adı da ohucular üçün teze deyildi. Türk halgalarının ebebî tarihî menbelerinde **Oğuznâme**'lerin (Oğuz Han'ın tarihî efsanevî şehsiyyeti hakında Yazıcıoğlu Ali'nin **Selçugnâme**'sindeki **Oğuznâme** parçaları Harezmî'nin XIV-XV. esrlere aid **Oğuznâme**'si ve s.) hatırladılması tedgigatçılara me'lûm idi. Tebîî, ki ilk bahışdan **Oğuznâme** adı mövcud **Oğuznâme**'lerin her birini tesevvüre getirirdi.

3-Mövcud elyazmadaki atalar sözleri ve meselleri bir gismi loru danışgî dilinden natural şeklinde alınmış geyr-i edebî (vulgar) sözlere de malikdir. Belke bu cehet de tedgigatçıları çekindire, elyazmanın tedgigine, neşrine maneqilik törede bilerdi.

4- Nehâyet, çok güman ki, **Oğuznâme** konkret Türkoloji tedgigat objekti olmadığı üçün kölgede kalmış, bir növ unutulmuşdur.

Buna bahmayarak, **Oğuznâme** ideya-mezman, lingvopoetik noktayı-nezerinden Türk ve Azerbaycan atalar sözü ve zerbi mesellerinin temeli sayılmağa layig menbelerdendir. Tesâdûfi deyil ki, **Oğuznâme**'deki be'zi nûmûnelere ilk defe ya eynile, ya da cüzi ferglerle **Kitâb-i Dede Gorgud**'da, XV. esr Türk tarihçisi Yazıcıoğlu Ali'nin **Selçuknâme** eserinde ve başa menblerde rast gelirik.

Bu gaynaglarda müşâhîde olunan paremilerin hamisi görkemli Dedegorgudinas alim O.Ş. Gökyay'in **Dedem Korkud'un Kitabı** (I. Bsk, İstanbul, 1973) adlı büyük hecimli eserinde verilmiştir. (Hemin paremiler üçün bah: T. İ. Hacıyev, K. N. Veliyev. Azerbaycan dili Tarihi, Bakı Maarif, 1983, seh: 82-83; 86-89).

O.Ş.Gökyay Dede Gorgud'un şehsiyetinden bahs ederken XV-XVI. esrlere ait *Hazîhi'r-risâleti min kelimât-i Oğuznâme el-meshur bi-atalar sözü* adlı mecmüenî hatırladır ve geyd edir ki, topluda Dede Gorgud adına çarilar nümûneler (mecmeler) vardır. O gösterir ki Alman şerşünası Ditsin 1889. cu ilde neşr etdirdiyi dört yüz atalar sözünden 75-i Dede Gorgud'a aiddir. (Seh. CXXIX). Hemin nümûnelerin bir necesi bizim *Oğuznâme*'de de eks olunmuşdur.

Edebî-tarihî vârislik elâgesi bahîmindan *Oğuznâme* (elece de onun ilk elyazması) Yazıcıoğlu'nun eserinden Ditsin neşr etdirdiyi nümûnelerin götürüldüyü mecmûeden, hettâ Kitâb-ı Dede Gorgud'un elyazma nümûnelerinden daha gedim olmalı idi. Çünkü bu menbelerde rast gelinen paremik vâhîdler bütövün-küllün (burada *Oğuznâme*'nin) cüzi hisseleridir. Herçend *Oğuznâme*'nin özünde de geleme alındığı dövrün, yahud dövülerin yazılı edebiyâtından gelme kelâmlar, tebdîl yolu ile ifâde olunan fikirler, hikmetli sözler ve ibâreler yoh deyil; lâkin beleleri çok azdır. Ona göre de getiyyen ele düşünmek olmaz ki, *Oğuznâme* yazılı edebiyâtın meyvesidir ve ondaki atalar sözleri mühtelîf dövrelerde Azerbaycan, elece de Türk dillerinde yaranmış yazılı bedîf eserlerden seçmelerdir!

Çoh maragli, belke de ganûna uygundur ki, *Kitâb-ı Dede Gorgud* ve *Oğuznâme* üçün müsterek olan bir neçe nümûne tamamile tekrardır, mezmunca bir birbinin eynidir. Mes.: "Allah demeyince işler önmez", "Gonşu hakgi- Tanrı hakgi", "Garavaşa don geyirsen, gadın olmaz", "Gadir Tanrı vermeyince er bayımad", "Gara eşeke yular ursan gatır olmaz", "Güyegü oğul olmaz", "Kül depe olmaz", "Yapayaşa garlar yağsa, yaza galma" v.s.

Ditsin neşr etdiyi nümûnelerin kâtibi ise bir geder başga yolda getmişdir. *Oğuznâme*'deki paremilerle (cemi 25 nümûne) yer vererken nesrle olanları eynile tekrarlayarak, müeyyen elâveler de etmiş, menzûm seslenenleri ise poetik struktürüne deyişmeye, dil ve üslûbça tamamlamağa çalışmıştır. Mes., Atalar sözünü tutmayan yabana atılır, ahirette tamu ehlîne gatılır; Helayige ton geyürsen gadın olmaz, çalılıyla gohar diken odun olmaz; Dövlengece günde (?) toğsan (?) toğan

olmaz. Gülbesekev içinde soğan olmaz v.s. *Oğuznâme*'de hemin nümûnelerin ikinci misrâları yohdur. Aydin görür ki, anonim kâtip imitasyaya, üslübî teglide yol vermiş, paremik parodiyalar yaradılmıştır. Ola biler ki, müellifin eline *Oğuznâme*'den perakende şekilde ancag be'zi sehifeler ve yahud başga menbe vasitesile bir neçe nümûne keçmiştir. Çünkü geyd olunan me'lûm nümûnelerde garavaş sözünün **heâyig sözü ile evezlenmesi** "künde tahsan" ifadesini günde toğsan kimi ohuyup,, kontekstde anlaşılmazlıg yaratması tesadüfi sa-yılmamalıdır.

Erzurum Üniversitesi'nin profesoru Ali Yavuz Akpinar'ın ted-gigatında gösterilir ki, XVII. esrin sonu-XVIII. esrin evvellerinde Abbasgulu Maragayı terefinden tertib olunmuş *Emsâl-i Türkân*-kitabında 1400 e geder atalar sözü ve mesel vardır. (Edebiyat ve İncesenet Gezeti 6.1. 1984). İlk müşâhîde ve mügâyiselerden aydınlaşıır ki, A. Maragayı'nın eseri Mehemmedeli *Oğuznâme*'sinden sonra ve dâha münteser şekilde tertip edilmiş, be'zi sözler, ifadeler öz dövrü için müasirleştirilmişdir; bunu gezete verilen nümûnelerden de görmek mümkündür.

Türkiye'nin kitabhâna ve müzelerinde XVII-XVIII. eserlerden itibâren mühtelîf seviyyede tertib olunmuş atalar sözü ve me-cmeler mecmüelerinin elyazma nûshelerinin sahlandığı me'lûm-dur. Hemin mecmüeler bizim günlerde kifâyet geder örenilmiş, Türk paremilerinin mükemmel neşr varyantları meydana çı-hımışdır. Bunların sırasında Aydin Oy'un "Tarih Boyunca Türk Ata Sözleri" (İstanbul 1972), E. Kemâl Eyyüboğlu'nun "On üçüncü yüzyıldan günümüze kadar şiirde ve halk dilinde ata sözleri ve deyimler" (I. kitab, İstanbul, 1973) ve Bolgaristan'ın Narodna Prosveta neşriyatı terefinden burahılmış *Türk Ata Sözleri* (Sofiya, 1965) kitapları hüsusile ferglenir.

E.K. Eyyüboğlu öz kitabında Türk Atalar sözlerinin XIII. esrden beri me'lûm olan 140 a geder menbeyini hatırlatmışdır (seh. XLV-XL-VIII). Hemin elyazmalar ve onların kâtibleri, ter-tipcileri sırasında *Oğuznâme* ve Mehemmedeli, adı yohdur. Lâkin müellifin Türk şairlerinin eserlerinden seçip nûmayış etdirdiyi misalların cüzi hissesi ya eyniyle, ya da kiçik ferglerle *Oğuznâme*'deki nümûnelerdendir. Ehemmiyetli cehet odur ki

hemin nümuneleri şe'r diline getiren şairler, esasen, XIV-XVI. esrlerde yaşayanlardır. Mes.:

Düşünde aç olan tavuk görür ol
Tahil bazarında yûgürür ol.

(Mehmed, XIV. esr)

Dirilme bilmediğin işde çabuk,
Sor, utanma ki, bilmeze bulut yük.

(Güvahî, XVI esr)

Çeken baş hor olur bu yolda yoldaş,
Tonuz güdüdür issına yavuz baş.

(Güvahî)

Zadar itmesine var mı gümanın,
Basicak kuyruğun uyur yılanın.

(Güvahî)

Göresin assılar sebr et ziyansız,
Bulur tanrısun isteyen gümansız.

(Güvahî)

Bu soyňük könlüne bir hubi sevdir,
Ki odsuz ev, billürsin, kutsuz evdir.

(Suzi Çelebi, XVI esr)

Sonuncu nümunenin müellifi **odsuz** mefhüm-atributundan çılış nögtesi kim senetkârlıla istifâde ederek bedîf dil ve mezmunça maragli bir beyt yaratmış, orjinal poetik fikir söylemiştir: "Bu sönük (yahud soyug) könlüne bir gözel sevdik ki, odsuz (ocaksız) eve "bedbeht, uğursuz ev" deyildiğini bilirsen. Beyt gözeldir ve orta esr şairi ile mübâhise etmeye tarihî me'nevî hakımız yohdur. Amma, mence, hetaya yol veriliip: odsuz ve utsuz sözleri ereb elîfbası ile eyni şekilde yazılır; esli utsuz olan utsuz sözü (abır-heya me'nasında) gutsuz sözü ile daha mükemmel ve müveffeg gafliyedir. Bu variant esas götürüldükte atalar sözünün bedîf îçtimâî, etik-felsefi me'nâsı daha güdretli görünür. Hemin atalar sözü ile **Kitâb-ı Dede Gorgud'un** tarihî tecrübe nümunesi de bağlanır: **Goy mene utsuz gelin deyin-ce, gedemi gutsuz gelin** desinler.

Oğuznâme'deki "aç kiminle gerekse savaşır", "Ağır basar, yeyni galhar", "Musa için İsa'yı ginamazlar", "Oğlu-gizi olmayan övretden eski hesir yegdir" kimi nümuneler E. K. Eyyüboğlu'nun tertip etdiği kitabda tekrar olunur.

Müşâhîde gösterir ki, Oğuznâme'de toplanmış atalar sözü ve mesellerin heyli hissesi hele de unudulmayıp: min iller keçse de Azerbaycan ve Türk halqlarının şüârunda, hâfizesinde yaşamadadır. Buna bahmayarak, bir sıra paramîk vâhidlerde leksik-semantik ve grammatik deyişiklikler baş vermiş, söz artımı, yahud ihtiâslar olmuş, esas metleb, gâye ve mezmun ise sabit galmişdır. Eyni atalar sözü ve meselin variyantlarında mezmun fergi yaranıpsa, bunun sebebi etnik tefekkür deyil, dilin (nitgin) ferdileşmesi ve müyyen derecede differansiyal-tarihî inkişâf yolu keçmesidir. Meselen Oğuznâme'deki be'zi nümuneleri **Türk ata sözleri** (Sofia, 1965) kitabındaki paralel vahidlerle mügâyiseli nezerden keçirek (birinci sıradaki nümuneler Oğuznâme'dendir):

- 1- Aç esner, aşig gerinür- Ac esner, tok gerinir (s. 10).
- 2- Ağlama ölü üçün, ağlaşıl deli için- Ağlama ölü için, ağla dırı için (s. 13).
- 3- Ala garğadan alımın olsun, alımazsam, ölümüm olsun- Ala gargada hakkım olsun, alamazsam, gözümü oysun (s. 16).
- 4- Az söyle, uz söyle-Az, söyle-öz söyle (s.24).
- 5- Ele uyan övretin boşar- El ağızına bahan karışını çabuk boşar (s.55).
- 6- İssin ağırlayan itine kemik verer-İti vururken sahibinin hatırını aramalı (s. 89).
- 7- Yalnız Bağdad'dan döner -Yalnız hesab Bağdad'dan döner (s. 133).
- 8- Uyur yılanın guyriğin basma- Yatan yılanın kuyruğuna basma (s.133)

- 9- Yılan ne denlü egri bögrü yürürse, ini gapusuna gelicek toğrular-Yılan egri-bügrü gider, delige doğru gider (s. 134)
- 10- Yol bilmezsen yola get-Yola bilmezsen, yola get (s.135).
- 11- Yuvalanan taşa yosun yapışmaz -Yuvarlanan taş yosun tutmaz (s. 135).
- 12- Yüzine bag, andan süd um- Yüzüne bak da, sütü öyle sağ (s. 136)

Atalar sözleri bugünkü ohucuya ne verir, her bir paremik vâhidin en giymetli ceheti nededir: Yiğcamlığında mı, nesihâtâ-mîz ruhunda, obrazılığında, ahenginde mi veya derin içtimaî-felseffî mezmununda mı? Elbette, bu husûsiyetlerin ideal vedetinde!

Hatta biz atalar sözlerine su çörek, udduğumuz havatek o geder verdiş etmişik ki, az gala, onları adileşdirmişik: Gündelik meiset nitgimizde de elmi tedâflatarda da. Bu, esl mö'cizedir ki, **atasız-anasız** doğulan her bir paremik vahid uzun mesâfeler dolambaç yollar keçi, ecdadımızın canlı sesini, nefesini, gâh hakbin, gâh da bedbin ehvâl-i ruhiyesini, tecrübeden çiçekmiş öyüd nesihetini, müzâffer derrâkesini tarihî garanlig girdabından çiharip bize çatdırır. Doğrudan da atalar sözü bütün sözlereden uludur, cümle migyaslı, traktat sigletli sözdür; her bir atalar sözünde bir kitâblıq fikir, me'lûmât hezînesi vardır.

Düzlüyü, serrastlığı, aydınlığı, emosyonallığı, lakonizmi ve bedîf te'sir gücü ile atalar sözüne beraber tululasi söz hanı? Min illik zülmetin söndüre bilmediyi bu idrak giyicimleri herkesin yaddaşında hemiše güneş geder herarelli, su kimi heyâtidir.

Halgin müşâhidelerini, tesevvür ve tefekkür terzini, canlı mentigini hifz eleyen atalar sözü sihlmiş yaydır: Onun esl enerjisi, te'sir güvvesi nitg megaminda, konkret zamanı, şerait dahilinde bilinir. Bu halda her bir paremik vahid eyrini doğrayan gîlinca, zûlmeti dağıdan işığa, yahud dertlere şefa veren melheme çevrilir.

Atalar sözü köhnemir-sönmür, geddikçe cilâlanıp halgin fikir-zekâ göylerinde ulduz kimi parlayır. Zamanların ve nesillerin mühâlif içtimaî formasyaların ağır sınâglarında şerîfe keçdiyi için bu müdrilik defineleri ömrün, leyâgatin, dostluğun, mehebbetin, düşmene nifretin, ümûmiyetle, bütün heyâti hâdiselerin, bütün beşeri hegiletlərin esl me'yâri, degig mehek daşı olur.

Atalar sözü halgin eğlî birliyinin tentenesi, parlag tezâhü-rûdür. Halgin zehnî inkışâf seviyeyesini, filtrî iste'dâdını, estetik duyumundaki zerifili bürüze veren esas amildir. Her bir paremik vâhid neçe-neçe yüzüllikler arhasından bugünümüze uzanan ince teller kimi gerilmiştir; ani titreyişden, hefif bir temasdan mensub olduğu halgin taleyi, maddî-mânevî güzérâni bârêde saysız-hesapsız hekâyetler söylemeye gâdîdir.

Atalar sözü halgin tarihe, tarihin de halga verdiyi ibret dersinin hamî terefinden gebul ve tesdik edilen ele neticesidir ki, düzlüyüne ve degigliyine şüphe yeri yohdur. Paremik vâhid, birinci növbete, öz edaletli ruhu ile şüûrlara hakimdir. Onun aksiyomatik seciye daşınması hökm seviyessinde ifâde olunan mentigi fikrin büyük ümûmîlestîricilik güvvesi ile elâgedarır. Bu **Ümûmîlestîrme** mühâlif nesiller terefinden aparılmış, metlebin-mezmûnun aydin ve serrast ifâde seviyeyesine göre en son hedde çatmış, kristallaşmış ümûmîlestîrmedir.

Atalar sözü timsalında halg öz zekâsının ve dilinin ülviyetine, keserine siğinmişidir; her kelâm bir növ **tabudur**; istenilen gümandan, sualdan azaddır; her fikri, her etik-ehlâgi tövsiyesi derin dahîl gebul olunan pozulmaz gânundur. Çünkü halg ezel-binâdan öz atalar sözlerini yazılmamış mügeddes kitâbin ayeleri tek gavramışdır.

Bütün bu mülâhizelere **Oğuznâme**'deki nûmûneler de berâet gazandırır. **Oğuznâme**'nin elyazmasını gurup ve mehebbet hissi ile ohuyursan, ahîrcı sahînenin pozulmuş setirlerini-görende ise keder ve teessüfle düşünürsen ki, elyazmasını şüûrlu şekilde tezeleyip gelecek üçün hediye hazırlayan kâtip öz adını, eserin yazılış tarihini ve yerini pozmadı. Yeğin ki bele **günâha** mecmüenin ne ilk, ne son sahibi batardı. Amma bu da hegîgettir ki, son setirleri pozan adam sirâvî ohucu deyil, ziyyâli-şerşünâsdır; o her kimdirse, şovînizm esiridir .

Ona göre de öz gedimlik faktı ile Mısır piramidası kimi ucalan yazılı abîde garşısında gorhuya düşmüş, cinâyetkâr barmağını işe salmışdır. Me'lûmdur ki, folklor yaradıcılığının gedimliyi, erken orta esrlerdeki yazida tesbit olunması onu hasile getiren halgın da tarihî keçmiş, dil ve tefekkürün gedimliyi, erken orta esrlerdeki bedîî gudreti haklarında inkâr edilemez subutdur.

Öğuznâme'nin metn terkibi mütleg me'nâda yekcins deyil. Gösterildiyi gibi, elyazmanın ehâte etdiyi, paremik vâhidler içerisinde az migdarda ganadlı ifâdeler, aforizmler, ibâreler, yazılı edebiyattan alınmış nümûneler de var. Dilcilik ve folklorşunaslığı plânında bunların be'zisi çetin şerhe gelir, ye'ni ne megsedle, hansı münâsibetle yarandığı, hansı menşe ve menbeden geldiyi nâmâ'lüm galır. Bele nümûneleri muasır tefekkürle gavrayıb me'nâlandırmag doğru olmaz. Hegigeten de, aşağıdaki nümûnelerin hansı konkretnam ve anlamı, etik-içtimâî mezmûnu ifâde etdiyi söylemek çetindir: "İki ganat, bir guyrug, ana dehi yel buyrug", "Andiran anig; gurbâga tanig", "İsmigda iş var, iki elinde taş var", "Uzun olan sırig kibi, ekşi olur gorug kibi", "İn dinlen, bin dinlen", "Ayig-oyug, delü-tolu", "Aftan olsun, oftan olsun", "Toguz gaftan, bir kürk, toguz şerlü bir Türk", "Güvvetlü-gollu golunla, gopuz gılınla", "Gelme- gelme; getme-getme", "Yavaş oğlan, has oğlan", "İgid, sen başın gazana" v.s.

Yazılı edebiyatdan alınmış nümûnelere gelince, onların hem elyazmaya dahil olması edebî ve tarihî cehetden esaslıdır. Bu küçük fragmentlerin (30 a geder nümûne) poetik- didaktik ruhu ve mezmunu Yunis Emre, Aşig Paşa, Gadi Burhâneddin ve Nesmî kimi şairlerin poeziyasını hadırlıdır. Tarih e'tibariyle XVI. esri addamîr. Görünür, kâtib (Yahud kâtipler) özünün ve müâsirlerinin yaddaşında galan, adeten, danişığda derb-i meselen kimi işledilen hikmetli menzum parçaları halg meselleri sırasına elâve etmeyi megsede uygun bilmişdir.

Mes.;

- 1- Cehan içinde her eşya sebeddir, sebebsiz nesne yogdur, bu ecebdir?

- 2- Çünkü öğrencin farsî, getdi dinin yarısı, çünkü öğrencin erebî, getdi dinin herebi.
- 3- Dilersen alemde dinç olasan, ne veresiye veresiye veresen, ne ödenç alasan.
- 4- Devrişlik birdir, iki degil, degmeler çekmez yükü degil.
- 5- Dünya için oda düşüp yananın, su yerine ganın içер rûzigâr.
- 6- Fürseti fövt eyleyip goma bugünü yarına, dünyyanın yogdur vefâsi, bagma şimdî varına.
- 7- Kimin kim, gözü var, belinde önelmez siz var: hem göğde nehs yıldızı var.
- 8- Gelecek nesne gelür çâr u nâçâr, gerek könlün sen gen dut, / gerek tar.
- 9- Me'lül olma könül, göz dökmegil yaş, eyü-yavuz keçir, sağ olan baş.
- 10- Yâr bir olur, iki zinhâr olmasun!
- 11- Yalnız Hellaci sanma, her könül Mensur'dur. v.s.

Öğuznâme'de vulgar seciyyeli vâhidler de müeyyen yer tutur. Menfi ekspessiya daşıyan bele pornografik nümûneler mahiyetçe halgın heyat ve meisetindeki negativiliye garşı çevrilmiş, sanki şeri şer öldürer prensibi ile yaranmıştır. Elin **Gül ağızı**'ndan çihan kelâmlar ne geder **arsız ve bîedeb** görünsé de, mehz her cûr e'tinâsılığa, lâgeydiye, arsılığa garşı tebî tengid özünü tengiddir, hem öz gebâhetini e'tiraf etmekdir, hem de tekzîbdir, îslâh ve terbiye yoluna çağrırsıdır.

Vulgar söz ve ifâdelerini pornografik paremilerin yazı dilinde yol tapması gözlenilmez deyildir. Erken orta esrlerde, elece sonralar yaranan kitab medeniyyeti vulgarizm üzerinde nezâaret goymamıştı. Klâsik şerg ve Azerbaycan edebiyatına pornografik elementlerin ya açıq, ya dolaylı şekilde kifâyet geder nufûz etmesi tebîidir. A. Y. Kirmski yazır ki, hetta Celâleddin Rumî (1207-1273) kimi **mügeddes dervîş** sayılan şair bele, iki gadin bârede pornografik-ehlâkî hekâyet tegdim etmekden utanmayıp (bah: A. E. Kirmskii. Nizamî i ego sovremenniki, izd Elm, Bakı, 1981, s. 222).

Oğuznâme'de yeddi-sekkiz Fars ve Ereb meseline tesadüf olmanın teecrübü deyil; bunların özü de dil metarialına, şahud ümmükmâ frazeoloji mezmununa göre ortaklıdır, Türk eki-valentine mâlikdir. Mes.: **el-elhelal** (el ile verilen-alınan helâldir). **Eşek ze'ferân çé bâshed?** (Eşşekle ze'ferân ne olur). **Balater ez siyahî reng-i diger nebâshed** (Garadan gati başga renk olmur). Klasik Fars şe'rinden melüm **Megsud hosn-e tost, digerha behâne est** (Megsed senin gözelliyindir, galan şeyler behânedir) misrasının Oğuznâme'ye dahil olması gösterir ki, hemin misra Farslar Oğuzlar arasında da derb-i mesele çevrilipmiş. Bu misra aynı derecede kâtibin elâvesi kimi de gelbul edile biler.

Erken orta esrlerin evvellerinden başlayarak Oğuz tayfalarının Çin'den Irak'a dek mühtelif erazilerde yayılıp-yaşaması, Harezm Oğuzları'nın Tacikler ve Efganlar'la Azerbaycan Oğuzları'nın Farslar ve başga İrandilli haliglara, Türkmanlar'ın Ereblerle' görüşlugla, be'zen de eyni arâzide mesken salması garşılıklı medenî elâgelerin intensifliyine sebeb olup, Fars dilinin heyli müddet hâkim yazılı ebêbî dil rolü oynaması, Uygur-Oğuz ve başga Türk tayfalarının Fars dilinde yahsi yiyeleynmesi tarihî hegigetdir. Meşhur Fars şairi Se'di Şirazî (1184-1291) Çin'in Kaşgar vilayetine seyâhati zamanı Erebçe şe'r söyleken Uygurlar ona deyirlerki, "Se'di'nin şe'rlerinin çohunu burada Farsca ohuyurlar, sen de bu dilde desen, daha tez anlaşılar" (Se'di Şirazî, Gülistan, Bakı, 1962, seh. 144).

* * *

Oğuznâme'nin Azerbaycan tarihî filologiyası, ümûmiyetle medeniyet üçün ciddî ehemmiyyeti mühtelif sevgili derin, araştırmalar aparmagla eyânişdirmek mümkündür. İndiki halda onun dil ve edebiyat tarihîmiz üçün deyерini te'yin eden be'zi aspektleri mühteser göstermekle kefâyetlenirik.

1- Minlerce atalar sözü ve derb-i meselin hele XV-XVI. esrlerde yazıya köçürülmesi folklorşinaslığımızda Azerbaycan paremik vahidlerinin tarihî ile elagedar nezerî-tecrübî genâeti deyişe biler. Elmî edebiyatla, dersliklerde Azerbaycan atalar sözlerinin esâsen XIX. esrden toplandığı yazıya köçürülüp neşen edildiği fikri ileri sürürlür. Aparılan tâdgigata göre, keçen

esrin 80.illerinde çap olunmuş paremilerin ayrı ayrı neşrlerdeki sayı 200 den, XX. esrin evvellerinde ise 800 den artıg olmayıp (bah: Z. Elizâde, gösterilen eser, seh. 12- 16). Bizim elyazmada ise bele nümunelerin sayı 2000 e yahindır.

2- Oğuznâme, müasir neşrlerde müşâhîde olunan, elece de canlı dilimizde yaşayan bir çok vâhîdlerin edebî ve ling-vopoetik tekâmülü, teşekkül ganûna uygunluğu bârede tesevvürü aydınlaşdırır, be'zi nümunelerin dil materyalının rekonstrüksiyasına (berpasına), hemçinin onların tarihî ve esline yahinlaşdırılmasına kökmek edir. Münasır dilde işlenen atalar sözü ve mesellerin Oğuznâme'deki tarihî variantları ile mügâyîsesi gösterir ki ümûmiyetle, paremik vahidlerin de formalâşmasi dil-nilg vahidlerinin struktür inkişâf gânûna uygunluğu istigâmetinde-sâdeden mürekkebe, ya da mürekkebeden sâdeye doğru getmiştir.

3- Oğuznâme'deki paremilerin edebî-ictimâî mezmunu, bedîf-estetik hususiyetleri müstegil tâdgigatlar üçün münbit mövzu ola biler. Poetik arhitektonikasına göre alliterasiya prinsibi ile gurulmuş bu nümuneler ekseren *İakonik İakonizm* timâsâlidir. Düşünürsen ki, haligin düşünce arsenalında, emelî nitig feâliyetinde nece bir cıralânmış tarihî tecrübe ve enerjî olmalı idi ki, bedîf idrak ve teheyül eleyinden keçmiş bu nârin zerreler derin ve sanballı hayat hegigetlerini bele dolgun eks etdire bileydi: "Geleceği gelmiş bil", "Göge direk yog", "Yavug yolduğu sagal bitmez", "Yol bilmezsen yola get", "Gış gözü girağı olur" kimî nümunelerin her birinde cemi üç dörd söz iştirak edir. Lâkin bu cümlelerde ifâde olunmuş esas motivlerde haligin bir nece neslinin real müşâhîdesi temkin ve zekâsının ışığı temerküzleşip. Messelen "Göye direk yoh" cümlesiindeki potensial tesevvür ve neticeler hansılardır.

1 Gök gübbesinin direye ehtiâci yohdur, o direksiz de dayanır, onu *sahlayan var*, hem de bu müvâzînet ebedîdir.

2- insanın hayatında, taleyinde ne baş verirse, göydendir, ister şehsî-ferdî uğursuzluglara, isterse de ümûmî felâkete (gara, yaşışa, guragliğa v.s.) göre şikâyet etmek fikrine düşmek ebestir: sütun yohdur ki, göye çihasan, derdini Allah'a çatdırasan v.s.

"Gışın közü girov olur" cümlesiinde metaforik tefekkûrûn

serrastlığı heyretlendiricidir; poetik obraz ustalıglı yaradıldığı kimi, setir altı me'nâ da senetkârlıglı ifâde olunmuşdur. Zahirî görünüşüne, rengine göre göz girova, girov da köze çok benzeyir. Lâkin köz yandiran istilik menbeyidirse, girov yandiran soyuglug menbeyidir. Demek, girovun köz adlandırılması hefif bir kinâyenin tecessümü kimi başa düşülmelidir. (ye'ni gışın girovu da yandırır, amma gizdirmir, dondurur).

4- Fars dilinde yazan Azerbaycan klâsiklerinin (Getran Tebrizî, Haganî, Nizamî, v.b.) eserlerinde müşâhîde olunan atalar sözü ve mesellerinin be'zisinin daha degig ekvalentine müâsir neşler de rast gelmediğde, *Oğuznâme*'de ahtarmag lâzımdır. Adı çekilen şairlerde tesâdûf olunan her hansı paremik vâhidin *Oğuznâme*'de mövcudluğu hemin senetkârlârin hansı millî-medenî gaynagdan behrelendiği hakında aydın tesevvür yaradır. Bele nûmûneler ise vardır. Meselen: Getran Tebrizî'nin "Ömrü boyu kimseñi bir defa ilân sancsa daima ala çatı onun gözlerine ilân görüner", "Güneşi palçigla suvamag olar mı?", "Sen yahşılıg edip denize at, balig bilmese, Halig biler"; Haganî'nın "Dag dağa.govuşmaz, govuşar adamlar", "Bu gün bağışladığını sabah geri alma", "Dünyada ne gadar ebleh adam var özüne coh yüksek megam arzular"; Nizamî'nin: "Esl dost odur ki, yaman günde elinden tutsun", "İsa'nın eşseyi kimi galmasın", "Dövranalı davrana bilsen, dövrän senindir", "Tülkî öz yuvasına siğmaz, guyruğuna süpürge asar", "Ev oğrusunu tutmak olmaz", "Heç kes öz ayranına turş demez" kimi meselvarî fikirleri *Oğuznâme*'deki eyni mezmûnlû atalar sözleri ile sesleser.

5- *Kitab-ı Dede Gorgut*'da mübâhise doğuran söz ve ifâdelerin, bütün cümleleri (bunların içerisinde atalar sözü de vardır) düzgün ohuyup gavranoğlunda *Oğuznâme* e'tibârlî menbelerdendir. Bu abide gösterir ki, *Kitab-ı Dede Gorgut* zengin Oğuz folkloru zemininde mèydana çihişdir. *Oğuznâme*'de "Er legebile anılır" kimi meselin varlığı tesdigleyir ki, Oğuzlar arasında er (igid) sayılan adam üçün legeb gazañmag zerûrî imiş. Legeb şehsiyyetin kimliğini müeyyenleşdirenen vâcip titul sayılırmış-el ağsakgalı ozan-kâhinin tekli ile hamînin tegdir ve tesdig etdiyi içtimâî ad kimi başa düşülmüş. Bu o demektir ki, *Dede Gorgud* gehramanlarının birço-

hunun legebi-adi konkret hâdiselerle, hâdiselerde gerhamanlarının feâl iştirâkı, hüneri-erdemi ile bağlıdır, hemin adların lingvistik tefsirinde, düzgün transkripsiyasında, etimoloji şerhinde bu cehet helledeci olmalıdır. "Guz gorusuz olmaz" meseli de, Oğuz'ların psikologiyası bârede az söz demir. İndi, me'lüm olur ki, *Dede Gorgud* destanlarını danışan ozan Oğuz yahuşunu niye "kiçicik ölüm" adlandırır. Görünür, Oğuzlar yahu ile ölüm hâdisesi arasında bir benzeyiş, uygunluk görüller (bele bir ifâde indi de yaşayır: "yatdin, öldün!" ona göre de mümkün geder yatmadan çekinirlermiş ve yatanda da, *Kitâb-ı Dede Gorgud*'da deyildiği kimi, yuhuları möhkem, uzun müddetli imiş).

Oğuznâme sübut edir ki, IX-XII. esrlerde, Azerbaycan'da Ereb ve Fars dillerinin zorakî yazılı dil hügûgunu ele geçirdiği bir vahta, hetta coh-coh evveler Oğuz dili edebî-bediî faaliyetde olmuş, zengin beşerî münhericesi, içtimâî-tarihî keseri, yüksek edebî-estetik seviyyesi ile seçilen edebiyat yaratmışdır. XI. esr İran şairi Menuçöhr Damgânî'nın beyti de bu faktı tesdig edir: "Be rah-e Torkimana ke hubter rui, To şe'r-e Torki ber han mera vo şe'r-e Guzi" (Terçumesi: Mene o Türkmansayağı coh yahşı dediyin Türk ve Oğuz şe'rinden ohu. Anar. "Dede Gorgud Dünyası", *Azerbaycan* J., no: II, 1985, seh. 124).

6- *Oğuznâme* Ereb elîfbasının herekeli nesh hetti ile ya-zıldığı üçün dil tarihimizde ohunuş tehrif edilen bir coh sözlerin, hususen arhaike lûget vâhidlerinin fonetik guruluşunu de-gigleştirmeye imkân vérir.

Oğuz paremilerinde be'szi sözler, ifâdeler coh müâsir (müâsir tefekküre yahin) görünür. Bu, tebîidir; tekçe ona göre yoh ki, elyazmanın kâtibi ve daha evvelki kâtibler paremilerdeki fikirleri XIV-XVI. esrlerin danışık dili cildinde ifâde edipler. Bir de ona göre ki, halgin canlı nitgi bütün dövrlerde millî tefekkürle sîh bağlıdır. En yahşı nağıllarımız kimi Oğuz atalar sözleri de gösterir ki, klâssik yazılı edebî dil bizi öz millî dil ve tefekkür esâsimizden heyli uzaglaşdırıp: en'enevi poetik gelipler Ereb-Fars terkibleri, teşbehler, remzler v.s. İlkin bedîf fikrin menimsenilmesi, derk edilmesi yolunda ciddî sedde çevrilipdir. Halbuki canlı halg dili sistemi min iller erzinde coh az deyişip.

Doğrudan da, bugünkü edebî dilimizin seviyyesinden düşündür ele güman edile biler ki, nitgimizde Erebat, yahud Fars sözü iştirak etmeyen cümle işletmek çok çetindir. Lâkin yüzlerce Oğuz meseli var ki, lûget tutumunda birce dene de alınma söz yohdur. Meselen; *Elin aşda iken, gözün işde olsun*, “*Yağı yalan, gış gerçek*”, “*Al ile aslan tutulur, güç ile köcen tutulmaz*”, “*Yüksek olma, tepe-tepe yere endirerler, alçağ olma basa-basa yere keçirirler*”, “*Yurdundan sürülen yurduna varınca ağlar*” v.s.

7- Giyimetli faktlardan biri Oğuzlar'ın Ruslar'la karşılıklı meğenî, içtimâî-igtsâdî elâgelerine işaret eden, yazı dilimizde öz eksini tapan, ilk Rus söz ve ifâdelerini yaşıdan nûmûnelerdir: “*Ağacığın var iken dorba yunag! dèdiler, Ağacığın yediler, poydi z boğom! dediler*”.

Tarihden me'lûmdur ki, IX-X. esrlerde Oğuz Dövleti'nin şîmâl serhedleri Volgaboyu düzenliklerine çatmış, be'zi Oğuz tayfaları Kiev Rus Dövleti ile ittifagda olmuştur. Hemin nûmûnenin mezmûnu bir Oğuz el-obasından didergin düşenden sonraki geriblik, peşmancılık ve me'yuslug duyguları ile aşılansı da, kifâyet geder sürekli birge yaşayış tecrübeini eks etdirir. Ancag meselin Oğuzlar'ın şergî, yahud cenubî-gerbî Slavyanlar'la teması mehsûlu olduğunu degig söylemek çetindir.

8- *Oğuznâme*'nin nâdir faktları dil tarih ve folklorşinaslığı tedgîâtları üçün benzersiz örneklerdir. Bu sepkide abîdenin nüvesi olan gedim leksik gattaki vâhîdler husûsile dikketi çekir. Tesadüfi deyl ki, müsâir neşrlerdeki paremilerde rast geldiyimiz goca, baba, garı, igid, oğlan gibi ümûmîşlek sözler *Oğuznâme*'deki arhaik me'nâ çalarlarını (kişi, yahud er, ata, arvad, cavan, usag, yahud oğlan usagi) artig itirmiştir.

Oğuznâme'nin dilinin gedim zamanlara çekip aparan hüsûsiyetler Oğuz dilinin statüsünü tesevvür etmeye imkan yaratır. Bunlar aşağıdakılardır:

a) Be'zi Türk sözlerinin Oğuz diline mehsus fonetik varyantlarda işlenmesi; (mes.: ayig (ayı), arg (arh), gaz (gar), (gızlig) (gıtlig), gorug, yahud gorag (gora), kösek (kösov), umiz (ümid) v.s.

b) Be'zi sözlerin mürekkebden sâde (besit) struktura doğru inkişâfına gederki formalarının varlığı; mes.: bileğü (bülöv), buzağı (buzov), girağı (girov), yitiklü (itkin) v.s.

c) Be'zi söz köklerinin (bunların bir gismi arkaikleşip) müsâir dildeki veziyetinden fergli ve geniş mezmunda elâve grammatical me'nâlarda işlenmesi; mes.: *buymak* (buzlamag), *gab* (gabık), *gabmak* (gab amag örtmek), *gizmag* (gizartma), *ögmeg* (öyremek), *çigmag* (çiharmag) v.s.

d) Fe'li sıfetde morfoloji cehetten arhaik -duk, -dük şekillisinin işlenmesi ve başga me'nâ çaları ifade etmesi; mes.: “*Taş goptug yerde ağır olur*”, “*Görmedüge küpe tan gelür*”, “*Yenmedik aşa dua gilinmaz*”, “*Toğmadığ oğlana ad goma*”.

e) XI-XIII. esr Türk yazılı abidelerinin (M. Kaşgarlı'nın *Divan-i Lügati't-Türk*, E. Yüginegi'nin *Hibetü'l-Hegaig*, Ali'nin *Gisse-i Yusuf*, XII-XIII. esr Orta Asya *Tefsir'i* v.s., hemçin *Kitâb-ı Dede Gorgud*'un leksikasında spesifik Türk Lûget tebebesi kimi tanınan vâhidelerin tez-tez müşâhîde olunması. Mes.: *Garağu* (kör), *agine* (hüküm eden, talancı), *ağmag* (ucalmag) yüksäge galhmag), *alnında* (önünde), *bagır* (mis), *ban* (ses, avaz), *bun* (derd, keder, musibet), *bunalmağ* (müsibete düçâr olmag, derde düşmeg), *gayramag* (fikir çekmek), *giyu* (ses, hay-küy), *gu* (dedi-kodu, şaiye), *gulağuz* (beledçi), *evermek* (evlendirmeg), *ergen* (evlenmek vahti çatmış, nişanlı oğlan), *esen* (sağ-salamat), *ilmek* (getmek), *iss* (yiye, sahib), *yanrı* (eks-seda), *yarag* (hazırlık), *yed* (yedeg), *yen* (paltarada golun ele yahin hissesi), *yelim* (yapışgan), *yoğurt* (gatig), *yund* (gulan, vehsi at), *yum* (algış, heyir-dua), *yumiş* (iş, tapsırıq, gullug), *keleci* (söz), *sasılığ* (kâfir yemeyi), *semirmeg* (kökelmeh), *sındu* (gayçı), *tan* (heyret, teeccüb), *toy* (sevinç, şâdig), *ud* (abır-heyâ), *taş* (hariç, haricî, görkem), *uz* (yahşı, keserli, te'sirli). v.s.

Kitâb-ı Dede Gorgud'un dili üçün seciyyevî olan “*Evli evine geldi*”, “*Volıcı-yolıcı*”, “*Çoban-olıq*”, “*Başın yarağın görmeg*”, “*Yumuy oğlan*” ifadeleri *Oğuznâme*'de de eyni menâda işlenmiştir. Sonucu ifade husûsile marağlıdı. *Kitâb-ı Dede Gorgud*'un *Deli Dumrul Boyu*'nda Dresden nûshesi,

seh. 160 Ezreyil özünü yumuş oğlan adlandırarak, buyrug gulu, Allah'ın tapşırığını yerine yetiren hidmetçi hesap edir. Oğuznâme'deki bir meselde Ezrayıl'a evfemistik işaret edilerek deyilir: Yumuş oğlanın eglendüğü heyrdür

Oğuznâme'de **ecdad**, **esil-nesil**, **taifa** me'nâsında işlenen ör sözü, neğme ohumag me'nâsında ırlamag/ yıramag fe'li derman me'nâsında **em** ve **dava-derman** me'nâsında **em-seem** goşa sözü gedim Türk leksikasını temsil eden nümûne-lerdendir. Ve demek olar ki, Azerbaycan dilinin başqa yazılı abidelerinde nezere çarpmır. Hemin sözleri gösterilen me'nâları M. Kaşgarî lügetinde de vardır.

Oğuznâme'nin "Yad ferişteden biliş albız yegdir" mese-lindeki **albız** sözü de eski Türk mifologiyası ile bağlıdır, al avrâdi, albasdı, şer ruh me'nâsında işlenip (bah.: A Acalov, M. Novruzov, "Al tapınışı ve onun izleri" Azerbaycan filolo-giyası meseleleri, I. burahılış, Elm 1983, sh. 247-259.)

Ümûmiyyetle ilk defa ayrıca kitâb şeklinde burahılan Oğuz-nâme'de araştırılmalı, öyrenilmesi metlebler cohodur. İndiki halda, tarihî imlâsına tohunmamagla, lüget ve be'zi hirda şerh-ler-geyplerle neşrinden sonra bele, o glymetli bir define olaraq galır.

Elyazmanın metni neşr edilirken atalar sözü ve mesellerin Ereb elîfbasındaki herflere uygun sırası sahlanır. Be'zi nümû-nelerde ohumayan sözlerin, yahud vulgar kelimelerin yerine nögteler goyulup.

Ümidvarig ki, halg müdrikiyinden nur alan Oğuz atalar sözü ve meselleri hem geniş ohucu kitlesi, hem de mütehes-sisler terefinden reğbetle garşılanaçagdır.

SAMED ALİZADE

- A -

- 1- Aheng olmaz.
- 2- gatlanur.
- 3-
- 4- sefâsinbilür.
- 5- kişiye düşmendir.
- 6-göricek.....galgar.....aşağı sargar.
- 7- Abdal ol, seni gören delü sansın.
- 8- Ac ile dost olayım dersen, garnın doyur.
- 9- ne oyunu var?
Aç tavug kendüyi tâhil bazarında gører.
- 10- Açıñ işi onmaz.
- 11- Aciyan eşek atdan keçer.
- 12- Aç esner, âsig gerinür.
- 13- Aç eve gelür, yalıncı yabana geder.
- 14- Aç gatig istemez.
- 15- Aç kimünle gerekse, savaşır.
- 16- Aç ol, dinç ol.
- 17- Aça külbe segirden etmek yegdir.
- 18- Açıq ağız aç galmez.
- 19- Açıñ könlü büyük olur.
- 20- Açıñ könlü toyarsa, gözü toymaz.
- 21- Acla işleme, togla deportme.
- 22- Açıltan olmuş kimse yog.
- 23- Açılığı yoksol çeker.
- 24- Açımadın....gorgar.
- 25- Ad altında er ölüür.
- 26- Ad işler, işi sen işlemezsen.
- 27- Adam eksigligi güç olur.
- 28- Adam ganda ise, gedem andadir.

- 29- Adam oğlani itcanlı olur.
İşte diş debende olur.
- 30- Adam oğlani goyun kibi olur.
- 31- Adam oğlanın eli gövherdir.
- 32- Adam oğlanına ne issi yarar, ne sovug yarar.
- 33- Adam oğlunun garnı otuz hücredir.
Encir hücresi üçeredür.
- 34- Adama eyilik yaramaz.
- 35- Adama eyilik yeter.
- 36- Adamun eti yenmez, derisi geyilmez.
- 37- Adem oğlani yaşadığca canı tatlı olur.
- 38- Ademi var, gizil alma nagşıdır.
Ademi var, hayvan andan yagışdır,
Ademi var, söhbetinde baş yiter,
Ademi var, söhbetinde can biter.
- 39- Adın ruspi olsa, etmegin guri yem.
- 40- Adlu kişi adından gorgar, adsız kişi Tanrı'dan gorgmaz.
- 41- Aftan olsun, oftan olsun.
Dek oğlana gaftan olsun.
- 42- Ağ ağça gere gün içün.
- 43- Ağça candandır.
- 44- Ağçalı cahilden.....tanişmed yegdir.
- 45- Ağcacığın var iken "dobra yunag" (=hoş geldin) dediler,
Ağcacığın yediler, "Poydi z bogom" (=Allah'a emanet ol) dediler.
- 46- Ağcan eyüye ver, yavuz seni górmesün.
- 47- Ağcan ile dükkân senin.
- 48- Ağcanın yüzü olmaz.
- 49- Ağçayı tavara ver, assayı Allah'dan um.
- 50- Agıl anılar, ahmag tanılar, garağı sanılar, öneki bara yeyir.
- 51- Agsag yürügen olur.
- 52- Ağ ata binme, oğlan beğe gullug etme.
- 53- Ağ goyunu görenler içi dolu yağ sanur.
- 54- Ağaç ata binenin övreti boş olur.

- 55- Ağaç gurdunu hasar hayından herab olur.
- 56- Ağaç gurur, dövran dönür
- 57- Ağır basıcağ yeyni galgar.
- 58- Ağır başlu olanın hörmeti ziyyâde olur.
- 59- Ağır galgınca yeyin uchar.
- 60- Ağırlayanı ağırlarlar.
- 61- Ağırılık iki başstandır.
- 62- Ağlama ölü için, ağlagıl delü için.
- 63- Ağsağ at galur, yağır at semirür, yürüyüşi tatlı olur.
- 64- Ağun adı var, garanın dadi var.
- 65- Ahır zamanda andugin kişi çığa gele.
- 66- Ahır zamanda atalar dururken oğullar söyleye, analar dururken gizler söyleye.
- 67- Ahır zamanda egri ağaç galmaya, sabah ola;
Tana-tolubı galmaya, öküz ola;
Dere-depe galmaya, tarla ola.
- 68- Ahır zamanda gardaş gardaşı sevmeye, ahır ayrıla.
- 69- Ahşam bazarı sabaha yumdur.
- 70- Ahşam olsa yat, sabah olsa get.
- 71- Ahşamadek yoldaş olacağa guşluğadek göymek gerek.
- 72- Al ile arslan tutulur, güç ile köçen tutulmaz.
- 73- Ala garğada alımım olsun, alınmazsam, ölümüm olsun.
- 74- Alan satandan umar.
- 75- Alçag eşek yükletmege golaydır.
- 76- Alçag yerde depecik kendüzini tağ sanur.
- 77- Alçag yerde yatma, seni alur.
- 78- Aldanarsam aldanıym, tek gedemüm gutlu olsun.
- 79- Alet işler er ögünür.
- 80- Alım ile borç ödenmez.
- 81- Aliş oğlu veriştir.
- 82- Allah-Allah demeyince işler onmaz.
- 83- Allah işin bilür.

- 84- Allah işler, kenez öler.
 85- Allah öldürmediğin kimse öldüremez.
 86- Allah sağ gözü sol göze möhtac eylesmesün.
 87- Alan satandan umar.
 88- Allah Tealâ gullarını gaşig bir düşmen şerrinden saglasun.
 89- Allah yüzü yohsullugın göstermesün.
 90- "Allahu alem ve ehkem".
 91- Alma sarayı, satma sarayı, meğer tavarun gulağı ola.
 92- Almag golay, vermek güdüür.
 93- Altısha çığmış sıpa kibi sorutma erkek.
 94- Altun eli bıçag kesmez.
 95- Ana giymetin tana bilür.
 96- "Anam ruspidir" demiş kimse yog.
 97- Anarı oyna, beri oyna,
 Bölmeceden geri oyna.
 98- Anasın gör, gizin al, gıyısın gör, bezin al.
 99- Andıran anıg, gurbağa tanig.
 100- Anız basdın, gar basdın.
 101- Anun kim derdi var, derman anundur,
 Anun kim sidgi var, imân anundur.
 102- Aralayıcıya yara eksik değil.
 103- Arayışın go, revişin gör.
 104- Argalı köpek gurt dutar, argasız köpek çiginin oynadur.
 105- Arğ arınar, ad arınmaz.
 106- Arığın.....uzun olur.
 107- Arığın toyı bitmez.
 108- Arif isen bir gül yetir, hoyrad isen, gir bahçaya.
 108/A- Arifsen bir gül yetir, hoyradsan yüklen yürü.
 109- Arif ol, suyu talib iç.
 110- Armud devşirme, isteyüp alursan.
- * Allah en iyi bilen ve hükümedendir.

- 111- Arslan olursa dehi, bir kişi bir şehere neylesün.
 112- Asıl azmaz, sağ yemez.
 113- Aslında olan toynağında belirdür.
 114- Aş tuz ile, tuz uran ile.
 115- Aşçının ögi, gissa beg sonı.
 116- Aşına göre gerek duası.
 117- Aşig arsız gerek.
 118- Aşığa sinek âvâzi saz gelür.
 119- Aşığın varlığı heyâldir.
 120- At binenindir, gilinc guşananındır....
 121- At bulunar, eyer bulunmaz.
 122- At düşürdüğü vagt timar gerekdir, köşek düşürdüğü vagt timar
 gerekdir, eşek düşürdüğü vagt gazma gerekdir.
 123- At evden olıacak öğdül olmaz.
 124- At gırıgıgrav eyimde toyar.
 125- At kimin, kimin.
 126- At muraddir.
 127- At yerine eşek bağlama.
 128- Ata-ana verdiği könüllü, Tanrı verdiği doyumludur.
 129- Ata bagma, cana bağ,
 Gir, könül içindeki sultana bag.
 130- Ata binmek can üstünde can beslemekdir.
 131- Ata ne menzil?
 132- Ata sen'eti oğula mirasdır.
 133- Atalar "at galdi" demişler, "golayıdı ola", demişler.
 "At uçdı" demişler, "turiydi ola" demişler. "Er galdi" demişler,
 "tul övret oğlıydi ola" demişler. Atalar "düşman geldi" demişler,
 "al atlu alrınlarda sagaru gilinclasun" demiş.
 134- Atalar aytmiş: "Heg Tealâ müselmanların gurbette hesteligidan
 ve yiğitlikde ölümden ve pirligde yohsullugdan saglasın.
 135- Atalar "Babam öldi, iş başına düşmüş" demişler, "anam ödi,
 öksüz olmuşsan" demişler; "oğlum öldi, yüregine og togumus"
 demisler, amma "gizim öldi, hereden gurtulmuşsan" demişler;
 "övretim öldi, döşegin yenilenmiş" demişler.

- 136- Atalar sözü Gur'an'a girmez, amma Gur'an yanınca yalınlayın yalışur.
- 137- Atalar sözün dutmamış yabana atılır.
- 138- Atası ölen öksüz galmez, anası ölen öksüz galur.
- 139- Atda ayag gerek itde guyruk gerek.
- 140- Atdan düşen ölmez, eşekden düşen öler.
- 141- Atı arpasiyla talaşdurma.
- 142- Atı dostun kibi besle, düşmanın kibi bin.
- 143- Atilan og yene dönmez.
- 144- Atın küçüğin al, böyüğü su geçmege gerek olur.
- 145- Atına binüp atın arayanlardan olma.
- 146- Atlar depişse, arada eşek olur.
- 147- Atın seven bir avuç eksik verer.
- 148- Atun yüksegin al, şayet çayı binüp keğmelü olasan.
- 149- Avâreler yeri meyhânedir.
- 150- Avcı, agincı arsız gerek.
- 151- Avınmag arpaya-bağdaya yaraşur, ezeciği assıdır.
- 152- Ay var iken yıldızı ne minnet?
- 153- Ayag gabı dar olicag cehan genliği neylesün.
- 154- Ayağa eşg yolunda çalı ilmez.
- 155- Aydînlig olmayınca kişinin bindiği atmıdır, eşekmidür me'lüm olmaz.
- 156- Ayig alma, eyü dostunla düşman olursan: yunduna ister vermezsen.
- 157- Ayı gör, oruç dut, ayı gör, bayram et.
- 158- Ayig-oyug, delü-tolu.
- 158- Ayig ayığa irmez.
- 159- Aylığ oturma, aylığ işle.
- 160- Ayun ağıllansa, ağılun böyük, gün ağıllansa, guyun böyük.
- 161- Ayundan gaçup, donuza uğrama.
- 162- Az gazan, çog yey.
- 163- Az olsun.....(?)

- 164- Az sedege çog belâ savar.
- 165- Az söyle, uz söyle.
- 166- Az teme çog ziyan eder.
- 167- Az ver, çog yalvar Arığın toyı ızar.
- 168- Azacig aşım, govjasız başım.
- 169- Azi bilmeyen, çogi heç bilmez.
- 170-da.....anana da.....
- B -
- 171-basdigça iyr.
- 172-değil deden.....
- 173- Bahadır oldur ki, kendü nefşini öldür.
- 174- Bahıl uçmağa girmez.
- 175- Bag bağışın, al alışın.
- 176- Bal demekle ağız tatlı olmaz.
- 177- Bal tutan parmağın yalar.
- 178- Balater ez siyahî reng-i diger nebâsed*.
- 179- Balig balığı yer, balıcı ikisini bile yeyir.
- 180- Balig ne deklü suda ise iki gözü tişradadır.
- 181- Balığa bıçag yog.
- 182- Balığın başı simizin tatlı olur.
- 183- Balığın ömri sudan çığincadır.
- 184- Ballı bayır, bağlı garır.
- 185- Balta salan yanında turmagdan anasın....yanında durmag yekdir.
- 186- Basılan gûreşe doymaz.
- 187- Baş gedicek payidar olmaz ayag.
- 188- Baş gonaglu gerek.
- 189- Başa yazılıan gelür.
- * Garadan da katı başga renk olmur.

- 190- Başına gelen başmaggidir.
- 191- Başına sandığın ile dehi anı san.
- 192- Başında dövleti yogdur ol kişinin kim gopduğu yerde gala.
- 193- Bay gaftan geyse, gutlu olsun, deyerler, yoksul gaftan geyse, "Ganda buldu?" -deyerler.
- 194- Bayguş vîrâneleri sever.
- 195- Baylığa iyeven kişi yohsulluğa tez irer.
- 196- Bayramın gulliği çok olur.
- 197- Bazar alışılu bazardır.
- 198- Bazar bazara irmez.
- 199- Bazar elin bazarıdır.
- 200- Bazar iyvedi (?).....gerekmez.
- 201- Bege verme, paşaşa ver,
Eyere verme, gaşaya ver.
- 202- Begi el yavuz eder, gişi yel yavuz eder.
- 203- Begler heşmi Tanrı heşminden artıgdr.
- 204- Beglere inanma, soya (suya) tayanma.
- 205- Beglerle keşir ekenün yoğunu.....geder.
- 206- Behşîş beglerde olur.
- 207- Behşîş behşîş gerek, satu satu gerek.
- 208- Belâ çekmeyince bal yeyinmez.
- 209- Ben ne vagt ölürem, giyâmet ol gün gopar.
- 210- Ben utanınca sofram utansun.
- 211- Bereket ahîr zamanda ya ulu şeherde, ya ulu dağlarda gala.
- 212- Besle it enigin, ahîr baldırın yırtar.
- 213- Besleme gargâyı, ahîr gözün çigarır.
- 214- Beş barmag düz degildir.
- 215- Beş de beş, beş bucug da beş.
- 216- Beşini sanan iletmez eşgi başa,
Selâmet gözleyen varmaz savaşa.
- 217- Bez gogsa, issi burnına tez gogar.
- 218- Bilmedüğün söyleme

- 219- Bilmedüğün kişiyle yoldaş olma.
- 220- Bilmeze bulut yükdür.
- 221- Bilmezem demek can golayıdır.
- 222- Bilindiği yerde at geribdir, bilinmediği yerde er geribdir.
- 223- Bilür bilür biliri, bilmez ne bilür biliri?
- 224- Bilmezsen bir bilürden sor.
- 225- Bin aşçı, bir başçı.
- 226- Bin atın var ise, enişde in, bir atın var ise yoguşda bin.
- 227- Bin çalmagdan bir kerre.....yegdir.
- 228- Bin çugullu bir çıplağı soyamaz.
- 229- Bin düşmen çoğdur.
- 230- Bin eyü.....illerü girmezsen.
- 231- Bin garğa ötmekden bir şahin ötdüğü yegdir.
- 232- Bin goyunlu babadan bir yaz küsükü ana yegdir.
- 233- Bin gör bir al.
- 234- Bin haramdan bir helâl yegdir.
- 235- Bin yıl yarag, bir gün gerek.
- 236- Bin il yerde yatan bir duaya möhtacdır.
- 237- Bin il yerde yatmadan bir kere Peygamber'e salavat getürmek yegdir.
- 238- Bin me'ni, bin me'rifet bir pazlamac gatında mat olur.
- 239- Bin ölü, bir kes.
- 240- Bin selâm-aleykden bir aleyk-es-selâm yegdir.
- 241- Bin söyleyen ölmüş biregü etegile.
- 242- Bin tanigdan bir igrar yegdir.
- 243- Bin tedbirî bir tegdir bozar.
- 244- Bin veresiden bir negd yegdir.
- 245- Binar başından bulanar.
- 246- Binarı başından evle.
- 247- Bindüklü bindüğü Burag sanır.
- 248- Bine bir söyle, bire bin söyleme.

- 249- Binin gör, birin al.
250- Bir acı bin belgilü soymaz.
251- Bir ağaçdan oglug da cigar.....da çigar.
252- Bir alma bin ağcaya olursa, gabın soy; bin hiyar bir ağcaya olsa, gabın soyma.
253- Bir almayı dögdür enince hezar garış.
254- Bir ata toguz oğul besleyer, amma toguz oğul bir babayı besleyemez.
255- Bir bilürden gorg, bir bilmzeden gorg.
256- Bir bilüre tanış, bildüğün işle.
257- Bir çalımla ağaç kesilmez.
258- Bir egl gangı birine yetişün.
259- Bir evde ki köle-garavaş olımıya, ol evin bereketi olmaz.
260- Bir gaşig gan bitirdüğün derilün eller bitürmez.
261- Bir gör görüş, bir gör biliş.
262- Bir günlüğe tavşan derisi de gatlanur.
263- Bir günlük beglik de begliktür.
264- Bir işi goymayınca bir iş bitmez.
265- Bir işi iki eyleme.
266- Bir kişi kim at segirde, kendüyi salaca bilsün.
267- Bir kişi kim gemiye bine, kendüyi teneşir tahtası üstünde bilün.
268- Bir kişinin adı çikincayadék göni çigar.
269- Bir nezer bin nezer.
270- Bir oynasu ağlar, iki oynasu ağlar, toguz oynası ağlar.
271- Bir söyle, bir eşit.
272- Bir söylemek toguz çeynemekden gour.
273- Bir sürüçin atın ayağın kesmezler.
274- Bir taş ile iki guş urulmaz.
275- Bir tavuçun başı sedegesi bir yumurdadır.
276- Bir tilo bir eyüye irgirir.
277- Bir "yemezin" deyenden gorg, bir "oturmazın" deyenden gorg.

- 278- Birden bine sebeb olur, bir geherin bir lütfi olur.
279- Bire yeten ikiye de yeter.
280- Biregü.....gerdege girme.
281- Biregü eli yüzünde olmasun dersen, dilini tut.
282- Biregü ipile guyuya girme.
283- Biregü sözün biregüye demek golay olur.
284- Biregü tauşunu biregüye büyük gelür.
285- Biregü yumruğın yemeyen kendü yumruğın bozdudağın sanır.
286- Bireginün beş aqçalig yayın çekmekden beş yüzlig giilincin çekmek yegdir.
287- Birlü binliye küsememiş.
288- Bitmez iş olmaz.
289- Boğaz Tanrı yarılaşın demez.
290- Boğaza haman yumrug yaramaz.
291- Borcun yoğ ise, boyin ol.
292- Borç başdan aşicag yenen gaz ile tavug olur.
293- Borç eyü güne galma.
294- Borçlu ölümz, benzi sarar.
295- Borçluyu alımlı udar.
296- Borçsuz yohsul begden yegdir.
297- Bostanciya kelek satma.
298- Bostanciya tarhun satma.
299- Büyük başın büyük ağrısı var.
300- Büyük donanınca düğün tufagi savılır.
301- Büyük garğa ne öterse, küçük garğa anı öter.
302- Büyük keçilenece deke-keçinin canı çigar.
303- Bu gün yarına irmez.
304- Bu günün yarını var, yarının bir hoş günü vardır.
305- Bu meseldir ki, eşek başsız.....olmaz busitan.
306- Bu şimdiki zemâneye gül yaramaz, diken olar,
Eriyle dost oluban, övreti.....yarar. (Beyt)

- 307- Buçug gile tahila ne iki gözlü değirmen gerek?
- 308- Buçuğa kömme parasın vermezler.
- 309- Buçuglu armudun ne sapi-supu?!
- 310- Budaglu ağacı urcasına sürme.
- 311- Budur ganun ki, sevdiler seveni,
Könlünden savdilar gözden savanı.
- 312- Buğday etmek yoğ ise, buğda dilün de mi yogdur?
- 313- Buğday etmeyeğine ne gatig?!
- 314- Buğdayı gönüşuna sat, çöreğin bile yeyesen.
- 315- Bulanig suda boy verme, boyun ırmez.
- 316- Bulduğunca butama
- 317- Bulut yelkene sıgmaz-girmez.
- 318- Bulutlu günde könül garadır.
- 319- Bun deminde gaçmag da erlikdendir.
- 320- Bun deminde gapuyi yar, odun olsun.
- 321- Burun yüzden düşmez.
- 322- But gismagla.....tar olmaz.
- 323- Butrag diküp buğday umma.
- 324- Buynuz umup, gulagın çığma.
- 325- Cahil vagtsız horus kibidir.
- 326- Calag etmek el zehmetidir.
- 327- Can benim canımdır.
- 328- Can bustanda bitmez.
- 329- Can ezizdir.
- 330- Can golayın kehel bilür.
- 331- Cân-ı câhil be sıhhet-i erzâni*.
- 332- Can yükü ağır olur.
- 333- Cehâlet bir belâdır, her yanadan işin sarpin gözedir.
- 334- Cehan içinde her eşya sebebdir,
Sebebsiz nesne yogdur, bu acebdir?
- * Cahiliin canına ucuz (deytersiz) sağlanlıg nesib olsun.

- 335- Cemiri bir söyleyince golaylar, iki söyler.
- 336- Cemrinin oğlu on iki olur, geninin atı on iki olur.
- 337- Cevahire kûf yapışmaz.
- 338- Cömerd elin kesme.
- 339- Cömerd logması behâne iledir.
- Ç -
- 340- Çağa yavrının ağızı büyük olur.
- 341- Çağlı gözeller garıma.
- 342- Çapalag guş yuvasını kendü bozar.
- 343- Çapalayan tez..... olur.
- 344- Çapuk guş iki ayağından tutulur.
- 345- Çekişmeyin dersen, ödenc ağa ver.
- 346- Çeri çoglığı.....(?) git eyler.
- 347- Çeyne-tükür yoldaşdan galma.
- 348- Çeynedüğüne güvenme, yütdüğüne güven; yuttığına güvenme,
.....güven
- 349- Çigmadug cana umız vardır.
- 350- Çıraq dibi garanu olur.
- 351- Çırağın yağı çog olicek yanmaz.
- 352- Çig bisince pişmiş Heg'ge irer.
- 353- Çirkine güzel desen, guyrug bular.
Gözele çirkin desen, dodag yalar.
- 354- Çoban ata bincek kendüzini bek sanur.
- 355- Çog ağçadan çog dil yegdir.
- 356- Çok ağlayan ulusın bulmamışdır.
- 357- Çog etmegi öksüz ögüne go.
- 358- Çog gezen çog görer.
- 359- Çog gülén çog ağlar.
- 360- Çog ögülen çürük çığağan.

- 361- Çog sevdüğüne çog varma.
 362- Çog sevme, usanırsın.
 363- Çog söylemegde fayda olaydı, gishehon aydardı.
 364- Çog söyleyen çog yanılır.
 365- Çog söz Quran'da yaraşır.
 366- Çog taş galdiran ya yılana, ya çayana uğrar.
 367- Çog yaşayan çog bilmez, çog gezen çog bilür.
 368- Çog yemek heyvan sıfetidür.
 369- Çomag uçmagdan çırmışdır.
 370- Çon günah est, bar-i kebir est.
 371- Çölmek çölmeye köti gara der.
 372- Çöregin uzalduğu yegdir.
 373- Çörek öguci olma.
 374- Çün oldu adın Reşid, bir söyle, bir eşit.
 375- Çün yoldaşın simiz sevmez, sen gir yührir garasına, sonra semiz sana galur, kimse girmez arasına.
 376- Çünkü öğrendin Farsı, Getdi dinin yarısı, Çünkü öğrendin Erebı, Getdi dinin herebi.
 377- Çürük bağlanın kör alıcısı olur.
- D -
- 378-
 379- Dânişmenden lânusellimi, aşığların iyvallası, sâfilerin "heyrla" si dükenmez.
 380- Dânişmenden sermâyesi kitabdır.
 381- Dânişmendler vermek sevmez, almag sever.
 382- De'vet var, çomagdan artıgdir, de'vet var, uçmagdan artıgdir.
 383- Değirmenci gizlig görmez.
- Bir halda ki, günahdır, yükü büyültür (ağrıdır).

- 384- Değirmende unluğun süpürünce hîrman yerinde süpürgen bir artig çal.
 385- Değirmene geden un ügüder, evdeki növbet sayar.
 386- Dek duranın devece assisi vardır.
 387- Delü andığın ayidar.
 388- Delü alaca sever.
 389- Delü başın ayağı geribirdir.
 390- Delü delüyi sever, dânişmend uluyi sever.
 391- Delü uslanınca uslu işinin bitürer.
 392- Delüden uslu heberi al.
 393- Delüklü taş yerde galmaz.
 394- Delünün udlu bildiği anası.....
 395- Delüye.....desen.....
 396- Delüye bağ neylesün, eşeke bağ neylesün.
 397- Deliye deper de, varsın, ol dehi sana sapardur.
 398- Delüye ne ögüt ver, ne gagısın.
 399- Delüye ne.....ne.....
 400- Deliye ögüt versen, "tiken irişmedik benümle" deyer.
 401- Delüyi gagılma, azir.
 402- Delüyi zencir usladur.
 403- Deniz olup taşma, Elünden gelmeyecek işe tolaşma.
 404- Denizdeki balığı satma.
 405- Denize köpri yo.
 406- "Dervîşlige varanla dur, demişlerdir, gelenler bizden öndin kl, gulag aşig olur gözden öndin!" deyen eşidür.
 407- Dervîşlik birdir, iki değil, Degmeler çekmez yükü değil.
 408- De'vâcın dânişmend ise, yardımçın Allah olsun.
 409- De'vâyı eşek kibi sürmek gerek.
 410- Deve çökicek yer bulur.
 411- Deve gördün mi deseler, köşegin de görmedim di.

- 412- Deve ne büyük, gulağı ne küçük.
 413- Devede gulağına gane'ol.
 414- Deveye binüp yara basma.
 415- Deveye bürc gerekse, boynın sunsun.
 416- Deveye diken yarar, övrete.....
 417- Deveye ne'l yog.
 418- De'vi garıma.
 419- De'viye me'nı, aşige nişan gerek.
 420- Devlet aytmiş: "Döletsiz devlet olaydım", dövlətlüden
gaçup gurtulmaçın.
 421- Devletsizin evinden devletlünün yurdu yegdir.
 422- Dil bazarı.....?
 423- Dil dilden galmaz geri.
 424- Dil öğünde yoguş olmaz.
 425- Dilencinin yüzü gere torvası toludur.
 426- Dilersen alemde dinç olasan,
Ne veresiye veresen, ne ödenc alasan.
 427- Dilkü inine sırmaz, guyruğuna gabag asar.
 428- Dilsüzden peltek yegdir.
 429- Dilün gemüğü yog.
 430- Dinsüze dinin bildürmek öksüze ton geyürmek kibidir.
 431- Diriligünde ölüm yarağın eyle, sağlığında hestelig yarağın eyle.
 432- Dişi arslan da arslandır.
 433- Dişiler bustan kibi olur.
 434- Dişinin yedi yerde çarası yanar,
Biriş soyunsra, birisi yanar.
 435- Divâneye gelem yogdur.
 436- Dost başa bagar, düşmen ayağa bagar.
 437- Dost-dost, müamide rast.
 438- Dost eskiyincek Tanrı yenisini verür.
 • "Müamile (selem) doğrudur" Muasır dilde telimini karşılığı "Dostlug öz
yerinde, selem (faizle alınan pul) öz yerinde."

- 439- Dost divarı yog, goz ağacından gapusu var.
 440- Dost gelmeyince yaramasa satılma.
 441- Dostlug savaşmayınca berkişemez.
 442- Dostlug varduğunca berkişür, meger içinde çürüglüğü ola.
 443- Dostun eskisine, hemmamin eskisine, sücünin eskisine nesne
irmez.
 444- Dostun ile ye-iç, satu-bazar eyleme.
 445- Dostun rızgin düşman kibi ye.
 446- Dostun yoğ ise, düşmenin de mi yog?
 447- Dostuna ödenc ağça verme, istedüğün vagt mehebbet migrasla
kesilir.
 448- "Dov" demege tovdag gerek.
 449- Dögülmek eşege yaşarır.
 450- Dölengice künde tagsan toğan olmaz.
 451- Dönen övret, -sapan keçi
 452- Dört mezheb, beşinci kötek.
 453- Dövlət degilmə gariya, -yiğit yanında yürüye?
 454- Dövlət geza yanındadır.
 455- Dövlət kime yâr olsa durur.
 456- Dövlət olmayınca başda.....(?) gaşa.
 457- Dövlət yegdir eglden-usdan dehi,
Dövləte görə biter bağla bustan dehi.
 458- Dövletlü evin gonuğu-goyuluşu gelür.
 459- Dövletlü evin tübüni eksik olmaz.
 460- Dövletlü kişinin övreti ölüür, dövletsiz kişinin eyreti ölüür, belke
kendü ölüür.
 461- Dövlettüden yatlulug gelmez.
 462- Dövlettünük evi tütününden bellidür.
 463- Dövletsiz kendü belâsi yeter.
 464- Dövletsiz kimse dövlət olmaz.
 465- Dövletsizin oğlu olmagdan dövlettünük guli olmag yegdir.
 466- Duacıdan duayı armağan um.

- 467- Düğün aşı borçdur.
 468- Düğün domrovsuz olmaz.
 469- Düğün issi iyümez, düginci eyür.
 470- Düğünde devlet keçer, bayramda yürek keçer.
 471- Dün uzunun pasiban bilür.
 472- Dün geribindir.
 473- Dün ile yolda geden, sabahdan garnın toyuran, oğlan iken evlenen, rumî övret..... aldanmaz.
 474- Dün ile yürüyen sabah sevinür.
 475- Dünya girse araya,
 Gul gaçan tapuya yaraya?.....
 476- Dünya üçün oda düşüp yananan
 Su yerine ganın içər ruzigâr.
 477- Dünyada ölüm olmasa, adam adam etin yerdı.
 478- Dürülü yalanın adını eşg gomışlar
 Eşgi çeken kişiler dostu helvet bulmuşlardır.
 479- Düşde doğur // düğün ağirdur.
 480- Düşi görende degil, yorandadır.
 481- Düşman gözü kôr olur.
 482- Düşmanın senden yegin gör, alta çağarsa, senin dövletün.
 483- Düşmenin günü sağışlı olsun.
 484- Düşmenin işi başlanmasun, başlanıçag tez temam olur.
 485- Düşmenin ömri gar ömri kibi ola.
 486- Düzenlik ganda ise bereket andadır.

- E -
 487- Ebleh çekişgen olur.
 488- Ebleh kâhal olmaz.
 489- Ebleh sagalın sıgar.
 490- Ebleh tasadan ölü.
 491- Ecele şeytandadır.

- 492- Ecelle ecelli söyleşer.
 493- Ecelsize ölüm yog.
 494- Egri ağaç yönegin gomaz.
 495- Egri-bügri yol toğrular.
 496- Egri otur, toğru söyle.
 497- Egri toğrulmasa, ogçı.....yerdi.
 498- Ehi ocağı külli olur.
 499- Eken bîcer, gonan köcer.
 500- Ektilükde sitâre gerek.
 501- El atduşı daş uzag geder.
 502- El boylu-yohsullu olur.
 503- El delülü, uslulu olur.
 504- El, delüsün aldatmaz.
 505- El dutduğı gabagcag hasıl olmaz.
 506- El elden üstündür.
 507- El-elhelâl.
 508- El eli yuvur, iki el yüzü yuvur.
 509- El eybin sana söyleyen, senin eybini de ele söyler.
 510- El garağayı ensesinden bilür.
 511- El içinde gati söyleme, divar ardında gulag olur.
 512- El için ağlayanın gözü yaşı düğimez.
 513- El içinde itün guyruğın kesme.
 514- El ile çözüleceği dışine biragma.
 515- El ile gelen belâ bayramdır.
 516- El ile gelen gere gün düğündür.
 517- El ile goduğun elli yıl durur.
 518- El keçdigi köprüden sen de keç.
 519- El ögüne kim keçer.
 520- El serrafdır: eyüyi-yatlıyi bilür.
 521- El yelimli bitiyi ogur.
 522- Elde söz çög olur.

- 523- Ele uyan övretin boşar.
 524- Eli kendüne usatma
 525- Elün ağızı yiprağ olur.
 526- Elün ağızında mercimek işlanmaz.
 527- Elün aşda iken gözün işde olsun.
 528- Elün dilini kimse tutmaz.
 529- Emânete binen tez ener.
 530- Emre-seme inanma, emsiz-semsiz de galma.
 531- Enişden yoğuş yegdir.
 532- Enişsiz adam Meşed'e de yeter.
 533- Enmedigin yere çığma.
 534- Er başından bun geder, tağ başından tuman geder.
 535- Er bunalmayıncag merd irmez.
 536- Er de düşer gere behte, övret de düşer gere behte.
 537- Er dövleti er öldürer.
 538- Er er gerek, övret övret gerek.
 539- Er erden gaçık garavaş olur.
 540- Er eri sınar, münâfig Tanrı'yi sınar.
 541- Er esen gerek, eyer atı helâk eder.
 542- Er ganda otursa, sedr oldur.
 543- Er gara gerek, at türü gerek.
 544- Er garar, könlü gararmaz.
 545- Er geder, adı galur.
 546- Er gelse guyu artar, övret gelse, gu artar.
 547- Er gereden gorgar, övred agdan gorgar.
 548- Er geyretün toğar.
 549- Er gogusı elden ele geder.
 550- Er hesteliği yohsullig nişanıdır.
 551- Er legebile anılır.
 552- Er olan, evde oturmaz.
 553- Er olan rizgin taşdan çigarur.

- 554- Er oldur, dura; durana var.
 555- Er oldur ki, bun deminde buluna.
 556- Er oldur ki, yüzü suyin satun ala.
 557- Er ondur, toguzi tondur.
 558- Er oyunı ücdekkir.
 559- Er ölmüş, ganun ölmemiş.
 560- Er tavarı açıg gerek.
 561- Er tayıya benzer, it ataya benzer.
 562- Er ünlü övret udsuz olur.
 563- Er yapışından bellidür.
 564- Er yumuşağın er yer, ağaç yumuşağın gurd yer.
 565- Ere bir hüner yeter.
 566- Ereb toyunca yeyir, Türk ölünce yeyir.
 567- Erenler dağa yürü demiş, yürüyememiş, kendüleri yürümiş.
 568- Erenler negde dua gilmişlar.
 569- Erenlere eşik ara iş me'lumdur.
 570- Erenlerin ardi, ögi bir olur.
 571- Erenlerin hercine, övretlerin emeline, oglancıların sevinmesine bayram demişler.
 572- Ergenün gazancını it yer, yagasını bit yer.
 573- Erin öyüni et ile etmekir.
 574- Erini eşi yenmez, gaşı yenür.
 575- Erkek goyun gurban içindür.
 576- Erle övret arasına girenin hörmetsizliği galur.
 577- Erli ağlar, ersiz ağlar.
 578- Erli övret, -bekli övret.
 579- Erligin sına, andan övret al.
 580- Erlik on, toguzi hiyelidir.
 581- "Erle köçerin" deyü kösegin ocağa yagma.
 582- Erteki teneden bugünkü tutmaç yegdir.
 583- Erteye galan belâdan gorgma.

- 584- Erün eri yağmurdur.
 585- Eski düşmen dost olmaz, eski dost düşmen olmaz.
 586- Eski eyib İsa'nındır.
 587- Eski geymeyince yeni bulunmaz.
 588- Eski varlı-varlı,
 Yeni varlı-çorlu
 589- Eski oynaş eyerlenmiş, uyanlanmış at kibidir.
 590- Esirgeyen esirgenç olur.
 591- Eş eşi gösterer.
 592- Eşege atlas çul ursan, yene eşekdir.
 593- Eşege ayıtmışlar: "Ne gati yürürsen"? Ayıtmış:
 "bizlengicim bilür".
 594- Eşege gücü yetmeyen semerin döger.
 595- Eşege gücün yetmese, goduğun urma.
 596- Eşegi düğüne ogumuşlar: "Ya su yogdur, ya odun yog" demiş.
 597- Eşege semeri yük olmaz.
 598- Eşegi issi dedüğü yere bağla.
 599- Eşegin su keçmesi kem olur.
 600- Eşegine gücün yetmese, palanın dögme.
 601- Eşegün dişini, kósanın yaşını, Allah'ın işini yene Allah'dan geyri kimse bilmez.
 602- Eşegün ölümü ite düğündür.
 603- Eşegün yog ise, beg evine var.
 604- Eşegün yog ise, güyegün de mi yog?
 605- Eşek.....goduň.....gaçan olacakdur.
 606- Eşek.....bellidür.
 607- Eşek eşekden galıcak ya guyrıgi, ya gulağı.
 608- Eşek gulağından agsamaz.
 609- Eşek guyruğı kibi olma, ye'ni art, eksilme; taş, dökülme
 610- Eşek önegi olur.
 611- Eşek yorgasına at yetmez.
 612- Eşek yükü eşerek.

- 613- Eşek-ze'feran çe başed*?
 614- Eşen menzil alur, segirden yolda galur.
 615- Eşeyin berk bağla, andan Tanrı'ya ismarla.
 616- Eşg börk içine turusı zing-zing//zinig-zinig eder.
 617- Eşg irâdet ileder.
 618- Eşitdüğün söyleyici yalancıdır.
 619- Et ile dirnak arasına giren yeyüp çigar.
 620- Et ne geder ariň ise, etmek üzerinde yaraşır.
 621- Etdüğün etmek erlik değildir.
 622- Etmegi yalnız yeyen dengini dışile gugar.
 623- Etmegin balla yey.
 624- Etmek kesmek hünerdir.
 625- Ev alma, gonşı al.
 626- Ev gutsuzi çadır, etmek gutsuzi.....?
 627- Ev var iken mescide haramdır.
 628- Evdeki hesab bazarda rast gelmez.
 629- Evine vardığın vagt adam ol, evüne geldiği vagtin yene sen adam ol.
 630- Evlenen bir kerre oh deyir, ölünciyedek ah deyir.
 631- Evlü evinize, çomag.....
 632- Evün canı adamdır.
 633- Evün çoğ ise, çalu tig.
 634- Evvel hesab andan gessab.
 635- Evvel team, andan kelâm.
 636- Eyer altında at ölü, geyret altında er ölü.
 637- Eygenci agıncı satun almışdır.
 638- Eyiblü tavar issisinde yaraşır.
 639- Eyibsiz bir Allah.
 640- Eyibsiz yâr isteyen yarsız galur.
 641- Eyilik de edersen kendüne, yaramazlıq da edersen kendüne.

* Eşek ze'feran ne olur? Muasır dilde "Eşek ne bilir ze'feran nedir".

- 642- Eyilik etdüğün kişinin şerrinden gorg.
 643- Eyilige eyilig ödünç kibidir.
 644- Eyiliği eyle, denize burag: Balig bilmezse, Halig bilür.
 645- Eyü alan aldanmaz, yaramaz alan aldanur.
 646- Eyü behâsından galma.
 647- Eyü çeri evin ögüne uğramasun.
 648- Eyü dostuna yurd gösterme.
 649- Eyü dostunla yavuz olma.
 650- eyü gemmazı uçmaglidir.
 651- Eyü görmegin muzdı çog olur.
 652- Eyü kendüyi gösterer; öldür ki doğru söyleye.
 653- Eyüçük gancig gözszüz enicik toğurar.
 654- Eyüden yaramazlıq gelmez.
 655- Eyülerle otur, eyi olasan.
 656- Eyiluge eyilik olsa, öküze biçag urulmazdi.
 657- Eyümekle eyümek melâmet gösterer
 Gil tahammül kim, selâmet gösterer.
 658- Ferz sünnetden ilerüdür.
 659- Fesada övret tez guşanır erden.
 660- Fürseti fövt eleme.
 661- Fürseti fövt eyleyüp goma bugünü yarına.
 Dünyanın yogdur vefası, bagma şimdi varına.

- G -

- 662- Gaba başlığıñ malı durmaz.
 663- Gaba dülbend edinmekden biçag olup, tagınmag yegdir.
 664- Gadın ele girmeyince garavaş hoşdur.
 665- Gadının dodağı bellüdür, cariyenin.....bellüdür.
 666- Gadir Tanrı vermeyincek er bayımız.
 667- Gagımag gavılda yogdur.

- 668- Gaib ortaya gelince hazır Hagga irişer.
 669- Gamu guşlar uchar, nesne yog; bildircin uçicek "havardı" derler.
 670- Gammaz boynunda borç gomaz.
 671- Gan bahayla miras malı tuz ile su olur.
 672- Gan ısupassız gaynar.
 673- Gan ile gânun eyleme.
 674- Ganda ise uyur uyuri bulur.
 675- Gançı kediye bagsan, sican öger.
 676- Gapusız ev olmaz.
 677- Gar ne denlü çog yaşısa, yaza galmaz.
 678- Gar susuzlug gandırmaz.
 679- Gar üzerinde yatan ölmemiş, un üzerinde yatan ölmüş.
 680- Gar yağıcaz iz örtüler.
 681- Gara çalluya siğınma.
 682- Gara düzen ev bozmaz.
 683- Gara eşege yular ursan, gatır olmaz.
 684- Gara heber yerde galma.
 685- Gara yere togmag gerek.
 686- Garağı gutsızı bir düşdigi yere yene düşer.
 687- Garağı leglegin yuvasın Hag yapar.
 688- Garağından şası yegdir.
 689- Garavaşa ton geydürsen gadın olmaz.
 690- Gardaşdan garın yagındır.
 691- Gardaşlu kişiler galgar-gopar, gardaşız kişiler birbirine bagar.
 692- Garga toğan olmaz.
 693- Gari.....gapanmaz.
 694- Garı gışraşa binme.
 695- Garıncanın melüllügin gurbaganın şenlüğine tut.
 696- Garincaya geza gelincek ganatlanur.
 697- Garındağı öc alur.
 698- Garının-gocanın canı berk olur.

- 699- Gariyla yatma.
- 700- Gartala og togunmuş, og yelegin göricek "bana benden oldı" demiş
- 701- Gasnaksuz elek olmaz.
- 702- Gaşig ile aş verüp, sapiyla gözün çigarma.
- 703- Gatır.....gadin.....kibidür.
- 704- Gatır issine yedi kerre hemle eder.
- 705- Gatmış.....imani yog.
- 706- Gavışar adam adama, amma gavışmaz tağ tağa.
- 707- Gavun-garpuz vaktında biçgisiz olan yanın çarbinur.
- 708- Gay köninde guyruglı inek buğasız.
- 709- Gayramazdan/gıramazdan (?) gara eşek olmuş.
- 710- Gazludan tavug (kimi) tartılma.
- 711- Gecesi garganın bayguşa gündür, Eşegin ölüşi ite düğündür.
- 712- Gehr ile gazan, lutf ile yey
- 713- Gelburde su durmaz.
- 714- Geldünse gerü var, Her nesnenin yeri var.
- 715- Gelecek nesne gelür çaru naçar. Gerek könlüni sen gen dut, gerek tarzı.
- 716- Geleceği gelmiş bil.
- 717- Gelemin giyemetin yazıcı bilur.
- 718- "Gelme",-Gelme; "Getme",-getme.
- 719- Gelteban gazanur, gelt güvenür.
- 720- Gem adamı tez helâk eder.
- 721- Gemik yeyen et yer, et yeyen garnın toyurur.
- 722- Geminin assı tapuğa dekdir, ziyanı boğazadekdir.
- 723- Gemiye gile ile verer, mövt ile alur.
- 724- Gemiye girmeyen kişi Tanrı gorgusın bilmez.
- 725- Gen eken gensiz bayır.
- 726- Genc alan aldanmaz.

- 727- Gencini gariya değişme.
- 728- Ger diler çanağından yürügün de nesibi vardır.
- 729- Geribin dostı olmaz.
- 730- Geribin kimsesi yog, Allah'ı vardır.
- 731- Gessabı yigan goyundur.
- 732- Geybi Allah'dan geyri kimse bilmez.
- 733- Geydüye söhbet haramdır.
- 734- Geyseri fisir diyün yigilmiş.
- 735- Geza gelincek göz bağlanır.
- 736- Geza görünüklmez.
- 737- Gezegen iki ev viran eder.
- 738- Gezic ya buduna, ya boğazına.
- 739- Giğirdugları yere var, erinme, gağırmadıqları yerde görünme, eger dedigümün eksin edersem, hor olursan.
- 740- Gil.....girg günde geder.
- 741- Gilindan gaşig yegdir.
- 742- Gilinç yarası önelür, dil yarası önelmez.
- 743- Girağın anun içün yağar ki, eli ayagi üşüde.
- 744- Gırg yıl öyled olmış, eceli gelen ölmüş.
- 745- Gırgınadek ögmeyen gırgından son ögmez.
- 746- Gırg yılda özün alan eyülen eyüdüm demiş.
- 747- Gış azlığına aldanma buyarsan.
- 748- Gış bayları hammam eder, yohsulları payek//pek (?) eder.
- 749- Gış gilinc kibidir.
- 750- Gış-gış gerek; yaz-yaz gerek.
- 751- Gış gışlığın belüdür, öyke kişiyi delürdür.
- 752- Gış göğde gışlamaz.
- 753- Gış günü gırıg dürli olur.
- 754- Gış gününün yemişi oddur.
- 755- Gış közi gırağı olur.
- 756- Gış yarağın yaydan düz.

- 757- Gışın çıracı guri olanın, yazın tamağı guri olur.
 758- Giz almag hasar almag kibidir.
 759- Giz anası miskin olur, babasına yalvar ehil.
 760- Giz anasına duruş ögredir.
 761- Giz oğlan gucmayan, ayğır ata binmeyen yiğitlik sefasın bulmaz.
 762- Giz oğlani.....gucmag yegdir.
 763- Giz ogutmag güç olur.
 764- Giz oğlanla övretin fergi bir gecedir.
 765- Gızıl başlı girmeyince gara başlı çıgmaz.
 766- Gızım kimi severse, güyegüm olurdur.
 767- Gizlar.....olur.
 768- Gizler tez böyür.
 769- Gil gerek ise, al, yohsa verdim biregüye.
 770- Girenin çok eşitliğin yere sepedi küçük götürür.
 771- Gisseden hisse al.
 772- Goca goynunda çörek var, yiğit goynunda çomag var.
 773- Goca kâfir müselman olmaz.
 774- Goca müselman kâfir olmaz.
 775- Goca oğlu..... olur.
 776- Gocaları yohsul bilme, bay bil.
 777- Gocalıg öskürek artırar.
 778- Gol salsan, yun/yön bellidür.
 779- Gomadığın yerden götürme.
 780- Goltuğu altında yeyenin garnı toymaz.
 781- Gonag gonağı sevmez, ev issi ikisini de sevmez.
 782- Gonag yediğin bilmezse, ev issi hercin bilür.
 783- Gonağın eblehi oldur ki, ev issini ağırlaya.
 784- Gonağın enesi endicek ev issin ağırlar.
 785- Gonşı gazan almag çanagdan su içmek kibidir.
 786- Gonşı gizi çapaklı olur.
 787- Gonşı kızı gülenclü olur.

- 788- Gonşı gizi tar olur.
 789- Gonşu haggi, Tanrı haggi.
 790- Gonşun kim ise, gardaşın olur.
 791- Gonşının eşegin toguz iste, senin on olsun.
 792- Gonşunun eşegini iki iste, senin üç olsun.
 793- Gonşiyi gonşidan sorarlar.
 794- Gonug umduğın yemez, bisdügün yer.
 795- Gonuş, goş yügrügen al.
 796- Gorgag bazırgân assı etmez.
 797- Gorgunun ecele assısı yogdur.
 798- Gorhu heyaneyündür.
 799- Gorgag garnın toyurmaz.
 800- Goyun.....keçi "hey-hey.....açıldı" demiş.
 801- Goyun semirdikçe yavaş olur.
 802- Goyuna gaç deyüp, gurda gov deme.
 803- Goyuna yanşag çoban çouğun saçırken haygurur.
 804- Goyunludan guzi-guzi tartınma.
 805- Goyunun paçası, keçinin seri eyü olur.
 806- Gög çayır vagtında eşek.....yagın varma.
 807- Gög gürلəməyinca yağmur yağmaz.
 808- Göge direk yog.
 809- Göğden dört kitab endi, beşinci kötek.
 810- Göğden ne yağıdı ki, yer anı yutmadı.
 811- Göl yerinde su eksik olmaz.
 812- Gönül bagmandır.
 812A- Gör senin için, dile benüm için al.
 813- Gördün ki, anan.....yağmaya getdi, sen dehi barmağın bata gör.
 814- Gördün ki, gonşuna garın ağrısı geldi, sen de etegün çarpan.
 815- Gördün ki, gessab keçi verir, sen de keçi ver.
 816- Gördün ki, zaman sana uymadı, sen zemaneye uy.

- 817- Gördün kim büçug mövt, belâ gelür; sen bir mövt olup, garşu var.
- 818- Görer göze kül anma.
- 819- Görmedüge küpe tan gelür.
- 820- Görmek görüşmekdir, emmek soruştugadır.
- 821- Görmekle toymag olmaz.
- 822- Görünü duran köye ne gulağız?
- 823- Gövdesi gözeli ortaya-döşeye sor,sureti gözeli Rum'dan Şam'a sor.
- 824- Göyenler hardan hurma yediler.
Gorudan sebr ile halva yediler.
- 825- Göz görmeyince könül gatlanur.
- 826- Göz terazudur.
- 827- Gözel nazlu gerek.
- 828- Gözel oldur ki, hüsni kibi dehi hulgı ola, yohsa çog suret
yazarlar keliseler divarına.
- 829- Gözel övretten çirkin er yegdir.
- 830- Gözel sevmege tövbe olmaz.
- 831- Gözellik.....belâdır, çirkinlik demür gala'dır.
- 832- Gözelün müsterisi çög olur.
- 833- Gözü ancag taprag toyur.
- 834- Gözsizi deve depse, sum ile urdilar sanur.
- 835- Gözsüzün gözü degenekdir.
- 836- Gucduglu gucdugin huri sanar.
- 837- Guduzun ömri girm gündür....
- 838- Gul, gulluğın andan bile ki, kendü didüğü olmaya.
- 839- Gul gulluğında gerek.
- 840- Gul tapusı keçergündür.
- 841- Gulağızin garga olursa, burnunçigmaya.
- 842- Gulağızsız guş uçmaz.
- 843- Gulı gul duasıyla Heg yarılgar.
- 844- Gulun yoğ ise, güyegün de mi yog?

- 845- Gurd anarsan, gurd gelür.
- 846- Gurd boynuna çeker: assın dönüb nesne umma.
- 847- Gurd bulduğu guş ile, guş bulduğu ağaç turusunda.
- 848- Gurd enigi yene gurd olur.
- 849- Gurd gönüsun yemez.
- 850- Gurd goyundan tama'in kesmez.
- 851- Gurd ile goyunun ne oyunu var?!
- 852- Gurd ile guzi yeyüb, goyun ile şiven urma.
- 853- Gurd toyduğu yeri girm kerre dolanur.
- 854- Gurd yanında guş da doyar.
- 855- Gurda "boynun neçün yoğundur?" demişler, "işüm kimseye
inanmazım" demiş.
- 856- Gurda inanma.
- 857- Gurdun adı yavuz, arada dulkü var, baş keserler.
- 858- Gurdun bazarda ne işi var!?
- 859- Guru.....düşman.....
- 860-Guru gatında yaş da yanar.
- 861- Guru gön bit artutar.
- 862- Guru salamı yel alur.
- 863- Guru torva ile at bir gez tutulur.
- 864- Guru torva ile at yelegi tutulmaz.
- 865- Gurudan guruya nesne yapışmaz.
- 866- Gusduğun yarı yutma.
- 867- Guş.....yuvaya yene.....
- 868- Guç uçduğu yuvadan ol yuvayı gerü yapar.
- 869- Guş var, et yedirirler, guş var, etin yeyirler.
- 870- Guşda süd yog, gatırda gulun yog.
- 871- Guşin al, dehi yuvasına.....
- 872- Gutlu gün toğuşundan bellidür.
- 873- Guyuyi boyunca gaz, şayed kendün düşersen.
- 874- Guz gorgusuz olmaz.

- 875- Guzusın enilmeyen de bulur, gati meleyen de bulur.
 876- Güc gücü kötü garadır.
 877- Güc ile goyuna varan köpek heyr etmez.
 878- Güçle iş olmaz.
 879- Güclüye çörek doymaz.
 880- Gücün yetmedüğüne toğan olma.
 881- Gücin yetdüğine güç eyle.
 882- Gül dikensiz olmaz.
 883- Gül vagtında.....gogmaz.
 884- Güle füzül olma, bir pul bahasıdır.
 885- Güle ki ölçüm oldu,-bir pul bahasıdır.
 886- Gülegenin..... sanurlar.
 887- Güler yüze bara bag.
 888- Günde iki pul giren eve ol ev yohsullug görmez.
 889- Günden-güne düğün olsa,
 Gün aşırı bayram olsa!..
 890- Gündüz yarasaya gecedir.
 891- Güneş balçığ ile tutulmaz.
 892- Günlüğün sana tık keliseye....
 893- Gününe göre kürkin gey.
 894- Güvvetlü golulu gulunla, gopuz gılınla.
 895- Güyegü eşek goduğu kibi sevgilüce olur.
 896- Güyegü gayinata toprağındadır.
 897- Güyegü oğlu olmaz.

- H -

- 898- Hacı başa gedüğinin tacı goltuğunda çigar.
 899- Hadim ile ağ ata gullug edenin yüzü ağarmaz.
 900- Hag bâtil olmaz.
 901- Hag bâtilden galma.

- 902- Hag söz acı gelir.
 903- Hag tealâ behane tanrısidur; herkişi layiglü layigin verer.
 904- Hag tealâ gulini gehr ile daim garamaz.
 905- Haglu var, hagsız çigar; hagsız var, haglu çihar.
 906- Hal bilenün guluyuz.
 907- Halalzâde bazar eder, haramzâde bozar.
 908- Halgin ağızı faldır, horata hordur.
 909- Halinca sıchanun da emcegi vardır.
 910- Haman senin tarlana yağmasun.
 911- Haram nesne sinmaz/sinmez.
 912- Haram tatlı olur.
 913- Haram yeyici önmez.
 914- Haramzâde haramzadalığın goursa, yola.....gomaz.
 915- Haramzâde oğuldan halâlzâde gul yegdir.
 916- Hatun kişiler üç nesinden çöker: bir oğlan toğurmagdan, bir
 geyesi yumagdan, biri un yoğurmagdan.
 917- Havadaki guşı satma.
 918- Havadan evle tava dağı hazır gör.
 919- Havana ne goyasın ki, doğılmeye.
 920- Hazıra salâdir, gaibe gülbüng.
 921- Heberi oğlandan al.
 922- Hedimin oğlı-gizi olmaz.
 923- Hekim ağacı yanında galsun deyen gemiye girmesün.
 924- Heliksiz divar olmaz.
 925- Heman bir hüsn-i hulgür.
 926- Hemmamda bir tas suyu bilmeyen hamamı başına yigarsan da
 bilmez
 927- Hemmamda irlamag, geribilda ögünmek golaydır.
 928- Hemmame giren derler.
 929- Her ağacın bir yemişi olur.
 930- Her anduğun, kişi eylemek olmaz.

- 931- Her bir yerün bir erkâni olur.
 Oduna gedenin orjâni olur.
 932- Her er pişe önmmez.
 933- Her eyilihi bir yerde olmaz.
 934- Her ganda kim de'vi var, sén anda yavi var.
 935- Her heftede bir evlen.
 936- Her işe ki bagarsan, örnek al, şayed sonra sana gerek ola.
 937- Her işin vagtî vardır, eyümek olmaz,
 Zaman işi dilekçe yendek olmaz.
 938- Her kime kim bal ile gaymag gerek,
 Lâcerem, ol ağçaya giymag gerek.
 939- Her kişi kendü derdinden söyler.
 940- Her kişi kendü hoyina hoşnuddur.
 941- Her kişi kendüye çağrınan yeg bilür.
 942- Her kişinin bir dürlü hali var.
 943- Her kişide delülük tamarı vardır, "delü" dedikçe ol tamar böyür.
 944- Her kişiye bir tamaşa hoş gelür.
 945- Her kişiye kendü şeheri yeg gelür Bağdad'dan.
 946- Her kişiyi bir işe tuş eylemiş,
 Anun ile könlünü hoş eylemiş.
 947- Her kişiyi hal ile tanrısi bilür.
 948- Her kişiyi hoyle hoş görmek gerek.
 949- Her ne ki başına gelirse, Hag'dan bil.
 950- Her nesne bünyadından yigilur.
 951- Her nesne saatına köyer.
 952- Her nesne timarla hasıl olur.
 953- Her nesne vagtile gerek.
 954- Her sayrulığın hoşluğu var.
 955- Her ulaşmanın ayrılığı var.
 956- Heramiye gilinc verme.
 957- Hereni giç...?
 958- Herife sagalı düz gerek.

- 959- Heste başında ulu oturur.
 960- Heste yemek yemez.
 961- Hestelig şâşırar, ölüm yigar.
 962- Hestenin gönüli tar olur.
 963- Hestenin guvveti olmaz.
 964- Heta canından irag.
 965- Heyf ölünedir, diri dirlügin eder.
 966- Heyr issi bilür.
 967- Heyr işi uzatma, şerre döner; şer işi uzat ki, heyre döner.
 968- Heyr san eşüne, heyr gelsün başına.
 969- Heyvan alası taşından, adam alası içinden.
 970- Heyvan miskin olur.
 971- Heyvan yıylaşurag, adam soruşurag.
 972- Heyvani yularından, eri igrarından.
 973- Heyvanın cellâdi gessabdır.
 974- Hezan vagtındağı düşे e'tibâr yogdur.
 975- Hiç hiçe vursan, yene hiç.
 976- Hikmeti Loğman ağızından.
 977- Horata dösekde ölü.
 978- Horata hordu, horata ile kişi kafir olur.
 979- Horatanın yarısı gerçek olur.
 980- Horatun barışduğunla lâf eyle.
 981- Hoyin-hünerin bilmedüğün tavarın ardına dolaşma.
 982- Hökm galibündür.
 983- Hurma çevir, guru goma.
 984- Hüner candadır.

 - I -
- 985- Isımgâda iş var, iki elinde taş var.
 986- İşuglarla irişenin adıyla sanı yeter; danışmendlere irişenin dini
 ile imâni yeter, beglerle irişenin başıyla malı yeter.

- 987- iç ediği olanın yarı abdesti biledir.
988- İki ağız bir olicag bir ağız küt olur.
989- İki butum sağ olsun,
Bulunmayan er olsun.
990- İki çetik bir arslana tapdır*.
991- İki ganat, bir guyrug,
Ana dehi yel buyrug.
992- İki gardash savşamış, ebleh gerçek sanmış.
993- İki garpuz bir goltuga sığmaz.
994- İki gemi gulpin tutan tez şerg olur.
995- İki kişiye bir keleçi.
996- İki könül bir olicak samanlıg da saraydır.
997- İki könüllü olma.
998- İki övret bir yerde dirilmezler.
999- İki övretlinin dirliği olmaz.
1000- İki sevgi bir könülde olmaz.
1001- İki tonuz birdir.....toguşmuşlar.
1002- İkincinin sözünü üçüncü tuyar.
1003- İl ili bilür.
1004- İletdüğine yayan yürüdi.
1005- İlk sonanı uçmagda görmüşer.
1006- İllerü adı yağın olur.
1007- İilletle dirilen möhnetle can verer.
1008- İman.....cemaete.....buyurulur.
1009- İman cemaetin gulidir.
1010- İmamın imam olması cemaet elindedir.
1011- İmam olan kişi cemâetin gehrin çekmek gerek.
1012- İmanlı gullarda yatlulug yogdur.
1013- İn dinlen, bin dinlen.
* Bu alasözü eserde iki defa tekrarlamıştır.

- 1014- İnançlılardan ol.
1015- İnek ganda yûgürse-yûgûrsün, tek evde buzalansın.
1016- İnek südüne göre meler.
1017- İnkâr mübârekdir.
1018- İnkârı elden goma.
1019- İnsaf din yarısıdır.
1020- İnsafsızın.....uzun olur.
1021- İnsan oldur ki, kendüye güç getirmeye.
1022- İnsanın işi yaramazlığa eylik etmektedir; yaramazlığa yaramazlık heyvanıdır.
1023- İpin yemiş ölmüş hammal yog.
1024- İplik bazarında Fatmacığa kim direler?
1025- İsa için Musa'yı gınama.
1026- İssi aşdan gorgan sovuğu üfürüp yiyer.
1027- İssi-sovug bizim içindür.
1028- İssin ağırlayan itine gemik verer.
1029- İesine benzemeyen oğurlugudur.
1030- İssis olanın issi çog olur.
1031- İssis yerleri keyikler bilür.
1032- İsteyen tanrisın bulur.
1033- İş başarılındur.
1034- İş başı sağlıktadır.
1035- İş bir-bir olur.
1036- İş golayıñ issi bilür, anunçun assı bulur.
1037- İş işlemeyenin deyirsene, eşikde ol.
1038- İşe sandig paşadır.
1039- İki göz yeyer.
1040- İki işleyen könülüdür.
1041- İt.....yemekle deniz murdar olmaz.
1042- İt.....kefere de yaramaz, yararsa çali dibinde.
1043- İt.....eylik umma.

- 1044- İt ağızin gemik dutar.
 1045- İt dişi tonuz derisinie münasibdir.
 1046- İt issisine ürmez.
 1047- İt ite buyursa, it de guyruğuna buyur.
 1048- İtçe it yalağın gorur.
 1049- İti öldüren sürüyü bilür.
 1050- İtin issi var ise tavşanın tanrısi var.
 1051- İyeden bölür, inleyen ölü.
 1052- İyeven giz ere varmaz, varırsa da, beht bulmaz.

- K -

- 1053- K.....
 1054-oynama
 1055-bilegüsidi,.....sındisidir.
 1056-ıslanmayınca balık tutulmaz.
 1057-kiriye veren elin galgan etmek gerek.
 1058-sileken.....bulaşdurma.
 1059- Kahal öküzün canı hodur.
 1060- Kahal övret beşigi yatarken önerür.
 1061- Kahala yumuş buyursan, yedi kitablık nesihet eder.
 1062- Kar pa noubet ist.
 1063- Kasa kasaya girmeyince garnı gabarmaz.
 1064- Kebab tuzlu gerek, tussuz gerekmez!
 Gözel yüzlü gerek, yüzsüz gerekmez!
 Ulular uslu gerek, ussus gerekmez!
 Sular buzlu gerek, buzusuz gerekmez!
 Gözel benlü gerek, bensiz gerekmez!
 Yigit donlu gerek, donzuz gerekmez!
 1065- Kebinsiz övret yularsız eşek kibidir.
 1066- Keçen belâ belürmez.
 • (Her) iş növbe ile olur.

- 1067- Keçen görünmez.
 1068- Keçenden sen de keç.
 1069- Keçi haramzada olur.
 1070- Keçi suyi begiri-begiri geçer.
 1071- Keçi yatoduğu yeri eşer yatur.
 1072- Keçinin.....gicicek çoban etmegine yapışar.
 1073- Keçmiş yağmurun kepenek kibi ardına düşme
 Gah-gah.....başını göster, seni hadim sanmasınlar.
 1074- Kedi ete irişmese, "murdardır" deyer.
 1075- Kedi sıçanı tanrıycun tutmaz.
 1076- Kedinin yügrüğü samanlıgadekdir.
 1077- Kedile köpek dirilmez.
 1078- Kedile sıçan adaş ogşamaz.
 1079- Kel bulsa, kendü başın hoş eylerdi.
 1080- Kel bengi gelin olmaz.
 1081- Kelbi andığça ağaç yanına go.
 1082- Kelin.....agsağın....., Rum'un.....eyü olur.
 1083- Kelün başı açılmasun, açılıcag iş me'lum olur.
 1084- Kendü düşen ağlamaza ağlamag değil, amma gözü de çigar.
 1085- Keneki söylegen olur.
 1086- Kerem bilse eder idi başına kel.
 Gaçan eyler senin müşkülün hel.
 1087- Kerem erenlerindir.
 1088- Kerem'e toymag olmaz.
 1089- Kerki gerekmez iken işle.
 1090- Kesemedüğün eli öp, başına go.
 1091- Keser kendü sapın yonmaz.
 1092- Kesilen el yene bütün olmaz.
 1093- Keşke degenecigümde dişi olsa, yeyilenedek iki olurdu.
 1094- Kiçiler suç işler, ulular bağışlar.
 1095- Kim.....deseler, gerib.....derler.

- 1096- Kim eşek olursa, biz semeriyüz.
 1097- Kim ne derse-desün, cehd eyle senden gelmesün.
 1098- Kim ozon deyer, kim gisse deyer, eyle kim yiralar.
 1099- Kim söylese-söylesün, şah-başa gaymag yesün.
 1100- Kime emek, kime yemek.
 1101- Kimin kim gizi var,
 Belinde önemlez sizi var.
 Hem gönde nehs yıldızı var.
 1102- Kimine hay-hay, kimine vay-vay.
 1103- Kimün kim gürbetde yerlisü biledir, yanınca bir torva... biledir.
 1104- Kimse godügen kimse bulmaz.
 1105- Kimse kimsenin nesibini yemez.
 1106- Kimsenin sözü arasına girme.
 1107- Kimisine tavşan yarar, kimisine gurd yarar.
 1108- Kiryeci ev.....oynas.....
 1109- Kişi arturmasız alla hemnişini.
 1110- Kişi eyalîn almag güç olur, amma beslemek golay olur, bedasılı
 almag golay olur, amma beslemek güç olur.
 1111- Kişi gocalıcağ buzağı güdürlürler.
 1112- Kişi görmedüğüne görse egli sevinür, geymedüğüne geyse, teni
 sevinür, yemedüğüne yese, nefsi sevinür.
 1113- Kişi kendü çöregine kül eşer.
 1114- Kişi kendüye etdiği işi bütün eller derilüb edemez.
 1115- Kişi bir uğurdan bayılmaz.
 1116- Kişi tog olucag cemi' azası ölü olur, amma aç olucag kötüri
 can olur.
 1117- Kişinin atı başa beraberdir, hesmi-gövmi yanı-yancığıdır.
 1118- Kişinin hörmeti kendü elinde azdır.
 1119- Kişiye evvel can gerek, andan cahan gerek.
 1120- Kişiye üşümeyecekce geyecek, aç olmayacekce yeyecek yeter.
 1121- Kişiye vardığı ev buyruk
 1122- Kişiyi gönülden sor.

- 1123- Kitab yüzü gutlu olur.
 1124- Kosa ile dost olayım deyirsen, "sagalun gelür"di.
 1125- Kosalar eyyar olur.
 1126- Kosaların öyleden sonra egli kem olur, hetta bir oglancıg dehi
 alard.
 1127- Kosaya eyyarlıq öğretme.
 1128- Köçük yurdun gedri gondugun yurtda biliner.
 1129- Köçük yurdun gedrini gondug yurda Allah bildirmesün.
 1130- Köçene dad güc ile göğçüklik olmaz.
 1131- Köle kölenin yarıdır, kavug koması şartıdır.
 1132- Köleden heyir gelmez.
 1133- Köleden mürüvvet gelmez, amma erlik gelür; erligi dehi.....
 1134- Kölen yoğ ise, güyegün de mi yoğ?
 Güyegün yoğ ise, köpeğin de mi yoğ?
 Köpeğin yoğ ise, şagirdin de mi yoğ?
 1135- Kölenin ensesi tamarı gissa olur, anun içün söz götürmez, tez
 gagar.
 1136- Kölenin, garavaşın tanrısı çomagdır.
 1137- Kölenin-garavaşın yedüğü saramsağla soğandır.
 1138- Kölenin süfisinden//sofisinden (?), Türkün avamından gorgmag
 gerek.
 1139- Köleye kendü aştı tatlı gelür.
 1140- Kölgesinde yatacag ağacı budama.
 1141- Könlegin sat gürze ver.
 1142- Kônül alan güvendi.
 1143- Kônül kimi severse, görklü oldur.
 1144- Kônül soltandır.
 1145- Kônül yapduñ, eriş yapduñ; kônül yigdin, eriş yigdin.
 1146- Kônulden könüle yol var.
 1147- Kônülli yigit oğın illerüde arar.
 1148- Köpek döredüğü evde feriște girmez.
 1149- Köpek ile gardaş oguşma, oguşursan, miçegün hazır eyle.

- 1150- Köpek ne kirisün, ne ürsün.
 1151- Köpek üni göge çigmaz.
 1152- Köpek yad kişiye guyrug bulamaz.
 1153- Kötü cemri//çamırı bay olmaz.
 1154- Kötürümden agsag yegdir.
 1155- Köyde yoğurd bol olur.
 1156- Köyün dövletü sinegi yoğurd tuluguına gonar, şehere varar
 Şehrin dövletsiz sineki cikretmene gonar köye geder.
 1157- Kül depecik olmaz.
 1158- Küpe "köp" deyincek küp dehi "dib" deyer.
 1159- Küre gelen süre geder.

- L -

- 1160- Lağa gatlanan yener.
 1161- Lağa incinin başı anası.....
 1162- Le'net bahila, bereket tahila.
 1163- Le'net ber hiç
 1164- Le'net yendüğün de'veyi.
 1165- Lenin gedehi olur.
 1166- Let adem oğlanın usladur.
 1167- Letife az gerek.
 1168- Logma şahindir.
 1169- Loğma şefget artırar.
 1170- Lut cerb gerek.
 1171- Lutların sultani dane-yi birincdür.

- M -

- 1172- Mal kişiye düşmendir.
 1173- Marat girse, tavar karnına ded girür.
 * Le'net heçe.

- 1174- Martada tarlana sıçan üşmesün
 1175- Megsud hosne-tost digerha behane est.
 1176- Megsudun dua ise, "velezzalin, amin!"
 1177- Mehrin yemiş önmış övret yogdur.
 1178- Melik degirmen; tavar, goyun; devlet, oğul.
 1179- Melül olma, könül,
 Göz, dökmegil yaş,
 Eyü-yavuz keçir,
 Sağ olan baş.
 1180- Meme emmeyince oğlan hasıl olmaz.
 1181- Mermerde ot bitmez.
 1182- Mescid yanında mescid yaraşmaz.
 1183- Mescid yapılmadan gerib gapusuna gelür.
 1184- Meseldir, göze yog zindan-demişler.
 Bu sözü cem-i insan demişler.
 1185- Meskenetden kel bir kişiye "gulunam" demekle gulı olmazsan
 1186- Meslehet bitürici yalan, ȝovşa goparıcı gerçekden yegdir.
 1187- Me'sûmları Tanrı söyledür.
 1188- Me'şûguna razın verme, sonında gülmezsin.
 1189- Meyhâne el evidür.
 1190- Meyi meyneden alıcı ol, ye'ni mehri dinden alıcı ol.
 1191- Meymun eşglü olmaz.
 1192- Mezad kimseyi aldatmaz.
 1193- Minnet haggadur.
 1194- Misk hoggada gizlenmez.
 1195- Misce (?) ile övlayı (?) anmışlar, la habl bitmiş.
 1196- Miyancı.....gen olur.
 1197- Miyancılıq olur ki, el almazsa, ol ala.
 1198- Mö'min bal mumı kibi olur.
 1199- Mü'min mö'minin aynasıdır.
 1200- Mudara dindedir.
 * Megsed senin gözelliğindir, galan şeyler behânedir.

- 1201- Müezzin imamın gulidir.
 1202- Müezzin oldur ki, vagt ile banlaya.
 1203- Müft gan alıcı bulan otuz iki tamarından bile oldurar.
 1204- Mühennet köpüsünden keçmekden suya boğulmag yegdir.
 1205- Müzevvir olan and içmekden gorgmaz.

- N -

- 1206-
 1207- Nâçar işün adı şükürdür.
 1208- Nâkesle comerdin herci bîrdür.
 1209- Nâkese el açmagdan aç olmag yegdir.
 1210- Ne burulduğ ise, burulduğ, tavul ünine güvendük.
 1211- Ne çig yi, ne garnın ağrisin.
 1212- Ne geder bilürsen, bir bilüre tanış.
 1213- Ne geder yuca isen, düşmenin alu görme.
 1214- Ne iken yavuz ol kim, asılasan; ne iken yavaş ol kim, bası lasan.
 1215- Ne yerde ki var gadi,
 Tanrı buyruğın godi,
 Ne yerdeki var goca,
 Ne Gur'an bilür, ne heca.
 1216- Nebatatin atası-anası yağımurdur.
 1217- Nefes tut ki, nefesün tutila.
 1218- Nefesün canı var, tutmayanın ziyâni var.
 1219- Nerdübân ayag-ayag çigilur.
 1220- Nerdübâni tam üstine çekme, agibet sargup enersen.
 1221- Nesib olmayınca basub ölmез.
 1222- Nesibe tagsırlıq olur.
 1223- Nesibe zaval yogdur.
 1224- Nesibin ben bir istersen, hebibim.
 hegiget, seni bin ister nesibin.

- 1225- Nesibinden var ise, gaşığında çiga gele.
 1226- Nesiblü yer kötegi.
 1227- Neylersen eyle, yoldan çigma.

- O -

- 1228- Od goyup, otluğa Allah-Allah dime.
 1229- Od görseren, varma, köpek ünün eşitsen, var.
 1230- Od ile pambuğun ne oyunu var,
 Et ile biçagın ne oyunu vardır?
 1231- Od imândadir.
 1232- Od külle sağlanur.
 1233- Oduncı gözü umacda.
 1234- Odunsuz ocag olur, külsüz ocag olmaz.
 1235- Og atanın günde buçuç ziyâni olur.
 1236- Og atmag, yazu yazmag, suda üzmek.
 gerekdir bu üçü her şehse düzmek
 1237- Ogi at, dehi çığısına bag.
 1238- Oğumuşlar könülli olur.
 1239- Oğlan ağlamayınca meme vermezler.
 1240- Oğlan ataya..... ögredir.
 1241- Oğlan bayramı sever, övreti düğini sever.
 1242- Oğlan evlenecek "Beg oldum!" sanur.
 1243- Oğlan oğlana düșe.
 1244- Oğlan olduğu yerde oğurlug sağlanmaz, giz olduğu yerde iğne gizlenmez.
 1245- Oğlana, delüye, köleye ulaşma.
 1246- Oğlana-övrete olan gullug yabana geder.
 1247- Oğlana uyan goca olmuş.
 1248- Oğlana üz versen, başdan aşar.
 1249- Oğlandan teşviş olmaz.
 1250- Oğlana yumuşa gönder, ardınca sen var.

- 1251- Oğlanın ağı büzük gerek.
 1252- Oğlanın derdi oyundur.
 1253- Oğlanın guvveti dilindedir.
 1254- Oğlanın tüyi üzür, yigidin teni üzür, gocanın iligi üzür.
 1255- Oğlanlu evde oğrulug yitmez.
 1256- Oğlansuz tutmaç olmaz.
 1257- Oğlu-gizi olan ev yiğilmez.
 1258- Oğlı, gizi olmayanın..... calag yerine keçer.
 1259- Oğlı-gizi olmaz övretden eski hasır yegdir.
 1260- Oğlı ölen ağlar, oğlı olmayan ağlar.
 1261- Oğlum kimi sevse, gelünim oldur.
 1262- Oğrı evden olicag müşkildür.
 1263- Oğrı haramdan sagınmaz.
 1264- Oğrı kendi rizgin yeyer, bazırgan el rizgin yeyer.
 1265- Oğruleyin dustdan aşkâre yegdir düşmen.
 1266- Oğruya gülme, oğlun var ise.
 1267- Oğruya-heramiye heg et, başı siniye girmez, girürse de, erenler ögine gelmez.
 1268- Oğruya taş andırma.
 1269- Oğruya begun de borcu var.
 1270- Oğul ataya göre sufre yayar.
 1271- Oğul-giz evin çanağı-cölmeyi kibidir.
 1272- Oğullu evin yohsulluğu yund arığı kibidir.
 1273- Oğullu gargaya..... degmez.
 1274- Oğurlayın yügüren aşkare puzalar.
 1275- Oğuz yumundan baymışdır.
 1276- Ol evde ki un ola, odun ola.
 Ya dehi ol evün odı ne ola.
 1277- Ol vere ki, bol vere,
 Galmışlara yol vere.
 1278- On bir getüren on iki de getürür.
 1279- On çulaha bir eşek yükledimemiş.

- 1280- On yaşında ata oğlun bindir.
 1281- Ondan keç toguzı galsun.
 1282- Opa görsen, gaşan; yağı görsen, guşan.
 1283- Ortalığ öküzden pişga buzağı yegdir.
 1284- Orucun onu galansa, adamin günü galur.
 1285- Osurgan..... çovdar etmegi behanedir.
 1286- Otlayan bilmezse, göden bilür.
 1287- Oturan adamdan yalar köpek yegdir.
 1288- Oturandan yatan yeg,
 Eski bezden ketan yeg.
 1289- Otuz iki dişden çığan ordaya yayılır.
 1290- Oynamıyan giz yerim tardur deyer.
 1291- Oynasına inanan övre, ersiz galur.
 1292- Oyunda ağlayanun başı kel olur.

- Ö -

- 1293- Ödünç güle-güle gedir, ağlayu-aglayu gelür.
 1294- Ögdüğün eşeki atdan keçirme.
 1295- Ögøy ana, ocağa yana.
 1296- Öğüme aş go, iki elim boş go.
 Yemez isem, başıma taş go.
 1297- Öğrenmeyen..... tuman turmaz.
 1298- Öksüzün garnı toymaz.
 1299- Öksüz gizin..... küçük olur, yüzü sovuğ olur.
 1300- Öksüz godug halinca.
 1301- Öksüz oğlan göbeğin kendü keser.
 1302- Öküz aytımı: "Ben ölicek gönümü ine üstüne serün".
 1303- Öküz boynuzlu inek südsüz olur.
 Inek boynuzlu öksüz güçsüz olur.
 1304- Öküz yüzülmeyince garnı çigmaz.
 1305- Öldüğün yetmez, goz ağacından tabut istersen.

- 1306- Öldüğüne bagma, gözün belerdiği goma.
 1307- Ölecek cana yatacak yer gerek.
 1308- Ölecek oğlan.....bellidür.
 1309- Ölen için olmamışdır, inen-çoğ ağlayanlar bulmamıştır.
 1310- Ölme eşecigüm, yonca bile yeyesen.
 1311- Ölmüş evin rızğı ölecek eve goyular.
 1312- Ölü helvasıyla oğlan sevme.
 1313- Ölü it.....ölü.....bal çalub geder.
 1314- Ölü kişi köprü olsa, üzerinden keçme.
 1315- Ölü yüzü berk olur.
 1316- Ölü yüzü issi olur.
 1317- Ölüm-dirim bizimcündür.
 1318- Ölüm Hagg işidir.
 1319- Ölüm ile gani isteme.
 1320- Ölüm olmasa, kişi bildügin ederdi.
 1321- Ölünün dostı olmaz.
 1322- Ölüsünden könlek tartinandan ne heyr umarsan?....
 1323- Ölüyi ayit, diriyi dart.
 1324- Ön uran ogci, son uran.....
 1325- Önegini.....yener.
 1326- Önin anlayın sonın tanlar.
 1327- Önmezsen, önme, tek bal mumları yeyinsün.
 1328- Öbüp-gucmagla oğul giz olmaz.
 1329- Öten gudret oyundır, bilmeyene gaz gelür.
 Tanrı'nın neimiçi cog, bilmeyen az gelür.
 1330- Övret, eri "gocam" deyin tez gocaldır.
 1331- Övret kişi atadan-anadan ayırar, eşinden-dostundan keser.
 1332- Övret ölmeg ev yigilmakdır.
 1333- Övret ünlü er gutsuz olur.
 1334- Övret yaptığı ev yigilmaz; övret ygidi ev yapılmaz.
 1335- Övrete bir etek aşçadan bir tatlı dil yegdir.

- 1336- Övretden erün egli artıgdir.
 1337- Övretden vefa gelmez.
 1338- Övrete inanma, suya tayanma.
 1339- Övretin eri ilk eridir, geyrisi yamandır.
 1340- Övretin etmegi dizindedir.
 1341- Övretin saçı uzun, egli gisadır.
 1342- Övretin varlığı.....çağıdır.
 1343- Övretler gırçınadek bir elile etmek ve bir elile.....tutar.
 Gırçından sonra etmegi gour,.....yapışır.
 1344- Övretlere.....böyükünden cog.....yegdir.
 1345- Öyke il egalğan zyanla oturar.
 1346- Öykeyle ata binme, zyanla enersen.
 1347- Öyleden sonra her ne ucuzdur.
 1348- Özünü bilmeyene bildirirler.
 Cehan helgini ana güldürüler.

- P -

- 1349-lâyigdir.
 1350- Padşahların basduğı yerde ot bitenmez.
 1351- Parsi yüz deminden bellidür.
 1352- Papas cog olıcag kilise.....olur.
 1353- Pilavun alçag yanında otur.
 1354- Pirlere ölmek bayramdır.
 1355- Puştısız papuç olmaz.

- R -

- 1356- Razını kimseye deme.
 1357- Rencber rencberden beter.
 1358- Rencberin öküzi semüz olur, amma öküzi semüz olsa, kendüsü
 arig olur.

- 1359- Rum eli emânetinden bayır.
 1360- Rum övretinin.....tatlu olur.
 1361- Ruspi eli tapınca yağışmaz.
 1362- Ruspi.....ile yol (yul) ekenün tohumu yabana geder.
 1363- Ruspi ruspiliğin gorsa, buzevengligin gomaz.
 1364- Ruspiye.....öğretme.
 1365- Ruspinin könlegi ondur, toguzın ele geydürür, birin kendü geyir.
 1366- Ruspiyi.....gorgutma.
 1367- Ruzigar esicek düz eser.

- S -

- 1368-
 1369-
 1370-tuzı tökürgündür.
 1371-dadın gari bilür.
 1372-kebabı çalğıdır.
 1373-galgıcak Tanrı unudılar.
 1374-dökülenin öci alınmaz.
 1375-heyr gelmez.
 1376-inkâr ederse.....cevabin verer.
 1377-yaşıl-gizil gerekmiş.
 1378-luman gurutmaya.
 1379-suyuna güvenme.
 1380-
 1381- Saban iştahi güşüğün bulunmaz.
 1382- Sabah uyhusu guzi etidir; öyle uyhusu goyun etidir; ahşam uyhusu siğir etidir.
 1383- Sabahdan büçuga giymayan birelder ikile olmaz.
 1384- Sacayag, erken burnuna dur//sacayag erken burnunadur.
 1385- Sagal kişiyi çog işden gor.
 1386- Sagal suylı.....icer.

- 1387- Sagali gaba olanın egli gem olur.
 1388- Sagali teke de götürür.
 1389- Sagalin taradığın tarağ ile biğin tarama.
 1390- Sagalına düşer iş işle.
 1391- Sagallu güyegü düğür kibidir.
 1392- Sagar eşek bellidür.
 1393- Sagındıg göze çop düşer.
 1394- Sağ baş yasdug istemez.
 1395- Sağ olan başa börk eksı olmaz.
 1396- Sağ olana her gün bayramdır.
 1397- Sağır.....(?) sevmez.
 1398- Sağır sığirdir.
 1399- Sağır yanşaq olur.
 1400- Sağır yanşağı.....
 1401- Sağırla söyleşmek güç olur.
 1402- Sağlıg beglikdir.
 1403- Sağlık olsun, eski güsse ile yatduğumız yog.
 1404- Sağlık olsun, güsse eksik olmaz.
 1405- Sağlıg-sayrulig bizim içindür.
 1406- Salamat gözleyen varmaz savaşa.
 1407- Salinana sağıdıcı eksik olmaz.
 1408- Samana gırıg tagma/tigma.
 1409- Sana bir sorudana sen iki sorut.
 1410- Sana galursa, galmaz oglanına.
 1411- Sana ne ise bahadir.
 1412- Sana söylerem gizim, sen eşit gelinüm.
 1413- Sarb sirke kendü gabına ziyan eder.
 1414- Sarica arının inine ağaç sogma.
 1415- Satun alınmış sarımsaq sapınadek tatlu olur.
 1416- Savaşda dilün sağın, dernekde elün sağın.
 1417- Savaşda yumruğu kec aşıkâr.

- 1418- Sayru halin sağ bilmez.
- 1419- Sazanun başını yeyenin guyruğı gayet tatlı olur.
- 1420- Sebri ile gorag halva olur.
- 1421- Sedege veren eller derd görmesün.
- 1422- Sefer adama çog nesne ögredür.
- 1423- Sefere çiganun işini Allah bilür.
- 1424- Sehil nesneden at yağır olur.
- 1425- Sekiz keçije toguz çoban gerek.
- 1426- Selatinlar zebundur eşg elinden.
- 1427- Seliteye salam ver keç.
- 1428- Semizlik adamın yarışıgidır.
- 1429- Sen el ögüne yat, el senin boyuna gaftan biçe bilür.
- 1430- Sen gazan, gonşun hesabın vère, senin gözündeki çöpl görmeye.
- 1431- Sen senden pay biç.
- 1432- Senden ötrü sayru olancun, sen öl.
- 1433- Senden uluya giz ver, senden alçagdan giz al.
- 1434- Sen'et çop//çup altındadır.
- 1435- Sen'et issinden gorgar.
- 1436- Sen'eti ustaddan görmeyen önmez.
- 1437- Sen'etini hür kürme.
- 1438- Seni bir sevmeyeni sen iki sevme.
- 1439- Senin sende, benim bende.
- 1440- Serçeden gorgan dari ekmez.
- 1441- Serçeye civ-civ öğretme.
- 1442- Serçeye çoğ.....beredir.
- 1443- Serhoş gördüğünle ulaşır, oda düşen buruşur.
- 1444- Sevdüğini gülle de urma.
- 1445- Seven sevilür, keçi begirür.
- 1446- Seveni severler, seven sevilür.
- 1447- Sevgil seni sevəni, iki dişli garise,
Sevme seni sevmeyeni, göğden enen hurise.

- 1448- Seyid ağızından çözülür.
- 1449- Seyid vekili assı (?) verilmez.
- 1450- Sıçanın kendile ne oyunu var?
- 1451- Sıltma gutlu hestaligdir.
- 1452- Sidg saraydan çığmasun.
- 1453- Sınıremedüğün aşı yime.
- 1454- Sipahisen.....?hoyradisen (?) gır kümese (?).
- 1455- Siçanın toyı bitdükçe üzür.
- 1456- "Sog" duyen düşmendir.
- 1457- Son peşimanlig assı gılmaz.
- 1458- Sora-sora Ke'bē'ye varırlar.
- 1459- Sordukları hisarın dizdarı çığma.
- 1460- Sorup verince, urup ver.
- 1461- Sovug aşı buza dönderme.
- 1462- Sovug peygembere hörmət etmemiştir.
- 1463- Söhbət baltası olma.
- 1464- Söhbət ehli çar gerek,
Mütrib ile penç ola,
Çünkü oldı devazda,
Yumrug oynar boğazda.
- 1465- Söhbət-sana gelen sani dagdur.
- 1466- Söylemek gümüş isə, söylememek altundur.
- 1467- Söylenen söz bagirdır, söylenmeyen söz altundur.
- 1468- Söylemez ağızdan.....yegdir.
- 1469- Söleyene dinleyici gerek.
- 1470- Söz oglur ağız yayında, ey can,
Og atılsa, gerü dönmek ne imkân.
- 1471- Söz eşidildiği kibi olmaz.
- 1472- Söz sözden açılır.
- 1473- Söz sözü açar.
- 1474- Söz sözü çeker.
- 1475- Söz torpag kibidir, eşdükçe örer.

- 1476- Söz ulunun, suç kiçinin.
 1477- Söz var, aş bitür, söz var, baş yetürer.
 1478- Söz kiçenin sözü keskin gilinc kibidir.
 1479- Sözü pişirip söyle.
 1480- Sözü verenden alan uslu gerek.
 1481- Su bulamayınca durulmaz.
 1482- Su durulur, hu durulmaz.
 1483- Suci içmek gem getirer.
 1484- Su isteyenindir.
 1485- Su agduğı yere yene agar.
 1486- Su ile odun ne oyuni var?
 1487- Subaşı ile irişen yurdan çigar.
 1488- Suci küpden.....
 1489- Suci üçün ellere biçag çekmeden sasılıg yeyüp kâfire hacı başa demek yegdir.
 1490- Suç ölenindir, ölüdenen degildir.
 1491- Sufî sarımsağ yemez, bulsa sapından gomazdı.
 1492- Sufra muraddır.
 1493- Sulu.....yene suda yeter//yiter.
 1494- Sumunu büyük isteyen evine gabmag gerek.
 1495- Sunu çuvala sızmaz.
 1496- Süd dadın tana bilür.
 1497- Süglüyü vermeyince sevdüğün ele girmez.
 1498- Sünnet var ise.....kesmek yogdur.
 1499- Süzüğün ari ol; sinek ne ola, yağı ne ola.

- § -

- 1500- Şadılıgda yelekmə, gemde melul olma.
 1501- Şaşıya yol soran, gözü togruluğuna getme, yara düşersen.
 1502- Şeherin dövletsiz gizi köye gelin geder, köyün dövlətlü gizi şəhəre gelin geder.

- 1503- Şehərlü ağça bulsa, evler yapar; Türk ağça bulsa, tava verer.
 1504- Şeker dadın yeyen bilür.
 1505- Şeriet kesdigi barmag ağrımız.
 1506- Şeriet zahirine hökm eder.
 1507- Şerete ud yog, bizde hiç yog.
 1508- Şereti hor gören hor olur.
 1509- Şereti mürüvvet yemmişdir.
 1510- Şerlü dostluğu çam kölgesi kibidir.
 1511- Şeytan evin yigmaz.
 1512- Şimdi bir zamandır, Küçük böyüge.....ögredür.
 1513- Simdiki zamanda asıl anılmaz, altın-inci alınur.
 1514- Simdiki zamanda danişməndin dedügin tut, amma işledügin işləme.
 1515- Simdiki zamanda şerre uğramayım, deyirsən, heyirden gaç.
 1516- Şol kişi neylesün ki, yugarı asarsa, is olur,
 aşağı goyursa, pas olur, urup öldürürse, yas?!

- T -

- 1520-dirriyi olmaz.
 1521-gışın bozulur, yazın saragır.
 1522-gicicek dari ucuz olur.
 1523- Tabanca surete göre olur.
 1524- Tabanı giçiyen köpek yolciya uyar.
 1525- Tadanmış gudurmuşdan artıqdır.
 1526- Tagmadığ çatılma.
 1527- Tağ deyü.....yanğulanur.
 1528- Tağ füzullug etdüğün başından tufan eksik degil.
 1529- Tağ ile erişen tavardan çigar.

- 1530- Tağ ne geder yuca ise, üzerinden yol aşar.
 1531- Tama olmassa olmazdı tamu.
 1532- Tama-tama göl olur.
 1533- Tamakar dünyada olduğça önmez.
 1534- Tamaşa gerek ise.....garinca goyu ver.
 1535- Tan gündan gorgma.
 1536- Tanaludan yoğurd sağınma.
 1537- Tanayı bögelek tutsa, öküzi dögmeg gerek.
 1538- Tanış, tanış amma bildugin işle.
 1539- Tanışacağın yoğ ise börkün yanına go.
 1540- Tanışlıgın tağ aşar.
 1541- Tanışmendlər əyləmi bara olur.
 1542- Tanışməndəsiz el bıçagsız çoban kibidir.
 1543- Tanrı bir, iş iki.
 1544- Tanrı, kişiye kendüye mütl'i olmaz oğul versün.
 1545- Tanrı nişan urduğı guldan gorgmag gerek.
 1546- Tanrıyı göz ile görmüş kimse yog, egle bulurlar.
 1547- Taragsız sagal olmaz.
 1548- Tasa kişiye gerek ise heyr etmez.
 1549- Taş goptug yerde ağır olur.
 1550- Tatlu suyu kim içmez.
 1551- Tatlu yeyeyin dersen, değirmende yayı gör.
 1552- Tatlıyu tatlu söyle.
 1553- Tavar galba eksik degil.
 1554- Tavar ile issi arasına gire gör, sonı golay olur.
 1555- Tavlısız giren hasız çigar.
 1556- Tavşan ne küçük, gulağı ne böyük.
 1557- Tavşan tutan it, dişini göstermez.
 1558- Tavşanın gaçışına bagdum da, etinden igrendim.
 1559- Tavul üni iragdan hoşdur.
 1560- Taziyle tavişanın ne oyunu vardır.

- 1561- Tek ayranın olsun, sinek Bağdad'dan gelür gonar.
 1562- Tekkeden murad teknedir.
 1563- Terziye köç demişler, sindusın beline sogmuş, arşının eline almış.
 1564- Tilkinin her bildiği ahır derilür, başına gelür.
 1565- Tog ağırlamag güç olur.
 1566- Tog su içicek yene aç olur.
 1567- Togla yemek haramdır.
 1568- Togun ögine aş gosan, bin dürlü behâne bular.
 1569- Toguz bacanag bir horus eyerleyümemiş.
 1570- Toguz gaftan bir kürk, toguz şerlü bir Türk.
 1571- Toguz gurda key eşek.
 1572- Toğana et eksik olmaz.
 1573- Toğmadığ oğlana ad goma.
 1574- Toğrayana köymek yog, yeyene rehmet yog.
 1575- Toğrılıq iki cahana yayar.
 1576- Toğru derler: "İttifag etse kişi alemi dutar".
 1577- Toğru gelen tolaşmaz.
 1578- Toğru olan her kişiyi toğru sanar.
 1579- Toğru söyleyenin toguz para şerden govmuşlar.
 1580- Toğru tutulmayınca eğri bulunmaz.
 1581- Toğmagdan galmayan ölmekden galmaz.
 1582- Toğrudan geden gec gelür, tolamadan təz gelür.
 1583- Toğrunun andi tesbeh yerine keçer.
 1584- Toğruya Allah yardımcı.
 1585- Toğruya zeval yogdur.
 1586- Tonuz gördüğün çalar.
 1587- Tonuz gurbana yaramaz.
 1588- Tonuz tobalaq yemege tövbe etmez.
 1589- Tonuza çelebi deme, çalayı tolaş.
 1590- Tonuzdan bir gil çekmek assıdır.

- 1591- Tonuzdan og tartınma.
 1592- Top yogdan torlag yegdir.
 1593- Torlag besle, torluğun delsün,.....besle torluğun götürsün.
 1594- Tovarın yavuglandıgı vagt bölüşdüğün kişiye sor.
 1595- Toyanı dört kişi götürür.
 1596- Toyır toya öygenmiş, toguz gariş büzügi yırtılmış.
 1597- Toyunca yemekden toyunca.....yegdir.
 1598- Tul övret öküzi kibi olma.
 1599- Tul övrete gurbağaca gurbağa kerkinür.
 1600- Turmayub getmege menzil doymaz.
 1601- Turna gördüğü bagla bitmez.
 1602- Turna görsen, giş yarağın düz, leglek görsen, yaz yarağın gör.
 1603- Tutulmayan oğrı-begden toğrı.
 1604- Tuz etmek bilmezden it yegdir.
 1605- Taz mazlayan taza uğrar.
 1606- Tuzsız aşa şeker de gosan, tadı gelmez.
 1607- Tülkiyle tovugun ne oyunu var?
 1608- Türk atının samanı bol gerek.
 1609- Türk danışmendine "Tebrik oğl" desen bucug gile belgem gusar.
 1610- Türk şerlünün gulidir.
 1611- Türk ucuz bulduğun murdar sanır.
 1612- Türke yüz verme kim, cahani yigar.
 1613- Türkün uşta turur dediği bir.
 1614- Tütünlü ev tonmaz.

- Ü -

- 1615- Ucuz veren tez satar.
 1616- Ucuzlug gazanılmış kesirdir.
 1617- Ucuzlug senden, bereket Allah'dan.
 1618- .Uç gedicek orta uç olur.

- 1619- Udsuz ev, gutsuz ev.
 1620- Ulu bayramda yemekden sagın, Kiçi bayramda etden sagın.
 1621- Ulu gözile giz al, ergen gözüle at al.
 1622- Ulu sevilme adam adama gerek olur.
 1623- Ulu şeherler demür ağızdır.
 1624- Ulu-ulu tağları keyikler bilür.
 1625- Ulular sözün tutmayan ulayı galur.
 1626- Ulusın begenmeyen evine boş varır.
 1627- Uran ile.....guliyüz.
 1628- Uruş, doğuş, urun ucından ayrılma.
 1629- Usan baş tergit der.
 1630- Uslu sanur sanunca delü oğlin everür.
 1631- Usula güç etme.
 1632- Uslular ile savaşmag caniler ile halva yemekden yegdir.
 1633- Utananın oğlu-gizi olmaz.
 1634- Uyansız ata binme.
 1635- Uyhu yasdig istemez.
 1636- Uyur ardında oyanug olur.
 1637- Uyur uyuru ya egrekde, ya oğragda.
 1638- Uyur yılanın guyruğın basma.
 1639- Uzag yeri organla ölçme.
 1640- Uzag yoguşı yorgun bilür.
 1641- Uzag-uzag yer salımsın yollar bilür.
 1642- Üzünayagluya inanmag olmaz.
 1643- Uzun olan sıriq kibi.
 Ekşi olur gorug kibi.
 1644- Uzun yaşıń uci ölümdür.

- Ü -

- 1645- Üç günlük aziyla getmek gerek.
 1646- Üç kerre ölmeg.....yerin tutar.

1647- Üç nesne adamı arıgladır: sini çingirdisi, övret yavuzlığı, intizar çekmek.

1648- Ülker düşse, giş olur.

1649- Ümmet-i Mehemed'in gonuğu sapmasun.

1650- Ümmet-i Mehemed'in sözü kesadlığa düşmesin.

1651- Üşümış yılanı goynuna goyma, isincak seni sogar.

1652- Üzüm üzüme göre gararar..

- V -

1653- Vagtında gorug halva olur.

1654- Var yüzü barcındır, yog yüzü yonğadır.

1655- Varduğun evdekiler eger garağuya, sen de bir günün gipa go.

1656- Varın veren yâd olmamışdır.

1657- Varlı ağlar, yoglu ağlar.

1658- Varmag irâdet ile olur, getmek icâzet ile olur.

1659- Vay ol kişiye kim, Allah'dan inâyet olmaya.

1660- Vay ol kişiye kim, günahın bilmeye.

1661- Vay ol kişiye kim tanrıdan gorgmaya.

1662- Verdügin bilür isen dehi vere, bilmez isen, anı da ala, hem boynına sille vure.

1663- Verdüğine, şükür gil, olma tüzül
Asila me'na budur, bekle usul.

1664- Verecek ucundan alacag bulmadım.

1665- Veresiye aldım, yabanda buldum sandum,
İssi ağcasın isteyincek canalıcı sandum.

1666- Veresiye içenin iki kere esrimesi olur

1667- Veresili verenin goynı boşdur.

1668- Vermek tanrı vermesidir.

1669- Veten sevmek imandandır, vay ana kim, içinde olmaya.

1670- Vurmag leglek gadasıdır, hüner atmaggadır.

- Y -

1671- Ya eşün çanağına üyder, ya çanağın eşüne üyder.

1672- Ya gedem eri ol, ya gedem erine yoldaş ol.

1673- Ya malından, ya balından yenedek keşit kete yemez.

1674- Ya tek tur, ya perk tur.

1675- Yaban deyül.....deyici bulunur.

1676- Yad baldur sagangurdur.

1677- Yad bilişince biliş.....

1678- Yad ferişteden biliş albiz yegdir.

1679- Yad, ulusın.....

1680- Yad vari-geli biliş olur, biliş varmayu-varmayu yad olur.

1681- Yağın nişan kor olur, anı vuran er olur.

1682- Yağı çoğ olan goca.....da sürer.

1683- Yağı haman goyun getürür.

1684- Yağı olan bayram eyler.

1685- Yağı yalan, giş gerçek.

1686- Yağı yerde yapincagsuz yatma.

1687- Yağlı gazan yağlı gazana girür.

1688- Yağmur yağse ve yel esse, gişmi değil,
Yöhsul halin bilse hoşmu değil?

1689- Yağmur yağısun, gar yağısun, tek giş olmasun.

1690- Yağmurdan kaçup toluya uğrama.

1691- Yağmurdan uluyan sudan uyurtmaz.

1692- Yağmurlica yazın olsun,
Tumanlica gişin olsun.

1693- Yağmurlu gününde dostunun atı satulsun, düşmeninün goynu satılsın

1694- Yahşı aş-galınca, yaman garnı yırtılsun.

1695- Yahşı söz ile yılan inden çigar.

1696- Yalan olmaz ki, anun yarısı gerçek olımıya.

1697- Yalancıdan it yegdir.

- 1698- Yalancılık kökün beraberlig keser.
 1699- Yalanın dibi yağın olur.
 1700- Yalnız devacı sagalın siğar.
 1701- Yalnız elün avâzesi olmaz.
 1702- Yalnız Hellaci sanma, her könül Mensur'dur.
 1703- Yalnız taş divar olmaz.
 1704- Yalnız yatanın işi önmez.
 1705- Yalnız yerde böğürtlen kendüzini taş sanur.
 1706- Yalnızlık bir Allah'a yaraşır.
 1707- Yangudan gaya yığılır.
 1708- Yanındağı yanumda, garşumdağı canımda.
 1709- Yanlış Bağdad'dan döner.
 1710- Yanşağı sağır.....
 1711- Yapitaşı yapıdan galmaز.
 1712- Yapmag gücdür, yigmak golaydır.
 1713- Yar bir olur, iki olmaz, iki zinhar olmasun.
 1714- Yár odur ki, bun deminde ola yar.
 Şadılıgda sed hezaran ola yar.
 1715- Yar yiğildiği gün turar.
 1716- Yaramaz işün sonı peşimanlıdır.
 1717- Yaramazdan eyilik gelmez.
 1718- Yarına düşmeyen könül, yarına!
 1719- Yarını yağıdan bugünkü öyen yegdir.
 1720- Yaş tahıldan taşlu tahl yegdir.
 1721- Yaşamış eşek ağılli adam kibi olur.
 1722- Yaşı eşegün bazارında sorılır.
 1723- Yavaş bileğü sarb olur.
 1724- Yavaş oğlan, has oğlan!.....
 1725- Yavuz bürçin yaradan udar.
 1726- Yavug yolduğu sagal bitmez.
 1727- Yavugluđuñ nesneyi goşun tanası kibi arama.

- 1728- Yavuz baş issine tonuz gütdürür.
 1729- Yavuz gadı yarı buyur.
 1730- Yavuz gardaş yağı da assıdır.
 1731- Yavuz eyü olur, yavuz âdam eyü olmaz.
 1732- Yavuz olan at et tutmaz.
 1733- Yavuz it.....ne kendüyler, ne biregüye yedürer.
 1734- Yavuza belâ eksik deyildir.
 1735- Yananın eti etmekdir.
 1736- Yananın göğde yıldızı yogdur.
 1737- Yaz soğuçı yancıg etidür.
 1738- Yaz üyündüsü gişa gatıgdr.
 1739- Yaza garşı yağıdan sagın, gişa garşı arıgdan sagın.
 1740- Yazıhi kendü başına yavuz sanmaz.
 1741- Yazın kölge bekleyenin gişin unı gar olur.
 1742- Yazılmış da, yuyulmuş yog.
 1743- Yeddi kerre hecc edenin haçı galtığundan çıkmışdır.
 1744- Yedegün yog ise, tekletün de mi yog?
 1745- Yedi bağılı eşegin de an.
 1746- Yedi yanında giz ya erde, ya yerde gerek.
 1747- Yedin tut, yegin tut.
 1748- Yel esmeyince çöp deprenmez.
 1749- Yel yelperün keçer.
 1750- Yele garşı tükürme ki, yene suretine gelür.
 1751- Yemedigüm aşda.....çigsun.
 1752- Yemek eli uzun olur.
 1753- Yemeyen nesne ölüür.
 1754- Yemişin eyüsün tonuz yer.
 1755- Yemişini yi, ağacın sorma.
 1756- Yengenden.....
 1757- Yenile bay olan salam almaz.
 1758- Yenile evlenenin günde bucuğu hammama geder.

- 1759- Yenilen oyuna toymaz.
 1760- Yenmedik aşa dua gilinmaz.
 1761- Yer gedügin yel bilür.
 1762- Yer golayın yerlü bilür.
 1763- Yerdeki yüzü kimse basmaz.
 1764- Yerin alçagın su bilür.
 1765- Yerü götürmez anı ki, insan götürür.
 1766- Yerün de gulağı vardır.
 1767- Yeyen bilmezse, toğrayan bilür.
 1768- Yeyen dek söhbetin dadi olmaz.
 1769- Yeyen içer, gonan köcer.
 1770- Yeyen saçırı yoldaşa inanma, haldaş bulinur.
 1771- Yigilan yigilanı sever.
 1772- Yılan ne denlü egri börgi yürüse, ini gapusuna gelincek toğrular.
 1773- Yılanı biregü eille tut.
 1774- Yılanın öcin kertenkeleden alma.
 1775- Yılanın sevmediği yarbzudur, ol dehi ini gapusunda biter.
 1776- Yıldırıyag yana gelse, yaza bun yog.
 1777- Yiğit başından dövlet, tağ başından tuman irağ degildir.
 1778- Yiğit belin yوغuş üzer, yوغuş belin goça üzer.
 1779- Yiğit hoş, yancığ boş.
 1780- Yiğit, giz giymetlü gerek; giz, altın giymetlü gerek.
 1781- Yiğit nece yürüse, yaraşır
 Yiğit ne geyserse, yaraşır.
 1782- Yiğit ögsüz olmaz.
 1783- Yiğit övreti çırkin gerek.
 1784- Yiğitsen başın, gazana!
 1785- Yiğit turduğu eve bunalmaz.
 1786- Yigidim sağ olsun, bulunmayan giz olsun.
 1787- Yigidin behinde gocaların fikri yegdir.
 1788- Yigidin yorgunluğu garnı toyuncadır.

- 1789- Yigitlik eşek aliği kibi gat-gat olur.
 1790- Yigidün rizgi yenindedür, salar avcina getürer.
 1791- Yıl yilden gutludur.
 1792- Yıl yilden kemdir.
 1793- Yilin on iki ayı garından ga (ç).
 1794- Yitiklü anası goynun da arar.
 1795- "Yog" taşdan gitidir.
 1796- Yogludan Tanrı da almaz.
 1797- Yoguşa garşu.....ki, etegün çepel olur.
 1798- Yoğun, ince ölünce üzülür.
 1799- Yoğurda ilk sunma, suyu senden yana gelür.
 1800- Yoğurdın sagınan boranı yemez.
 1801- "Yoğurdum ekşidür" demiş garı yog.
 1802- Yohsul bayın gelincikidir.
 1803- Yohsul, bayun ne gartaşı, eşek atun ne yoldaşa.
 1804- Yohsul bir nesneye möhtac degildir.
 1805- Yohsul cire satıcıg ay ahşamin toğar.
 1806- Yohsul eger bayırsa, çanağı bayımız.
 1807- Yohsul geyrete düşicek eşeğin yardan eyiter.
 1808- Yohsul tanışmenden sözü keçmez, meger övreti güzel ola.
 1809- Yohsulu çuvala gosan.....gelür,.....tişra çigar.
 1810- Yohsulun bini yüz gederdür, yanlışın er olur.
 1811- Yohsulun bini yüze geçer.
 1812- Yohsulun birinci bolgurdur.
 1813- Yohsulun çekindiği kürkine ziyandır.
 1814- Yohsulun goyonu tavugdur.
 1815- Yol, adamı yular.
 1816- Yol bilmezsen, yola get.
 1817- Yol eri yolda gerek.
 1818- Yol guzulayıci olur.
 1819- Yol sürenle gari.....emegi birdir.

- 1820- Yolçı it canlu olur.
 1821- Yolçi, yolig gerek,
 Çoban, çolug gerek!
 1822- Yolçının ağçası buçuğa keçer.
 1823- Yolçının ziyanına değilmez.
 1824- Yolçından heyir gelmez.
 1825- Yoldan Tanrı da bezer.
 1826- Yoldaşın olduğun adın sor.
 1827- Yorgun döşek istemez, aç gatig istemez.
 1828- Yorğa yolda galur, yelegen menzil alur.
 1829- Yorğanuna göre gözet (?)
 Yüz govan, yüz sepet.
 1830- Yovaya könül verme.
 1831- Yuma-sème inanma, yumsuz-semsiz de galma.
 1832- Yumurda olsa öyünün,
 Armud sapına döner boynun.
 1833- Yumuş oğlanın eglendüğü heyirdür.
 1834- Yunluyi basarlar, yunsuzi goyu verirler.
 1835- Yurd tutma, su tut.
 1836- Yurdundan sürülen yurdına varınca ağlar.
 1837- Yurt yurtdan gutludur.
 1838- Yuvalanan taşa yosun yapışmaz.
 1839- Yügrek at gamçı istemez.
 1840- Yügrek at yemin kendü artırar.
 1841- Yügrek atı başıra vurma.
 1842- Yügrek bin, yüzsüzdən gaç.
 1843- Yügrek dincden gorgmuş.
 1844- Yükruk meydana gelincek dinsüze dinin bildürer.
 1845- Yük bacından ağrimaz.
 1846- Yüksek depeye çımag zehmetdir, amma çok tamaşası var.
 1847- Yüksek olma, depe-depe yere endirerler, alçag olma, basa basa yere keçürüler.

- 1848- Yüksekden bagan alçağa tez ener.
 1849- Yürügen eve gelür.
 1850- Yürüş vardır ki, turuşdan beterdür.
 1851- Yürüyenе guş yetmez.
 1852- Yüz goyun, yüz deri.
 1853- Yüz yüzden gizar.
 1854- Yüz yüzden utanur.
 1855- Yüzine bag, andan süd um.

- Z -

- 1856- Zeman şimdü yüzsüzündür.
 1857- Zinhar alemdə tabe olur.
 1858- Ziyanuna gülme, zar de eyle: zirvaye salam olsun,
 Gana-pirincin ömrü müstedam olsun.

SÖZLÜK

-A-

- ABDAL : Yoksul, derviş; ahmak, saf.
- AGÇA : Gümüş para birimi, para.
- AGSAG (Aksak) : Topal
- AĞAÇ AT : Tabut.
- AĞIL (I) : Koyun sürüsünü bir arada tutmak için etrafı çitle çevreilmiş yer.
- AĞIL (II) : Güneşin ve ayın çevresinde görülen beyaz leke, hâle.
- AĞMAK : Yükselmek, çıkmak, yukarı çıkmak.
- AHİL : Yaşılı adam.
- ÂL : Hile.
- ALA : Karışık renk, alaca.
- ALBIZ : Al avrabı, al karısı, kötü ruh.
- ALDAMAK : Aldatmak.
- ALGIŞ : Dua.
- ALIG (Alık) : Hayvanda eyer altına konulan ter bezî, çul
- ALIM : Alacak.
- ALU : Aciz, degersiz; ahmak, aptal, sersem.
- ANARI : Öbür taraf, öte, ileriye doğru.
- ANDIRMAK : Hatırlamak, hatırlatmak.
- ANDÜĞİN : Andığın.
- ANIG : Düzgün, doğru, hatırlayan.
- ANIZ : Ekin biçildikten sonra toprakta kalan kısım, saman.
- ARGALI (Arkali) : Yardımcısı, koruyucusu olan.
- ARĞ (Ark) : Su kanalı.
- ARIK : Zayıf.
- ARIMAK : Yorgun düşmek, yorulmak.
- ARŞIN : Uzunluk ölçü aleti.
- ASIL : Fayda, hayır.

AVAZ : Yüksek ses.
AYIĞ : Ayı.
AYITMAK : Söylemek, demek.
AYYAR : Kurnaz, dolandırıcı.
AZIK : Yolculukta yemek için hazırlanmış kumanya; yiyecek, içecek.

- B -

BAC : Vergi.
BAHIL : Cimri, hasis.
BAGLAN : Balıkçıl, bataklık kuşu; kuzu.
BAN : Ses.
BANLAMAK : Seslenmek, ezan okumak.
BAR : Kır, pas.
BARÇIN : İpeksi kumaş.
BASMAK : Altetmek, yenmek.
BAŞÇI : Baş yönetici, amir.
BAŞIRA : Başına.
(Başra)
BAŞMAKÇI : Ayakkabıcı.
BATUL : Boş, yalan, sahte.
BAY : Zengin, bey.
BAYIMAK : Zengin olmak, sevinmek, mest olmak.
BAZIRGAN : Tacir, tüccar.
BED ASL : Kötü yaradılışı.
BEG : Kuş avlamak için kullanılan başka kuş.
BEHA : Kymet, değer.
(Bahâ)
BEK (Beg) : Koca, zevce.
BELGİLİ : Aşıkâr, açık olarak.
(Belgülü)
BELİNLÜ : Korkulu.
BENGİ : Ebedî, sonu olmayan.
BENLÜ : Halli olan, hali olan.
BERKİŞMEK : Sağlamlaşmak.
BIÇKI : Bıçak.
BIG : Bıykı.

BİLE : İle, birlikte, beraber.
BİLEGÜ : Bileyi, bileyi taşı.
BİLİŞ : Tanış, tanıdık, bildik.
BİLİŞMEK : Tanışmak.
BİREGÜ : Başkası, biri, bir kimse.
BİR KES : Bir adam, bir kimse.
BİTMEK : Meydana gelmek; kaynaşmak, bitişmek; mahvolmak.
BİTİ : Yazı, kitâbeler, yazılı defter, kıyamette herkesin elinde olacağı amel defteri.
BİTİRMEK : Meydانا getirmek, hasil etmek, peyda etmek.
BİZLENGİC : Yük hayvanlarını sürmek için kullanılan ucu sıvı demirli deynek.
BOLMAK : Olmak.
BORANI : Kabak cinsi, kabaktan yapılan yemek.
BOYIN : Kefil.
BOZDUDAĞIN : Demir topuz, gürz.
(Bozdoğan)
BÖGELEK : Hayvanların kanı ile beslenen zehirli iri sinek.
(Böyelek)
BUÇUG : Yarım.
(Buçuk)
BULAMAK : Sallamak.
BULMAK : Almak.
BUN : Dert, keder, tasa, kaygı.
BURAK : Hz. Muhammed'in Miraç'da bindiği at.
BURULMAK : Dönmek, bükülmek; darılmak, küsmek, somurtmak.
BUT (Büt) : Put, güzel.
BUTAMAK : Budamak.
BUTRAK : Dikenli bir bitki tohumu.
BUYMAK : Soğuktan donmak.
BUZALANMAK : Buzağı doğurmak.
BUZEVENGLİK : Ahlaksızlık, ayyaşlık, bozgunculuk.
(Pezevenklik)
BÜNYAD : Temel.
BÜRC : Agaç dalları ucundaki yapraklar, filiz; ökseotu.

- C -

CALAG ETMEK: Bir şeyin yanına dikmek.

CAN ALICI : Azrail.

CARIYE : Para ile satın alınmış kız, Halayık.

CEMİRİ (Cimri) : Pinti, zügür, fakir.

CERB (Çerb) : Semiz, yağlı.

CIRE : Erzak payı.

ÇAPUK : Çabuk, tez, aceleci.

(Çabık, çabuk)

- Ç -

ÇAĞA : Yeni doğmuş, daha tüyü bitmemiş.

ÇAĞLI (Çağlu) : Talihli; yaşılı.

ÇALIM : Vuruş,

ÇALMAK : Vurmak, yaralamak.

ÇALU (Çalı) : Diken.

ÇANAGLU : Hızlı kaçan, kaçmağa hazır.

ÇANUK : Dert, zirek.

ÇAPALAG : Çapalayan.

ÇAR U NAÇAR : Çaresiz, ister istemez.

ÇARPINMAK : Çarpmak, vurmak; (mec.) hayıflanmak

ÇEPEKİ : Eyri, kıvrık.

ÇEPEL : Kirli, pis, mundar.

ÇERİ : Asker.

ÇETİK : Kedi.

ÇIRÄĞ : İşık, mum, kandil, çira.

ÇİGIN : Omuz.

ÇOLUK : Ev halkı.

ÇORLU : Hastalıklı.

ÇÖLMEK : Yemek pişirmek için kullanılan toprak tencere.
(Çömlék)

ÇUKUL : Atlara giydirilen zırhlı örtü.
(Çukal, çokal,
çukar)

ÇUKULLU : Zırhlı süvari.

- D -

DAD (Tat) : Tat, lezzet.

DARTMAK : Çekmek, ganimet elde etmek.

DED (Derd) : Keder, üzüntü.

DEGME : Her yeten kişi, kimse, her türlü.

DEHU (Dahi) : De, da edadi.

DEK : Kadar.....denli; ne deklü: her ne kadar.

DEK : Tek

DELU (Deli) : Kahraman, yiğit.

DEM : Vakit, zaman.

DENER : Bir cins balta.

DENG (Denk) : Yarı.

DENLU, : Bir türlü, bir çeşit.

DENLİ

DENMEK : Vurmak.

DEPERTMEK : Yerinden oynatmak.

(Tepretmek)

DEPIŞMEK : Vurulmak, elleşmek.

DERİLMEK, : Toplanmak.

DİRİLMEK

DEVAZDA : On İki (Farsça).

(Devazdeh)

DE'Vİ (Davâ) : İddia.

DE'VACI : İddia sahibi.

(Davâci)

DEVŞİRMEK : Toplamak.

DİLEKÇE : İsteğe uygun, istenildiği biçimde.

DİRİLMEK : Yaşamak, ömür sürdürmek; toplanmak.

DİRLÜG (Dirlik) : Yaşayış, ömür.

DOMROV : Telli bir müzikisi aleti.

DON : Elbise.

DONANMAK : Giyinmek.

DOV : Kaç!

DÖLENGİÇ : Çaylak cinsinden alıcı kuş.

DÖREMEK, : Dolaşmak, dolaşıp durmak.

DÖRMEK

DÖVLET
(Devlet)
: Talih, baht.

DÖLETLİ
(Devletli)
: Talihli.

DÖVRAN
(Devran)
: Devirler.

DÜGÜR
: Dünür, görücü.

DÜN
: Gece.

DÜZMEK
: Düzeltmek.

DÜŞ
: Rüya.

- E -

EBLEH
: Akılsız, budala, ahmak, bön.

EDİK
: Çizme.

EGREK
: Su toplanan yer; Sürü hayvanlarının dinlendiği gölgelik.

EHİ (Ahi)
: Kardeş; kahraman sınıfından asil; cömert kimse.

EKTİLÜK
: Tohumun ekilme zamanı.

EM (em-sem)
: İláç, derman.

ENE (Ebe)
: Geveze, çok konuşan.

ENİK
: Küçük.

ERGEN
: Büyümüş, evlenme vakti gelmiş kişi.

ERTE (Irte)
: Bir sonraki gün, yarın.

ERTEKİ
: Yarınki, bir sonraki güne.

ESEN
: Sağ, selâmet.

ESİRGENCİ
: Esirgenen, korumaya muhtaç, koruyucu, acıyan.

ESRİK
: Azgin.

ESRİMEK
: Sarhoş olmak.

EŞ
: Dost, yoldaş.

ETMEK
: Ekmek.

EVERMEK
(Avlamak)
: Çevresini kuşatmak, çevrelemek.

EYAL (Ayâl)
: Eş, zevce.

EYİM
: Şey anlamında.

EYVET
: Cinsiyet organı.

EYÜCİK
: Aceleci.

EYÜMEK
: Bkn. iyemek.

EYYAR
: Bkn. Ayyar.

- F -

FÖVT (Fevt)
: Kaçırmak, elden çıkarma.

- G -

GAB
: Kabuk.

GARABAŞ
: Akılsız, kaba kişi.

GABMAK
(Kapmak)
: Kapamak, örtmek.

GAÇAN
(Haçan)
: Ne zaman.

GAGIMAK
(Kakinmak)
: Öfkelenmek, kızmak, azarlamak.

GAGITMAK
(Kakitmak)
: Kızdırmak, öfkelendirmek.

GALB
(Kalp)
: Kalp, sahte.

GALGAN
(Kalkan)
: Siper, kalkan.

GALMAG
(Kalmak)
: Olduğu yerde kalmak, arkadaş kalmak, geriye kalmak.

GANDA
: Nerede.

GANGL
: Hangisi.

GANDIRMAK
(Kandırmak)
: Susuzluğună gidermek.

GARADÜZEN
(Karadüzen)
: Düzensiz, gelişgiz iş; eski düzen; küçük tanbur.

GARAĞU,
GARAĞI
: Kör.

GARAMAK
: Bakmak, gözlemek.

GARANU
(Karanu)
: Karanlık.

GARASINA
: Ardınca.

GARDAŞ
: Bir birini kardeş saymak.

OKUŞMAK
(Kardaş okuşmak)
: Okusmak.

GARI (Karı)
: Yaşlı kadın.

GARAVAŞ (Karavaş)	: Cariye, hizmetçi.
GARA YER (Kara yer)	: Mezar, gömüt.
GARIMAG (Karımak)	: Yaşlanmak, ihtiylarlamak.
GAŞ (Kaş)	: Eyerin ve semerin önünde ve arında olan yükseklik; kaşağı.
GATI (Katı)	: Sert, şiddetli.
GATIK (Katık)	: Ekmekle beraber yenilen şey.
GAŞANMAK	: Coşmak.
GAŞIG	: Güçlü, amansız.
GAVİL (Kavıl-kavıl)	: Anlaşma, söz, lâkırdı.
GAY	: Yağmur, sañağın, bora; yaz yağmuru; yağmurdan sonra sene şiddetli yel.
GAYINATA (Kaynata)	: Kayınpeder.
GAYRAMAG	: Kaygilanmak; (burada) Pişman olmak.
GAYRAMAZ	: Tasasız, kaygisız.
GEDEM (Kadem)	: Ayak, adım, uğur, talih.
GEDÜK (Gedik)	: Geçit.
GEHR (Kahr)	: Zorlama, mahvolma, yok olma.
GELT, GELP (Kalp)	: Sahte, sahtekâr, iki yüzlü.
GELTABAN (Kaltaban)	: Namussuz, yalancı, şaklaban, pezevenk.
GEM (Kem)	: Kötü, fena, az, noksan.
GEMİ	: Sal, kayık.
GEN	: Geniş.
GENİ (Gani)	: Zengin, varlıklı.
GERE (Kara)	: Kötü.
GERG OLMAK (Gark olmak)	: Suya batmak, boğulmak.
GESSAP	: Kasap.
GETÜRMEK	: Nakletmek; rivayet etmek; Tercüme etmek.

GEYD (Kayd)	: Bağlama; Geyidli; Kayılı.
GEYESİ	: Elbise.
GEZ	: Çatal.
GIÇIRMAK (Kığırmak)	: Davet etmek, çağırmak.
GINMAK	: Kapamak, göz kirpmak, örtmek.
GIPA KOYMAK	: Göz kırmak.
GIRAI (Kırağı)	: Soğuk ve ayaz havalarda donmuş halde yağan veya yağıdıktan sonra donan çiy.
GIRAV	: Kırpmı.
GIRIG (Kırık)	: Döküntü; bir çeşit kilçiksiz başaklı buğday.
GISRAĞ (Kısırak)	: Kısır genç dişi at.
GISSA	: Kısa.
GIYU	: Ses, hay-kuy.
GIZ OĞLAN	: Kız çocuğu.
GIZLIG (Kızılık)	: Kitilik; pahallık.
GİZMAK	: Kızarmak.
GİÇİMEK	: Kaşınmak.
GİL	: Kil, çamur, balık.
GÍLE (Kile)	: Eski bir ağırlık ölçüsü.
GÍSSE (Kissa)	: Hikâye.
GÍSSEHON (Kissahan)	: Hikâye anlatıcı.
GOCA	: Yaşlı ihtiyar,
GOCALIK	: Yaşlılık, ihtiyarlık.
GODUG	: Sipa.
(Koduk)	
GOL SALMAK (Kol salmak)	: El sallamak, el ile işaret yapmak.
GONAG (Konak)	: Misafir.
GOPMAG (Kopmak)	: Ayağa kalkmak, fırlamak, kalkmak, koşmak.
GOPUZ (Kopuz)	: Saza benzer, telleri at kilinden yapılmış müsiki aleti.
GORUG (Koruk)	: Ekşi, olmamış üzüm.

GOŞMAG (Koşmak)	: Koşmak, yürümek.
GOŞUN (Koşun Danası)	: Arabaya, pulluğa koşulacak hayvan.
TANASI (Koşun Danası)	
GOYMAK (Koymak, komak)	: Birakmak, terketmek.
GOYULMAK (Koyulmak)	: Konmak, konulmak.
GÖÇEK	: Güzel, sevimli, hoş.
GÖN	: Deri.
GÖRKÜLÜ	: Güzel, temiz, iyi, çekici, gösterişli.
GÖVHER (Gevher)	: Cevher.
GÖY	: Gök, sema.
GÖYMEK	: Beklemek.
GÖYNEMEK (Göynümek)	: Yanmak.
GU	: Dedikodu.
GUÇMAK	: Kucaklamak, sarmak.
GUGAR	: Kirar.
GULAM	: Delikanlı, erkek köle.
GULUN	: Tay.
GUŞLUĞ	: Bkn. Kuşluk.
GUTLU (Kutlu)	: Uğurlu, mübarek.
GUTSUZ (Kutsuz)	: Uğursuz, talihsız.
GUZ	: Oğuz kavmi.
GÜC İLE	: Zorla.
GÜLBENG (Gül-bâng)	: Eskiden dinî muhitlerde hep bir ağızdan yüksek sesle okunan ilahi veya dua.
GÜLENÇLÜ	: Gülenç yüzlü, güler yüzlü.
GÜN	: Güneş, gün, talih, baht.
GÜNLÜK	: Gölgelik, çadır.
GÜR	: Bol, sık, kesif, yoğun.
GÜSSÜ (Gussa)	: Tasa, keder.

GÜVENMEK	: Bel bağlamak, itimat etmek, sevinmek, övünmek.
GÜYEGÜ (Güveyi)	: Damat.

- Ğ -

ĞAMMAZ (Gammaz)	: İftira eden, münâfik.
ĞAYET (Gayet)	: Oldukça, çok.
ĞENİ (gani)	: Varlıklı, zengin.

- H -

HALDAŞ	: Aynı halde olanlar, arkadaş.
HAMAN	: Hemen; harman; güç kuvvet.
HAS	: İyi, güzel, asıl.
HASAR (Hisar)	: Kale.
HAYGURMAG (Haykirmak)	: Çağırma, seslenmek.
HEDİM (Hاديم)	: Hizmetçi.
HELİK	: Ufak taş parçası.
HELLAÇ	: Hallaç, pamuk atıcı.
HELVET (Halvet)	: Yalnız kalma, tenhaya çekilme.
HEMNİŞİN (Hem-nişin)	: Beraber oturup kalkan, tekliksiz arkadaş.
HERE	: Biri.
HEZAR	: Bin, pek çok.
HOR	: Alçak.
HORATA	: Şakacı, zarif kimse.
HOY (Huy)	: Huy.
HOYRAT (Horyat)	: Kaba, saba, eli bir işe yakışmayan.
HULG (Hulk)	: Ahlâk.
HÜR KÜRME	: Hor görme.

- İ -

iç EDİĞİ	: Mest.
----------	---------

İGRAR (ikrar) : Tasdik, söz verme.
İL : El.
İLETMEK : Götürmek, yerine ulaştırmak.
İLLET : Dert, hastalık.
İLMEK : Dokunmak, geçmek, ilismek, tukulmak, takılmak.
İN : İn, yuva, hayvanların barındığı oyuk.
İNEN : Çok.
İNAYET : Yardım, iyilik.
İNTİZAR : Beklemek.
İRADET : İrâde dileme, gönül isteği.
İRĞİRMEK (ırılmek) : Ulaştırmak, eriştirmek
İRİŞMEK (Erişmek) : Uğraşmak, sataşmak, münâkaşa etmek, dalaşmak.
İS : His.
İSS : Sahip.
İSSI : Sıcak.
İYEMEK,
EYÜMEK,
İVMEK
İYEYEN : Acele eden.
İYYEDİ : Acele.

- K -

KAHAL (Kehel) : Tenbel.
KEBİN : Evlenme, nikâh.
KEL : Kel, Çirkin.
KELP : Köpek.
KELECİ : Söz, lâf, lâkırdı.
KENDÖZÜ : Kendisi.
KENDÜYİ : Kendisini.
KENEZ : Ters, hasis adam.
KERK, KERKİ : Tarlayı dinlendirme, nadas.
KERKİNMEK : Sapık amaçla birbirinin arkasına deymek, sürütmek.
KES : Şahıs, adam, kimse (bir kes-bir kimse).

KEŞİR (keşür) : Havuç.
KETE : Külda pişmiş çörek, şekerli çörek.
KEY : Lâyık, uygun yerinde; çok, pekçok.
KİN : İşkence, felâket, eziyet.
KİÇİ BAYRAM : Ramazan bayramı.
KİRİMEK : İnat etmek.
KONAG : Misafir.
KOSA : Köse.
KÖÇEN (Göcen) : Sansar, kokarca cinsinden kediye benzer bir hayvan.
KÖÇEN : Göç eden.
KÖMME : Bir cins ekmek.
KÖNLEK : Gömlek.
KÖSEGİ : Ocak karıştırmakta kullanılan ucu yanmış odun.
KÖŞEK : Deve yavrusu.
KÖTÜRÜ : Tenbel.
KÖYMEK : Beklemek, gözlemek.
KÖZ : Geçmiş kor ates.
KÜF : Küf.
KUŞLUK : Sabah ile öğlen arasındaki vakit.
KÜNDE : Doğan kuşunun ayaklarına bağlanan kayış, bukağı.
KÜREŞ : Güreş.
KÜSÜKLÜ (Küsülü-Küslü) : Küskün, küsmüş, gücenmiş.
KÜT OLMAK : Felç olmak, kötüüm olmak.

- L -

LACEREM : Şüphesiz.
LAĞ : Şaka.
LEN : Fahîşe, ahlâksız.
LET : Topuz, gürz; dayak, kötek.
LUT : Yemek.

- M -

MARAT : Mart ayı.
MARTA : Mart ayı.

MEGER : Belki.
MEHR : Eskiden evlenirken erkek tarafından kadına verilen nikâh bedeli.
MELUL (Melûl): Usanmış, bükmiş bezmiş.
MELÜLLÜG (Melüllük): Bükünlik, bezginlik, mahzunluk.
MENSUR : Meşhur súfî Hallac-ı Mansur.
MÍGRAS : Makas.
MÝYANCI : Aracı, komisyoncu.
MUDARA (Müdârâ): Yüze gülme, riyâkarlık etme, gönül alma, hoş geçinme.
MUTRÍB : Çalgıcı.
MÜFT : Bedava, beleş, parasız.
MÜHENNET (Muhanne): Korkak, alçak, nâmert, karı gibi erkek, kahbe.
MÜRÜVVTET : Yiğitlik, cömertlik, insanlık.
MÜSTEDAM : Devamlı, daim.
MÜZEVVİR : Arabozucu, iftira eden.

- N -

NAKES : Cimri.
NEGD (Nakd) : Peşin Para.
NEHS (Nahs) : Uğursuzluk.
NERDÜBAN : Merdiven.
NEFES : Can, hayat, cıvher; Benlik.
NESNE : Şey, nesne; bir şey, hiç bir şey.

- O -

OD : Ateş.
OĞLAN : Çocuk, erkek çocuk.
OĞRAG : Orak.
OG : Ok.
OGRI : Hırsız.
OĞUL : Kız-erkek, evlât.
OGUMAG (Okumak) : Çağırmak, davet etmek.
OGUŞMAG : Bkn. Gardaş Okuşmak.

OKŞAMAK : Benzemek.
ONMAG : İyileşmek, şifa bulmak.
OPA : Oba, yurt, kabile.
ORDU : Ordu, tayfa.
OPMAK (Obmak) : Toprağın kayması, çökmesi.
ORĞAN : Urgan.
OYUG : Hayvanların yaşadığı in, oyuk.

- Ö -

ÖDENÇ : Ödünç.
ÖG (Ök) : Akıl, hatırlar, zihin.
ÖĞDÜL : Ödül, mükâfat.
ÖGMEK : Öğrenmek, akıllanmak.
ÖLCEM : Ölçü, kıymet.
ÖNDİN : Önce, evvel.
ÖNEKİ (Önegü) : İnatçı.
ÖNELMEK : Sağalmak, düzelmek.
ÖNERMEK : Geçmek, ileri geçmek; sağalmak, düzelmek.
ÖNMEK : Beklemek, karşısına çıkmak.
ÖR (Ur) : Ecdat, tayfa el.
ÖRMEK : Artmak.
ÖVRET : Avrat, kari, kadın.
ÖYGENMEK (Öykünmek) : Taklit etmek, özenmek, taklide çalışmak.
ÖYKE : Öfke.
ÖYLED : Bulaşıcı, öldürücü hastalık.
ÖYNEN (Öyn) : Öyun, belli zamanlarda yenen yemek, öyen yemeği.

- P -

PA : Ayak.
PALAN : Semer.
PARSİ : Farışî, farsça.
PASİBAN (Pâsbân) : Gece bekçisi.

PAYIDAR	: Daimi, devamlı.
PAZLAMAC (Bazlamac)	: Kalın açılmış yulka ekmeği, küçük saç pidesi.
PENÇ	: Beş (Farsça).
PERK (Berk)	: Sıkı, sağlam, muhkem.
PIRLİK	: İhtiyarlık.
PİŞE	: Sütle yoğrulmuş hamuru yağda kızartarak yapılan bir çeşit yiyecek.
PUŞT (Poşt)	: Arka.
PUZAMAG (Buzalamak)	: İneğin yavrulaması.
- R -	
RAZZ	: Sır, gizlenen şey.
REVİŞ	: Gidiş, yürüyüş, uslûp, tutum, yol.
RUSPİ	: Orospu, fahişe.
- S -	
SAGALI GABA (Kaba sakal)	: Sakalı büyük.
SAGAR	: Atın alnındaki beyazlık; Uğursuz eşek, at.
(Sakar)	
SAGINMAK (Sakinmak)	: Çekinmek, korumak, esirgemek, muhafaza etmek.
SAĞ	: İnek yağı; akıl, muhakeme.
SAĞIŞ (Sayış)	: Sayı, Soru günü, mahşer günü, kıyamet.
SAĞIR	: Yetim.
SALÂ	: Cenâzeye çağırma için minârelerde okunan salâvat.
SALACA	: Sedye, tabut.
SAN	: Emel, arzu; tahmin.
SANMAK	: İstemek, dilemek; düşünmek.
SANI	: Fikir, düşünce, dilek, tasavvur, sıر.
SAPMAK	: Yol değiştirmek.
SAPRADMAK	: Abuk sabuk söylemek, hezeyan savurmak.
SASILIG	: Müslümanların haram diye yemedikleri şeyler.
SATU BAZAR	: Alış veriş.

SAYRULIK	: Hastalık.
SEGİRTMEK	: Koşmak, yüremek, koşturmak.
SEHİL (Sehl)	: Hafif, kolay.
SEKİL	: Seken, sıçrayan.
SELATİNLER (Selâtin)	: Sultanlar.
SELİTE	: Hayasız kadın.
SEM (Em-Sem)	: İlâç.
SEMER	: Fayda, verim; Netice; meyve.
(Semere)	
SER	: Baş.
SEYİD (Seyyid)	: Efendi, bey; ağa; ileri gelen, baş; Hz. Hüseyin soyundan gelenler.
SİĞAMAK	: Yoğurmak, doğrultmak.
SINAMAK	: Denemek, tecrübe etmek.
SINDİ	: Makas.
SIZİ	: Çiban, yara.
SİDG (Sıdk)	: Doğruluk; iyi niyet.
SİMİZ (Semiz)	: Yağlı, şişman.
SİNİREMEK	: Siniye, boş kaba doldurmak.
SİTARE	: Yıldız.
SOĞMAK	: Sançmak.
SORUŞMAK	: Emişmek, birbirini emerek öpüşmek.
SORÜTMEN	: Somurtmak.
SOYUNMAK (Söyünmek)	: Sönmek.
SUBAŞI	: Zabıta memuru.
SUM	: Bkn. Sumum.
SUD	: Fayda, hayır.
SUMUN (Somun)	: Fırında pişmiş, mayalı kabarık buğday ekmeği.
SUNMAK	: Uzatmak, uzanmak.
SUNU	: Siyah kimyon.
SÜCİ	: İçki, şarap.
SÜGLÜ	: Kebap şişi, üzerinde koyun veya kuzu geçirilerek kızartılan ağaç şış.

SÜR : Kemik, ilik.

SÜRMEK : Katmak, ilâve etmek.

SÜRÜLEN : Sürgün edilen.

SÜZÜĞÜN ARI: Sokan ari.
(Süsegen ari)

- S -

SADILUG : Sevinçlilik, neşeli olma.

(Şâdlik)

ŞERLÜ : Şehirli.

ŞERİET : Allah'ın emri; dinî kaideler.

(Şeriat)

ŞİVEN : Matem, yas.

ŞORBA : Çorba.

- T -

TABANCA : Sille, tokat, şamar.

TALİB : İsteyen, istekli, öğrenci.

TAMA TAMA : Damlaya damlaya.

TAMAG : Damak, boğaz.

(Tamak)

TAMMAK : Damla damla akmak, damlamak.

TAMU : Cehennem.

TAN : Hayret, şaşma, şaşırma.

TANLAMAK : Şaşırmak, hayrette kalmak.

TANA : Dana.

TANI VAR : İhtiyacı var.

TANIG : Tanık, şahid.

TANIŞ OLMAK : Aşınalık kurmak.

TANIŞMAK : Danışmak.

TANIŞMEND : Bilgin, bilgili, asistan.

(Danişmend)

TANLAMAG : Hayret etmek, şaşmak, şaşırmak.

TAP (Tab) : Yetişir kâfi.

TAPMAK : Bulmak.

TAPU : Hizmet, görev.

TAR : Dar, sıkı.

TARHUN : Yaprakları baharat olarak ve tipta kullanılan kokulu bitki.

TARTINMAK : Çekinmek, esirgemek.

TAŞ : Taşra, dış, harici.

TAVLI : Tavlanmış toprak.

TAVUL : Davul.

TAZ (Daz) : Kel, saçsız.

TEAM (Taâm) : Yemek, aş.

TEKLET : Tek binek hayvanı.

TEME (Tama) : Açı gözlük.

TERGİTMEK : Terketmek.

TEŞVİŞ : Ürkütmek.

TİŞRA : Bayır, çok.

TİMAR : Yara bakımı.

TOBALAG : Yumru kökleri olan yabani bitki, yermiski, havlıcan.

(Topalak)

TOLAMÇA : Dolana, dolana eyri büyüğü.

TON (Don) : Elbise.

TOP : Büsbütün

TOP YOK : Hiç yok.

TORLAG : Küçük bir kuş cinsi.

(Torlak)

TOLU (Dolu) : İçkiyle doldurulmuş kadeh, sağırak.

TORLUK : Kıl çadır.

DOVDAG : Dudak.

TOY : Şenlik, ziyafer, düğün; parlak, güzel, tüysüz oğlan.

(Toygır)

TOYNAG : At, eşek gibi hayvanların tırnağı.

(Toynak)

TULGUĞ : Tulum.

TURI (Duru) : At cinsi.

TUR : Yuva mesken.

TURUŞ : Duruş, durma.

TUŞ EYLEMEK: Rast getirmek, karşı karşıya getirmek, müptelâ kılmak, uğratmak.

TUTMAÇ : Yoğurtlu erişte yemeği (çorbasi).
TÜRK : Köylü.
TÜTÜN : Duman.
TÜY : İç, içeri.

- U -

UÇMAK : Cennet.
UD : Haya, edep, utanma.
UDMAK : Yenmek, kazanmak.
(Utmak, ütmek)
UĞRAMAK : Hastalığa tutulmak, tesadüf etmek, rastlamak; Uzaklaşmak; Üstüne varmak.
UĞUR : Hayır, kut.
ULU BAYRAMI : Kurban bayramı.
ULAŞMAG : Dolaşmak, rast gelmek, sataşmak, birleşmek.
ULUMAK, ULMAK : Çürümek; ezilmek, kokmak.
ULUS : Halk, kavim, millet.
UMAC (Omca) : Ağaç kütüğü, tomruk.
UMIZ : Ümid.
UMMAK : Beklemek.
UR : Asıl-nesil.
URAN : Oran, nisbet.
URCA : Çit, avlu duvarı.
URMAK : Vurmak.
URUN (Orun) : Makam, mevki, menzil, yer.
US : Akıl.
USAN : Tembel, isteksiz, gafil.
USLU : Akilli.
USATMAK : Yormak.
UŞ : İşte, şimdidi.
UŞTA (Üşte) : İşte, aha...
UYAN : Dizgin, gem, yular.
UYANLANMIŞ : Yularlanmış.
UYMAK : Sataşmak, çatmak.
UZUN AYAKLI : Binek ve koşum atı.

- Ü -
ÜLKER : Kasım ayı ortalarında olan fırtına; Süreyya yıldızı.
ÜN : Ses, nida.
ÜRMEK : Havlamar.
ÜŞMEK : Üşümek, yiğilmek, kıvrılmak.
ÜYÜDMEK (Üyitmek)
ÜZMEK : Uyutmak.
Koparmak, ayırmak, kopacak duruma getirmek.

- V -

VARLI : Varlıklı, zengin.
- Y -

YABAN : Çöl, sahra, issız kır, ova.
YABANA ATMAK : Dikkate almamak, hiçe saymak, değer vermemek.
YAD : Yabancı.
YAĞI : Düşman.
YAĞIR : Sırtı yaralı hayvan; hayvanların sırtında çıkan yara.
YALAK : Hayvanların içinden yemek yediği, taş, ağaç çanak kap.
YALIN : Açık, çıplak.
YALINCIK (Yalincak) : Dilenci, çıplak, yoksul, muhtaç.
YAKIŞMAK : Yaklaşmak, meyletmek.
YANCIG : Torba, kese.
YANCIG ET : Etin but kısmı.
YANGU : Yankı.
YANŞAG : Boşboğaz, geveze.
YAPINCAG (Yapınçak) : Soğuktan korunmak için atın üzerine örtülen kebe; Yamçlı, çoban yağmurluğu.
YAPİŞ : Güleş, kurşag, kuşak.
YAR : Uçurum.
YARAG (Yarak) : Hazırlık.
YARAMAZ : Kötü, yararsız, boş, zararlı.

YARBUS : Bir nâne türü.
(Yarpuz)
YARĞILAMAK : Bağışlamak, hediye vermek.
YARICI : Yardımcı.
YATLU : Kötü, tenbel.
YATLULUG : Kötülük, tenbellik.
YAV : Açıklı, kötü.
YAVI : Kayıp, (Yavi var, kaybol).
YAVAŞ : Doğru, ciddî.
YAVU : Kaybolmak, yitirmek.
KILMAK
YAVUG : Yakın, yakın kimse.
YAVUGLAMAK : Kaybetmek, yitirmek.
(Yavi kıymak)
YAVUZ : Kötü, kötü kişi.
YAY : Yaz mevsimi.
YAYINMAK : Uzaklaşmak.
YAZMAK : Çizmek, resim yapmak.
YED : Yedek.
YEDMEK : Çekip götürmek.
YEG : Daha iyi, üstün.
YEGİN, YİGIN : Üstün, baskın, kuvvetli.
YELİMLÜ : Yapıksanlı, tutkallı, zamaklı.
YELEG (Yeleg) : Kuşların kanatlarındaki uzun tüy; oka takılan tüy, ok tüyü.
YELEGEN : Hızlı koşan at.
(Yilegen)
YELEKLEMEN : Şişmek, kendinden geçmek.
YELPERMEK : Esmek, havalandırmak.
YEN : Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı, kolçak.
YENDEK : Sürelî, daima, hep, mutlaka.
YENİLE : Yenice.
YEY : Ye (yemekten emir).
YEYNİ (Yeyin) : Hafif.
YILDIRAYIG : Parlak.
(Yıldırayık)
YIPRAĞ. : Yaygın.

YIRAMAK : Uzaklaşmak, ayrılmak, uzamak.
(Iramak)
YIRLAMAK : Şarkı söylemek.
(Irlamak)
YIYLAŞMAK : Koklaşmak.
(Yiyleşmek)
YİLİKMEK : Yel gibi koşmak.
(Yelikmek)
YOĞUN : Kalın, kaba.
YOLİĞ : Kendini kurban eden; yoksul, tarikat mensubu.
YOGUŞ : Güçlük.
(Yokuş)
YOĞUN : Kendini kurban eden; yoksul, tarikat mensubu.
YONMAK : Yontmak, tiraş etmek.
YORGA : Rahvan.
YÖNELİK : Eyrilik, meyil.
YULAMAK : Yedeklemek, çekip götürmek.
YUM : Baht, uğur, hayır, dua.
(Yom)
YUMAK,
YUVMAK : Yıkamak.
YUMIŞ : İş, kulluk, hizmet.
YUMRU : Şişlik, ur.
YUMUŞ : Hizmetçi. Azrail (mecazen)
OĞLANI
YUND : Kisrak.
YUNLI : Zayıf, ferasetsiz.
YURT : Oturulan yer, mesken, memleket.
YUVUGLU : Nişanlı, adaklı, namzet.
YÜGREG : Yürük, hızlı giden, çok koşan.
(Yügrüp)
YÜGÜRMEK : Koşmak, hızlı gitmek.
YÜRÜGEN : Hızlı yürüyen.
YÜDMEK : Kazanmak.
(Udmak)
YÜZLÜ : Utanan.
YÜZİ SUYU : Ar, namus, şeref, haysiyet, itibar; güzellik, letafet
YÜZSÜZ : Utanmaz.
YÜZÜLMEME : Kesilmek, yorulmak.

z -

ZAVAL (Zevâl) : Sona erme, ortadan kalkma, som

ZIRVA : Saçma sapan söz.

ZAR ETMEK : Sesle ağlamak, inlemek

ZEBUN : Zayıf, gücsüz, âciz.

193